

Hild-Marte Bjørnsen, Bjørn Moen
og Geir Inge Orderud

Utbygging av Kjensvatn kraftverk i Hemnes kommune

Samfunnsmessige konsekvenser

NOTAT
2003:115

Tittel: **Utbygging av Kjensvatn kraftverk i Hemnes kommune**
– samfunnsmessige konsekvenser

Forfatter: Hild-Marte Bjørnsen, Bjørn Moen og Geir Inge Orderud

NIBR-notat: 2003:115

ISSN: 0801-1702
ISBN: 82-7071-442-9

Prosjektnummer: O-2124
Prosjektnavn: Kjensvatn
Oppdragsgiver: Statkraft SF

Prosjektleder: Bjørn Moen

Referat: Prosjektet har er en analyse og vurdering av hvilke samfunnsmessige virkninger utbygging av Kjensvatn kraftverk i Hemnes kommune i Nordland kan få. Resultatene vi har kommet fram til, bygger på simuleringer ved hjelp av modellverktøyet PANDA, på analyser av strukturutviklingen i området og på vurderinger av erfaringsdata og kartlegging av leverandørstrukturen i området. Konklusjonen er at det er mulig å få til store lokale og regionale underleveranser til utbyggingen – dersom alle gode krefter drar lasset sammen.

Sammendrag: Norsk

Dato: Oktober 2003

Antall sider: 79 inkl.vedlegg

Utgiver:Norsk institutt for by- og regionforskning
Gautstadalléen 21, Postboks 44 Blindern
0313 OSLO
Telefon: 22 95 88 00
Telefaks: 22 60 77 74
E-post: nibr@nibr.no

Vår hjemmeside: <http://www.nibr.no>
Org. nr. NO 970205284 MVA

© NIBR 2003

Forord

Dette notatet presenterer resultatene fra prosjektet ”Utbygging av Kjensvatn kraftverk – samfunnsmessige konsekvenser” som er finansiert av Statkraft SF. Formålet har vært å beregne samfunnsmessige virkninger av en planlagt kraftutbygging (Kjensvatn kraftverk) i Hemnes kommune i Nordland ved hjelp av den økonomisk-demografiske modellen PANDA. Prosjektet har hatt et begrenset omfang både tids- og ressursmessig og kan betraktes som et ”pilotprosjekt” for et mulig større kraftprosjekt (”Muligheter Helgeland”) i samme område.

Notatet er skrevet av Hild-Marte Bjørnsen, Geir Inge Orderud og Bjørn Moen med sistnevnte som prosjektleder og kontaktperson i NIBR. Kontaktperson i Statkraft SF har vært Jan Riise, og Willem Mathiesen har vært behjelpelig med å framskaffe prosjektdata til beregningene.

Vi takker distriktsarbeidssjef Svein Wika i Aetat Vefsn, konsulent Harald Wiggo Erdal ved Mosjøen og omegn næringssselskap, prosjektleder Odd Thoresen Statkraft SF, Korgen, prosjektleder Bjørn Kjønås, Statens vegvesen, Korgen, rådmann Frits Bakken og økonomisjef Harald Mårnes, Hemnes kommune for lærerike samtaler og nyttige opplysninger om lokale forhold. Begge deler har vært til god hjelp i arbeidet med prosjektet.

Oslo, oktober 2003

Ove Langeland

Forskningssjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt	4
Sammendrag	6
1 Innledning	10
2 Befolkning, arbeidsmarked og næringsliv	14
2.1 Demografiske forhold	14
2.2 Utdanning	15
2.3 Arbeidsmarked og pendling	15
2.4 Næringsstruktur	18
2.5 Den generelle strukturen og premisser for utviklingen	19
3 Kraftsektoren i Norge.....	21
3.1 Organisering og restrukturering	21
3.2 Vannkraftlovgivningen.....	22
3.3 Skatte- og avgiftssystemet i kraftsektoren.....	23
3.4 ”Kraftinntekter” og kommunal økonomi	25
3.5 ”Kraftkommunenes” økonomi	27
3.6 ”Kraftkommunene” og inntektssystemet.....	29
3.6.1 Betydningen av nytt Kjensvatn kraftverk for Hemnes kommunes økonomi	31
3.7 Nasjonale virkninger og verdiskapning over ”livsløpet”	33
3.7.1 Virkninger og ringvirkninger i resten av Norge	33
3.7.2 Krafttransport og inntektsstrømmene til nettselskapene	34
3.7.3 Nasjonale skatter og avgifter over kraftverkets livsløp.....	34
4 Potensialet for lokal/regional dekning av underleveranser	37
4.1 Hatlestad/E-CO Partners as’ anslag for lokale/regionale leveranser	37
4.2 Kartlegging av det lokale/regionale leveransepotensialet	38
4.2.1 Bedrifts- og foretaksregisteret (SSB)	38
4.2.2 BizKit(R)-katalogens bedriftsoversikt	40
4.3 Kvalitet og mangler ved våre to bransjekilder	41
4.4 Noenlunde ferske erfaringstall/-anslag.....	42
4.5 Sammenfatning: de lokale/regionale muligheter for leveranser.....	43
5 Ringvirkninger knyttet til utbygging av Kjensvatn kraftverk	44
5.1 Om modellapparatet	45
5.2 Forutsetninger for beregningene	47
5.2.1 Regioninndeling og tidshorisont for analysen.....	47
5.2.2 Forutsetninger for modellsimuleringene	48
5.3 Beregningsresultater.....	50
5.3.1 Produksjon.....	50
5.3.2 Sysselsetting	51
5.3.3 Konklusjon	54

6	Oppsummering og råd på veien videre	55
6.1	Kjensvatn-prosjektet.....	55
6.2	Analyseregionen: demografi, næringsliv, utdanning	55
6.3	”Kraftinntekter” og kommunal økonomi	56
6.3.1	Potensial for lokale/regionale underleveranser mv.	57
6.4	PANDA-kjøringer og ringvirkninger	58
6.5	Ringvirkninger utenfor regionen over kraftverkets livsløp	59
6.6	Lokalt/regionalt leveransepotensial.....	60
	Litteratur	62
Vedlegg 1	Tabeller til kapittel 2	65

Tabelloversikt

Tabell 3.1 ... <i>Sammensetningen av kommunenes inntekter. Mill. kr, prosent og kr. pr. innbygger. 1998. Kilde: KRD/TBU (2001): Rundskriv H-06/01</i>	25
Tabell 3.2 ... <i>Årlige konsesjons- og reguleringsavgifter i Norges 10 "største" "Statkraft SF-kommuner"; år 2000 (Kilde: Statkraft SF)</i>	26
Tabell 3.3 ... <i>Eiendomsskatt, konsesjonskraftinntekter m.v., kr. pr. innb. Kilde: KRD, TBU april 2003</i>	27
Tabell 3.4 ... <i>Endelig rammetilskudd 2002 inkl. justeringer (hele kr). Kilde: KRD</i>	30
Tabell 3.5 ... <i>Eiendomsskatt, konsesjonskraftinntekter m.v. pr. innb. Kilde: KRD, TBU april 2003</i>	31
Tabell 3.6 ... <i>"Kraftinntekter" Hemnes kommune 1997 – 2002, kr. Kilde: Hemnes kommune</i>	32
Tabell 5.1 ... <i>Bruttoproduksjon målt i prosentvis endring fra basisåret (2001). Basisår er oppgitt i mill. 1992-kroner.</i>	50
Tabell 5.2 ... <i>Produksjonsendring i forhold til basisalternativ</i>	51
Tabell 5.3 ... <i>Samlet sysselsetting i regionen i prosent av nivået i 2001. Antall sysselsatte i basisalternativet.</i>	51
Tabell 5.4 ... <i>Samlet sysselsetting i prosent av nivået i 2001 fordelt på kommuner. Basisalternativet.</i>	52
Tabell 5.5 ... <i>Mersysselsetting i regionen som kan tilskrives Kjensvatn-utbyggingen. Antall sysselsatte som avvik fra basisalternativet.</i>	52
Tabell 5.6 ... <i>Generert sysselsetting fordelt på næringer som avvik fra basisalternativet. Antall sysselsatte.</i>	53
Tabell v.1 ... <i>Utviklingen i folketallet i perioden 1980 til 2002, med 1980 = 100.</i>	65
Tabell v.2 ... <i>Aldersstruktur 1980 og 2000. Horisontalt = 100.</i>	66
Tabell v.3 ... <i>Aldersstrukturen i 1980 og 2000. Norge = 100</i>	67
Tabell v.4 ... <i>Naturlig tilvekst (fødte minus døde) og flyttebalanse i perioden 1981 til 2000. Absolutte tall.</i>	68
Tabell v.5 ... <i>Utdanningsstruktur 1980 og 2000. Fordeling i 1980 og 2000, og indekstert i forhold til Norge = 100.</i>	69
Tabell v.6 ... <i>Utdanningsstruktur 1980 og 2000 for gruppen 30-44 år. Fordeling i 1980 og 2000, og indekstert i forhold til Norge = 100.</i>	70
Tabell v.7 ... <i>Gruppen 30-66 år fordelt på arbeidsmarkeds kategorier i 1990. Prosent. Summering horisontalt.</i>	71
Tabell v.8 ... <i>Gruppen 30-66 år fordelt på arbeidsmarkeds kategorier i 2000. Prosent. Summering horisontalt.</i>	72
Tabell v.9 ... <i>Andelen av sysselsatte i kommunen som også jobber i samme kommune. Prosent.</i>	73
Tabell v.10 ... <i>Andelen av arbeidsplassene i de enkelte kommunene som er besatt med beboere i samme kommune. Prosent.</i>	74
Tabell v.11 ... <i>Utpendlerne fordelt på tilpendlingskommune. Prosent.</i>	75
Tabell v.12 ... <i>Sammensetningen av innpendlingen til kommunene i regionen. Prosent</i>	76

Tabell v.13 . <i>Antall bedrifter i et utvalg næringer lokalisert til kommunene i regionen. År 2000.</i>	77
Tabell v.14 . <i>Næringsfordelingen i kommunene og i Norge. 1990. Prosent</i>	78
Tabell v.15 . <i>Næringsfordelingen i kommunene og i Norge. 2000. Prosent.</i>	79

Sammendrag

Hild-Marte Bjørnsen, Bjørn Moen og Geir Inge Orderud

Utbygging av Kjensvatn kraftverk

Samfunnsmessige konsekvenser

NIBR-notat: 2003:115

Statkraft SF planlegger tiltak for ”å utnytte en større del av det energipotensialet som finnes i allerede regulerte og overførte vassdrag som i dag nyttes i Rana kraftverk.”. Et nytt Kjensvatn kraftverk i Hemnes kommune på Helgeland er under planlegging.

Tiltaket planlegges i to alternativer med investeringskostnader i størrelsesorden hhv. 50 (Alt. A) og 150 mill. kr. (Alt. B). Prosjektet er av et slikt omfang at det kommer inn under bestemmelsene om konsekvensutredninger i plan- og bygningsloven. Melding om oppstart av planarbeid og forslag til utredningsprogram har vært på høring høsten 2003. Etter den framdriftsplanen som er gitt i meldingen, skal arbeidet med konsesjonssøknad og konsekvensutredning avsluttes inneværende år med påfølgende høring våren 2004.

Det minste Kjensvatn-alternativet - Alt. A - beregnes – på nærmere gitte forutsetninger - å gi Hemnes kommune en årlig økning i ”kraftinntekter” på en snau million kroner. I begrepet ”kraftinntekter” her inngår ikke verdien av den konsesjonskraft som eventuelt vil tilfalle Hemnes kommune eller Nordland fylkeskommune. Dette alternativet tilfører også Nordland fylkeskommune en årlig merinntekt på kr. 155 000.

Det mest omfattende alternativet – Alt. B – beregnes tilsvarende å gi en samlet årlig økning i ”kraftinntektene” i Hemnes og Rana kommuner samt fylkeskommunen på omkring 2,5 millioner kroner. Av dette vil drøye to millioner tilfalle Hemnes. Det er dette - største - alternativet vi har gjort ringveirkningsberegninger og –analyse av.

Analyseregionen består av de fem kommunene: Hemnes (lokaliseringskommunen), Rana, Vefsn, Hattfjelldal og Grane. Rana med senteret Mo og Vefsn med Mosjøen er mye større enn de tre andre kommunene.

Regionen preges av en svak utvikling i folketallet, en sterket aldrende befolkning og negativ flyttebalanse. Regionen har på samme måte som landet som helhet, nytt godt av en generell vekst i utdanningsnivået, men veksten er svakere enn i landet som helhet. Næringsstrukturen i Hemnes, Hattfjelldal og Grane har utkantpreg, med et høyt innslag av primærnæringer og trevareproduksjon, mens Vefsn og Rana i større grad har senterpreg. Sysselsettingen er generelt lavere enn i landet som helhet. Hemnes, sammen med Grane og Hattfjelldal, strir med typiske utkantproblemer, men problemene er ikke særlig mye mindre i senterkommunene Vefsn og Rana. Effekten av en ung befolkning er i ferd med å uttømmes.

Utbyggingen vil gi muligheter for lokale og regionale leverandører av varer og tjenester og dermed bidra til å opprettholde og evt. skape nye arbeidsplasser – først og fremst i anleggsperioden. Vår kartleggingen av potensialet for lokale/regionale leveranser til

anlegget viser at det eksisterer mulige lokale leverandører for det meste av investeringsinnsatsen (de 2/3-delene av totalinvesteringen). Naturlig nok er det de to største kommunene, Rana og Vefsn, som stiller sterkest, men også lokaliseringskommunen Hemnes er godt representert innen mange av de næringer investeringssetterspørselen retter seg mot.

Vi har gjennomført en samfunnsøkonomisk vurdering av konsekvensene av planene for bygging av Kjensvatn kraftverk ved bruk av modellen PANDA. Investeringsbeløpene i begge alternativer må betegnes som små aktiviteter som input i dette regionaløkonomiske modellsystemet. Det skyldes i første rekke at investeringen utgjør en marginal andel av den totale produksjonen i regionen (omlag 1 prosent for alternativ B), og at en andel av investeringen vil komme i form av import og at ringvirkningene derfor ikke kan antas å bli særlig høye. En annen forklaring ligger i at modellen er utviklet for å opereres på fylkesnivået. Når beregningene skal brytes ned på kommunenivå, vil det lett kunne oppstå feil i resultatrapporteringen som følge av avrundingsfeil.

Vi har valgt å kjøre to beregningsalternativer for å vurdere lokale og regionale effekter av investeringen. Det ene alternativet er basert på et pessimistisk anslag om 20 mill.kr., eller omlag 13 prosent, i lokal/regional investeringsandel. Det andre alternativet er basert på et langt mer optimistisk anslag med lokal leveranseandel på 100 mill. kr (2/3 av investeringsbeløpet). Det vil være en viss importandel i vareleveranser så vel som i spesialisert arbeidsinnsats til investeringsprosjekter av denne typen.

Vi mener at det laveste anslaget for lokale/regionale leveranser er svært lavt. Vi har likevel valgt å bruke dette anslaget – 13 prosent lokal/regional andel – som det ene av de to alternativene som vi bruker i PANDA-beregningene. Dette alternativet vil da beskrive noe som vanligvis kalles et "worst case scenario", det vil si en situasjon som kan bli en realitet dersom alt, eller nesten alt, "går galt" når utstyr og varer skal kjøpes og arbeidsfolk ansettes til anleggsperioden for Kjensvatn-utbyggingen.

Faktiske lokale leveranser vil komme til å ligge et sted mellom disse to ytterpunktene, og hvor nær en kommer høyalternativet vil avhenge av hvor godt en klarer å utnytte de regionale ressursene.

De to virkningsalternativene blir beregnet og analysert med utgangspunkt i et *basisalternativ* (også kalt nullalternativ). Basisalternativet forteller oss om den økonomiske utviklingen modellen vil predikere *uten* investeringen, og sikrer oss en referanseramme for virkningsalternativene, hvor de samme underliggende forutsetninger ligger til grunn for utviklingen framover. Effektene av investeringen finner vi da ved å se på differansen mellom basis- og virkningsalternativene.

Felles for de to virkningsalternativene er at vi har lagt inn en årlig aktivitet på 1 million kroner i Hemnes kommune for driften av anlegget. Vi har forutsatt hundre prosent egendekning i underleveransene fra sektoren for kraft- og vannforsyning for denne aktiviteten. Det innebærer at lokale leveranser følger egendekningsandelene til denne sektoren i kommunen. Det er lagt inn en aktivitet på 2 millioner kroner årlig for økt skatteinngang i Hemnes.

Kjensvatn-utbyggingen vil ikke føre til vesentlige endringer i produksjonsutviklingen på sikt. Det er kun sektoren for kraft- og vannforsyning som opplever en varig produksjonsøkning. Innen øvrige sektorer blir effekten marginal så tidlig som i 2005. Produksjonstallene i regionen domineres av aktiviteten i de store kommunene Rana og Vefsn, men inntektene fra driftsperioden vil gi aktivitetsvekst i Hemnes kommune også på sikt.

Forskjellen mellom de to alternativene for lokale leveranseandeler er naturlig nok størst i anleggsperioden. Høyalternativet gir en sysselsettingseffekt på 285 personer i investeringsåret, mens lavalternativet gir 59 sysselsatte. Effekten av høy egendekning i leveransene i investeringsfasen taper seg imidlertid raskt, og så snart man er over i regulær drift vil de to alternativene gi lik sysselsettingseffekt på mellom 6 og 9 sysselsatte årlig. Det eksogent innlagte anslaget på fem sysselsatte i kommunal sektor i Hemnes inngår i disse tallene.

I investeringsåret vil ringvirkningene hovedsaklig komme innenfor tjenesteytende næringer, og det er store forskjeller mellom de to beregningsalternativene. Ser vi bort fra bygg- og anlegg, finner vi den største effekten innen varehandel, men også transportnæringen og privat og forretningsmessig tjenesteyting vil få betydelig etterspørselsvekst. Dette er spesielt tydelig i høyalternativet. I dette alternativet vil også flere industrinæringer kunne øke sysselsettingen. Prosjektet vil ha positive ringvirkninger ut over regionen i form av innenlands import til utbyggingen (maskiner, utstyr og arbeidskraft) og i form av økte skatter og avgifter.

Etter de endringer som kraftsektoren gjennomgikk på 1990-tallet, er det umulig å stedfeste hvor innteksstrømmen som Kjensvatn-kraften genererer i overføringssystemet, til slutt ender. Det eneste vi med stor grad av sikkerhet kan vite, er at strømmen og innteksstrømmene vil gå over lang tid – i hele kraftverkets operative levetid. Statkraft SF regner femti år som et normalliv for moderne kraftverk – med god drift og godt vedlikehold kan livet forlenges, trolig en god del.

Med et kalkulert livsløp for Kjensvatn kraftverk tilsvarende 50 år, viser Statkrafts egne beregninger at nåverdien (i 2002 års kroneverdi) av nettleie og kraftoverføring for nettselskapene vil beløpe seg til rundt regnet tjue millioner kroner for det minste alternativet (A. med 32 GWh), og 55 millioner kroner for det største utbyggingsalternativet (B med 67 GWh).

Statkraft SF har også gjort beregninger av nåverdien av det som tilføres nasjonen, dvs. staten, på lang sikt. Også disse beregningene er gjort med femti års tidshorisont, og viser følgende resultat for nåverdiene (i 2002 års kroneverdi):

- Alt A. (utbyggingskostnad lik ca. 50 mill. kr.): nåverdi av nasjonale skatter og avgifter: 15 millioner kroner og det samme beløp for lokale skatter og avgifter
- Alt. B (utbyggingskostnad lik ca. 150 mill. kr.): nåverdi av nasjonale skatter og avgifter: 30 millioner kroner, lokale skatter og avgifter tilsvarende 35 millioner kroner.

Hvor store eller betydningsfulle en vurderer disse nåverdibeløpene til å være, krever en målestokk som vi ikke er i besittelse av. Men det er vel her – for statskassa – som med kommunekassa i Hemnes: ”alle monner drar”. I tillegg kommer at kommunen gjennom de inntekter de får fra kraftbeskatning, over tid kan bygge opp midler i fond som gjør at deres lånebetingelser blir gunstigere enn de ellers ville vært.

I tillegg til dette kommer det eventuelle bidraget som produksjonen ved Kjensvatn kraftverk vil gi til Statkraft-konsernets årlige overskudd. Og dermed til det utbytte som den norske stat som eier kan hente ut. Hvor mye dette kan dreie seg om, og den eventuelle nåverdien av bidragets andel av framtidig statlig utbytteinnhenting kjenner vi ikke. Det gjør heller ikke Statkraft SF – såvidt vi vet.

Nå har kommunene, næringslivet og alle gode krefter i regionen noen år på seg til å forberede seg på Kjensvatn-utbyggingen. Det vil bli viktig å planlegge tiltak for å utnytte potensialet, og at dette støttes opp av aktive og forberedende tiltak fra næringsliv,

kommune(r) og tiltakshaver. Det trengs både lokal og regional samordnet innsats om en skal lykkes i arbeidet med å ta ut mest mulig av de mulighetene Kjensvatn-prosjektet kan by på for lokale og regionale bedrifter. Samtidig vil slik planlegging og kompetanseoppbygging kunne være en viktig læringsprosess og forberedelse til de oppgaver som gjennomføring av den eventuelle neste fasen i det store prosjektet "Muligheter Helgeland", vil by på.

1 Innledning

Statkraft SF planlegger tiltak for ”å utnytte en større del av det energipotensialet som finnes i allerede regulerte og overførte vassdrag som i dag nyttes i Rana kraftverk.” (Statkraft SF, 2002a). Et nytt Kjensvatn kraftverk er under planlegging. Dette verket skal utnytte fallhøyden på 67 m. mellom de to vannene – reguleringsmagasinene – Gressvatnet og Kjensvatnet. De to viktigste formålene med tiltaket er å utnytte en større del av det energipotensialet som fins i området, på en bedre, mer energieffektiv måte.

Begge de to vannene har vært regulert siden sist på 1960-tallet og fungerer som magasiner for Rana kraftverk. Planleggingsområdet for tiltaket ligger i sin helhet i Hemnes kommune. Avløpet fra Kjensvatnet vil bli overført til Store Akersvatn og videre til Rana kraftverk som ligger i Rana kommune. (Statkraft SF, 2002b).

Selve kraftverket skal ligge i fjell og det blir ikke nødvendig med ny vegbygging bortsett fra en meget kort strekning. Det skal foretas opprustning og bygging av ny overføringslinje til Bjerka kraftverk.

Tiltaket planlegges i to alternativer med investeringskostnader i størrelsesorden hhv. 50 (Alt. A) og 150 mill. kr. (Alt. B). Det årlige tilslaget til Kjensvatn er i Alternativ B. beregnet til 333,2 mill m³, noe som tilsvarer en gjennomsnittlig produksjon på 55,5 GWh. Midlere kraftproduksjon er beregnet til 67 GWh med en vinterproduksjon tilsvarende 104 GWh (Statkraft SF, 2002b). Magasinkapasiteten tilsvarer 314 mill m³ eller 52 GWh. (Statkraft SF, 2002a).

Det minste alternativet – Alt. A - er plassert i Samlet plan, kategori I og kan konsesjonssøkes. Det største alternativet – Alt. B – berører ifølge Statkraft SF (2002a, 2002b) ”et større område, gir mer energi og muliggjør en positiv endring i en del av dagens miljøvirkninger”. Dette alternativet omfatter overføring av Durmålsvatnet ”som inngår i prosjektet Reinåga i Samlet plan, som også er plassert i kategori I.” (Statkraft, 2002b). Direktoratet for naturforvaltning (DN) har unntatt Alternativ B fra behandling i Samlet plan. Fylkesmannen i Nordland mener ifølge Statkraft SF (2002b) at alternativ B har ”positive konsekvenser for friluftsliv, landskap og sannsynligvis fisk i og rundt Kjensvatnet. For området rundt Durmålsvatnet vil ei overføring være negativt i forhold til dagens situasjon, men positivt i forhold til utnytting gjennom Reinåga-alternativet i Samla plan.”.

Prosjektet planlegges bygget i løpet av knappe to år inklusive planlegging og prosjektering. Selve anleggsfasen vil strekke seg fra våren ett år til utpå høsten neste år. Det regnes med et massevolum – fra tunneler og kraftverk - på ca. 180.000 m³. Massene er dels planlagt som deponi for ekstra støtte for dammen ved Gressvatnet og dels plassert i tipp i området nær kraftstasjonen for siden å bli tilsådd/beplantet. ”Det kan også være aktuelt å benytte massene annet sted, for eksempel til veibygging/-opprustning.”.

Prosjektet er av et slikt omfang at det kommer inn under bestemmelsene om konsekvensutredninger i plan- og bygningsloven. Statkraft SF har sendt melding om

oppstart av planarbeid, det er utarbeidet en melding med forslag til utredningsprogram (november 2002) i henhold til bestemmelsene om konsekvensutredninger i pbl. Denne har nå – høsten 2003 – vært ute til høring. Statkraft SF venter på at NVE skal slutføre arbeidet med endelig – godkjent – utredningsprogram for konsekvensutredningen. Tiltakshaver håper å ha klart dette i løpet av høsten.

Etter den framdriftsplanen som er gitt i meldingen, skal arbeidet med konsesjonssøknad og konsekvensutredning avsluttes inneværende år med påfølgende høring våren 2004. Dersom alt går greit, og det gis konsesjon med betingelser som Statkraft SF kan "leve med", starter arbeidet med detaljplan, anleggsarbeider for tunneler og kraftstasjon ved årsskiftet 2004/2005.

Ifølge våre lokale informanter bød ikke meldingshøringen på noen store overraskelser. Det later også til at dette er et prosjekt som blir godt mottatt i de brede lag av lokalsamfunnene. Det er allerede satt i gang arbeid med utredninger og fagrapporter som skal ligge til grunn for skrivingen av den endelige konsekvensutredningsrapporten. Samtidig arbeides det også med konsesjonssøknaden.

Dersom det videre arbeid ikke møter på store, uforutsette hindringer, ser prosjektlederen for seg at det kommer et endelig svar på om tiltaket kan realiseres eller ikke, i løpet av våren 2004. En slik avgjørelse vil tas av Kongen i Statsråd. I så fall vil planlegging, prosjektering etc. kunne strate for fullt høsten samme år med anleggsstart våren 2005.

Det minste Kjensvatn-alternativet - Alt. A - beregnes – på nærmere gitte forutsetninger - å gi Hemnes kommune en årlig økning i "kraftinntekter" på en snau million kroner. I begrepet "kraftinntekter" her inngår ikke verdien av den konsesjonskraft som eventuelt vil tilfalle Hemnes kommune eller Nordland fylkeskommune. Inntektsøkningen fordeler seg på naturressursskatt med 349 000 kr., eiendomsskatt med 417 000 kr. og konsesjonsavgift på 183 000 kr. Dette alternativet tilfører også Nordland fylkeskommune en årlig merinntekt på kr. 155 000.

Det mest omfattende alternativet – Alt. B – beregnes tilsvarende å gi en samlet årlig økning i "kraftinntektene" i Hemnes og Rana kommuner samt fylkeskommunen på omkring 2,5 millioner kroner. Av dette vil drøye to millioner tilfalle Hemnes, Rana vil få 65 000 kroner mer hvert år, mens Nordland fylkeskommune årlig tilføres i overkant av en kvart million kroner.¹

Det er ventet at utbyggingen vil gi muligheter for lokale og regionale leverandører av varer og tjenester og dermed bidra til å opprettholde og evt. skape nye arbeidsplasser – først og fremst i anleggsperioden. Ut fra erfaringer, og det en ellers vet om kraftutbygging og liknende anleggsvirksomhet, er det særlig bedrifter innen transport-, byggevare- og entreprenørbransjene som vil kunne konkurrere om deler av denne entreprisen. Men det vil nok også åpne seg muligheter innenfor catering-, overnattings- og renholdsbransjene.

Slike direkte og indirekte virkninger og ringvirkninger er det denne rapporten handler om.

I prosjektet har vi gjennomført en samfunnsøkonomisk vurdering av konsekvensene av planene for bygging av Kjensvatn kraftverk ved bruk av modellen PANDA. De økonomiske fordeler som dette tiltaket representerer for vertskommunen, har være et sentralt tema, men også virkningene i den regionen som Hemnes er en del av (Rana, Vefsn, Grane og Hattfjelldal), er med i beregningene.

¹ Dette bygger på beregninger foretatt av Statkraft SF som ledd i deres investerings- og inntektsberegninger for Kjensvatn kraftverk.

Viktige tema i vurderingen er skatter og avgifter samt sysselsettingseffekter og andre ringvirkninger av tiltaket. Vi har også forsøkt å gjøre en systematisk vurdering av det potensialet utbyggingen åpner for lokalt næringsliv i form av leveranser, underentrepriser og kunnskapsoppbygging. Denne vurderingen bygger dels på kunnskap om de aktuelle bransjer i analyseregionen og dels på lokalkunnskap og erfaringsdata fra andre større utbyggingstiltak i regionen. Selv om resultatet av en slik vurdering nødvendigvis må bli noe hypotetisk – om ikke spekulativ, så vil det opplagt være viktig om tiltak for å utnytte potensialet støttes opp ved aktive og forberedende tiltak fra næringsliv, kommune(r) og tiltakshaver. Det trengs både lokal og regional samordnet innsats om en skal lykkes i et slikt arbeid med å ta ut mest mulig av de mulighetene dette byr på for lokale og regionale bedrifter.

Før vi beskriver rapportens oppbygging, gir vi et kort riss av de fem kommunene som til sammen utgjør vår analyseregion.²

Hemnes kommune strekker seg fra Ranafjorden i nord til Røssvatnet og Okstindbreen i sør og øst. Kommunen har 4 550 innbyggere og et areal på 1 594 km². De fleste innbyggerne bor i kommunesenteret Korgen og på Hemnesberget. Både E6 og Nordlandsbanen går gjennom kommunen med stasjon på Bjerka, en drøy mil nord for Korgen. Hemnes er det som kalles en "kraftkommune" med Røssåga-anleggene som ble utbygget på 1950-tallet. Korgen tettsted vokste raskt i forbindelse med denne utbyggingen. Statkraft er, etter Hemnes kommune, den største arbeidsgiveren i kommunen. Statkraft SFs driftssentral for Nord-Norge som administrerer og styrer kraftproduksjonen, er lokalisert til Korgen.

Grane er en innlandskommune i sørenden av Nordland fylke. Det bor omkring 1 540 mennesker i kommunen, på et areal som dekker 2 017 km². Omkring halvparten av graneværingene bor i kommunesenteret Trofors. Grane et kommunikasjonsknutepunkt, både Nordlandsbanen og E6 går gjennom kommunen og Rv 73 til Tårnaby tar av fra E6 i Grane. Næringslivet består av jordbruk, skogbruk, reindrift, turisme og industri. Svenningdal Trevarefabrikk, som bl.a. produserer "Norges-vinduet", er største arbeidsplass – etter kommunen. Pendlingen til Mosjøen/Vefsn betyr ganske mye, vel 100 yrkesaktive dagpendler dit.

Hattfjelldal kommune ligger lengst sørøst i Nordland og er en fjellkommune. Kommunen har omkring 1 570 innbyggere og et areal på 2 683 km². Hattfjelldal er en utmarkskommune og nærings sammensetningen preges av det. Arbor sponplatefabrikk er en stor arbeidsgiver. Kommunesentret har samme navn som kommunen. To mellomriksveger går gjennom Hattfjelldal: Rv 73 mellom Hattfjelldal og Tårnaby og den såkalte "Sagaveien" som nå er en del av et større Interreg IIIA-program i regi av Midt-Skandia-programmet.

Vefsn kommune har snaut 13 500 innbyggere og et areal på 1 894 km². Omkring 10 000 av disse bor i tettstedet Mosjøen. Mosjøen er regionsenter med handels- og servicefunksjoner for Indre Helgelandregionen og kiver med Mo om "byledertrøya" på Helgeland. Mosjøen er også en viktig industriby der Elkem Aluminium Mosjøen, som nylig er modernisert for milliardbeløp, er den dominerende bedriften. Men også Mosjøen Veveri (som er nedleggingstruet i disse dager) med sine 150 arbeidsplasser er viktig. Den tidligere så gode lakselva Vefsna møter havet i Mosjøen.

Rana kommune ligger innerst i Ranafjorden og lengst nord av kommunene i "vår region". Kommunen har vel 25 300 innbyggere, er, og føler seg som, "storebror" i regionen, og

² Deler av den følgende teksten bygger på AS Civitas (2003).

har et areal på 4 464 km². Rana er en tidligere industritung kommune med de to statsbedriftene Jernverket og Koksverket som dominerende arbeidsplasser. Disse ga ringvirkninger i form av verksteds-, service- og handelsbedrifter. Begge disse bedriftene er, som kjent, nå avviklet og Rana har vært gjennom en langvarig og krevende omstillingsprosess. Nordlandsbanen og E6 går gjennom kommunen og tettstedet Mo. Det er vegforbindelse til kystkommunen Nesna og til Sverige – E12 over Umbukta.

Rapporten er ellers bygd opp på denne måten. Etter dette innledende kapitlet følger et kapittel hvor sentrale strukturtrekk ved analyseregionen beskrives og analyseres. Kapitlet er skrevet av Geir Inge Orderud og dreier seg om slike forhold som befolkningssammensetning og –utvikling, arbeidsplasser og næringssammensetning, arbeidsmarkedssituasjon m.v. Deretter følger et kapittel, skrevet av Bjørn Moen, som redegjør for forhold ved den norske kraftsektorens utvikling som vi mener er relevante for oppdraget. Her behandles det gjeldende skatte- og avgiftsregime i kraftsektoren, men også kraftsektorens betydning for kommuneøkonomien i ”kraftkommuner” og kommunene i analyseregionen. Kapitlet avsluttes med en vurdering av sammenhengen mellom ”kraftinntekter” og inntektsutjevningen i inntektssystemet samt en vurdering av kraftverkets framtidige bidrag til verdiskapningen i Statkraft-konsernet og det norske samfunn. Denne vurderingen bygger på Statkraft SFs egne beregninger av nåverdien av kraftverkets produksjon med 50 års planhorisont.

Neste kapittel – kap. 4 - redegjør for potensialet for lokal/regional dekning av underleveranser i form av arbeidskraft, utstyr, varer og tjenester. Vurderingene her bygger dels på oversikt over den aktuelle bransjestrukturen i kommunene og regionen, og dels på lokalkunnskap og erfaringstall fra liknende, gjennomførte utbyggingstiltak i området. Kapitlet er skrevet av Bjørn Moen.

Nest siste kapittel – kap. 5 - inneholder selve ringvirkningsanalysen og hvilke beregningsresultater den har gitt. Kapitlet er skrevet av Hild-Marte Bjørnsen som først beskriver PANDA-modellen i korte trekk: struktur, forutsetninger, mulige feilkilder, datakilder og brukermuligheter. Deretter følger resultatene av modellkjøringene med en analyse og en vurdering av resultatenes pålitelighet.

Rapporten avsluttes med et konkluderende kapittel hvor vi også forsøker å gi noen råd om hvordan Statkraft SF, Hemnes kommune og det aktuelle næringslivet i regionen bør handle for å sikre størst mulig lokal/regional nytte av et nytt Kjensvatn kraftverk.

2 Befolkning, arbeidsmarked og næringsliv

I dette kapitlet vil vi gi et bilde av de fem kommunene i analyseregionen, Vefsn, Grane, Hattfjelldal, Hemnes og Rana³. Dette gjør vi dels for å forankre modellberegningene av en utbygging av Kjensvatn i en konkret sammenheng, og dels for å avdekke strukturelle trekk ved kommunene, og i forlengelsen av dette: en vurdering av hvilken vei utviklingen synes å gå. I den sammenheng velger vi å se på dimensjonene demografi, utdanning, næringsstruktur, og arbeidsmarked.

2.1 Demografiske forhold

I perioden 1980 til 2002 har alle de fem kommunene i regionen hatt svakere folketallsutvikling enn landet som helhet. Mens Norges folketall har økt med ti prosent, har utviklingen i regionen enten vært negativ eller noenlunde stabil. Grane, Hattfjelldal og Hemnes har hatt en tilbakegang på ca ti prosent, mens Vefsn, med tettstedet Mosjøen, og Rana, med tettstedet Mo, har hatt en noenlunde stabil utvikling, dvs. en liten vekst i Vefsn og en liten nedgang i Rana.

Imidlertid varierer utviklingen mellom kjønnene, men selv om antallet kvinner øker mer enn antall menn i de to kommunene med de største tettstedene, Vefsn og Rana, er det ikke slik at de tre andre kommunene har en motsatt utvikling. Det varierer fra en motsatt utvikling i Grane, til noenlunde lik utvikling mellom kjønnene i Hattfjelldal til en litt sterkere utvikling for kvinner i Hemnes.

Alderstrukturen har også vært i utvikling i perioden 1980 til 2000, samtidig som konturene av et felles mønster for begge tidspunkter kan avleses. Bildet i 1980 er mer sammensatt enn i år 2000. Når vi sammenlikner med landet som helhet, er det generelt en eldre befolkning i regionen enn i landet som helhet. Dette er mest påtakelig i Grane, Hattfjelldal og Hemnes, mens Vefsn og Rana er på vei mot et slikt mønster. I 1980 hadde de to sistnevnte kommunene en yngre befolkning enn i Norge samlet, men i løpet av de siste 20 årene fødes det relativt sett færre barn og befolkningen som helhet blir eldre, selv om det fortsatt er forholdsvis få av de aller eldste.

Bak folketallsutviklingen og utviklingen i aldersstrukturen ligger fødsler og antall døde, sammen med flytting. For de tre kommunene med negativ folketallsutvikling, Grane, Hattfjelldal og Hemnes, viser tallene at forholdet mellom fødte og døde i perioden 1980 – 2000 varierer fra en håndfull i pluss til en håndfull i minus. Det er dermed en negativ flyttebalanse som er hovedårsaken til den negative utviklingen i folketallet. På den annen side er det naturlig tilvekst (flere fødte enn døde) i både Vefsn og Rana, samtidig som

³ Valget av disse kommunene er gjort på grunnlag av arbeidsmarked og pendling. Rana er tatt med fordi det i denne kommunen er et større sentrum i regionen.

også disse kommunene har en negativ flyttebalanse. Derfor er det denne tilveksten, og en forholdsvis ung befolkning som redder kommunene fra å ha en negativ folketallsutvikling.

Hovedkonklusjonen med hensyn til demografisk struktur og utvikling er en svak folketallsutvikling, aldrende befolkning og negativ flyttebalanse. Det gjelder blant annet Hemnes, mens Vefsn og Rana til nå har hatt en noe bedre utvikling på grunn av en yngre befolkning som har gitt en større tilvekst.

2.2 Utdanning

På samme måte som resten av landet har utdanningsstrukturen i regionen i perioden 1980 – 2000 gjennomgått en forskyvning mot et høyere utdanningsnivå. Andelen har økt på alle trinn over grunnskole. I absolutte tall har veksten vært størst for videregående utdanning og minst for full universitets-/høyskoleutdanning.

Mens mellom 50 og 60 prosent i 1980 hadde grunnskole som høyeste fullførte utdanning, var tilsvarende andel sunket til mellom 24 og 36 prosent i 2000. Nå har ca 50 til 60 prosent videregående skole. Høyskole/universitetsandelen har steget fra mellom fire og sju prosent til mellom ti og femten prosent.

Sammenliknet med landet som helhet preges imidlertid regionen av en høyere andel med grunnskole, og denne overrepresentasjonen har styrket seg i perioden 1980 – 2000. Det betyr at nedgangen i andelen med grunnskole har vært større i landet som helhet enn i kommunene i vår analyseregion. Vefsn og Rana ligger litt over landsgjennomsnittet i andelen med videregående, mens det for de øvrige kommunene er en underrepresentasjon også her. Andelene som har høyskole eller universitet av midlere eller full lengde, er vesentlig lavere enn det nasjonale gjennomsnittet. Generelt er innslaget av folk med lang utdanning større i Vefsn og Rana enn i Grane, Hattfjelldal og Hemnes.

Forskjellene blir imidlertid mindre når vi kontrollerer for alder. Aldersstrukturen er klart preget av flere eldre i Grane, Hattfjelldal og Hemnes enn Vefsn og Rana, og landet som helhet. Hvis vi kun ser på aldersgruppen 30 – 44 år, er utdanningsmønsteret i 1980 omtrent det samme, men underrepresentasjonen av dem med videregående skole eller høyskole og universitet er mindre. I år 2000 er det sågar overrepresentasjon i alle kommuner i kategorien videregående skole, mens det fortsatt er underrepresentasjon for midlere og full høyskole/universitet. Forskjellene mellom kommunene i området blir også mindre selv om det fortsatt er slik at det er flere med høyskole/universitet i Vefsn og Rana.

Konklusjonen er at kommunene i analyseregionen har gjennomgått en utdanningsvekst omtrent slik landet som helhet har gjort, men at veksten ikke har vært like sterk. Det er også slik at innslaget av folk med midlere og full høyskole/universitetsutdannelse er høyest i Vefsn og Rana, men noe av dette skyldes at det er flere unge i disse to kommunene.

2.3 Arbeidsmarked og pendling

Vi har SSB-tall som fordeler folk på arbeidsledighet, utenfor arbeidsstyrken, lønnstakere og selvstendige tilgjengelig for årene 1990 og 2000. Tall for arbeidsledige kan nok hentes inn for tidligere år, men vi tror denne perioden får fram et tilstrekkelig mønster, blant

annet utviklingen fra noe nær bunnen av en lavkonjunktur til noe nær toppen av en høykonjunktur, en opptur som har stagnert det siste året.

Arbeidsmarkedet

Når vi ser på aldersgruppen 20 – 66 år, er det et gjennomgående trekk at andelen *lønnstakere* er lavere i kommunene i regionen enn i landet som helhet. Det gjelder begge kjønn. Generelt er lønnstakerandelene i Vefsn og Rana omtrent som landet som helhet, både i 1990 og 2000, og for begge kjønn, med unntak av kvinner i Rana i 1990. Andelen *selvstendig næringsdrivende* er imidlertid vesentlig høyere i Grane, Hattfjelldal og Hemnes enn i de to øvrige kommunene og landet som helhet. Dette skyldes i hovedsak menn og er et trekk som gjør seg gjeldende på begge tidspunkter, men andel er lavere i år 2000 enn i 1990. Bønder inngår i denne kategorien og utviklingen i primærnæringen slår således inn, dvs. den er mindre konjunkturfølsom, men har vært og er fortsatt i nedgang.

Disse to kategoriene, lønnstakere og selvstendige, utgjør gruppen som er sysselsatt i regionen, og differansene til landsgjennomsnittet er mindre for denne størrelsen enn den er for lønnstakerkategorien. Hovedmønsteret er fortsatt at andelene for kommunene i regionen ligger noe lavere enn for landet som helhet, men det er flere unntak når det skiller mellom kjønnene, spesielt i 1990. Det skyldes at høy sysselsetting for menn oppveies av lave verdier for kvinner eller omvendt i et par kommuner. Et annet trekk er at sysselsettingsandelen for menn, på tross av bedre økonomiske tider, er noenlunde stabil i perioden, mens andelen øker for kvinner. I tillegg synker andelen selvstendige i alle kommuner og for begge kjønn i perioden, dvs. det må ligge noe mer enn utviklingen i jordbruket bak.

Når alt ses under ett, dvs. begge tidspunkter og kjønnene samlet, skiller Hemnes seg ut med lavest andel sysselsatte. I 1990 hadde kommunen selskap av Rana, og Grane lå ikke langt unna, mens avstanden i år 2000 fra Hemnes til de øvrige fire kommunene er mellom fire og seks prosentpoeng, og det betyr at Vefsn, Grane, Hattfjelldal og Rana ligger på omtrent samme nivå med hensyn til andel sysselsatte i år 2000, og dette nivået er et par prosentpoeng lavere enn i Norge.

Resten av befolkningen befinner seg enten utenfor arbeidsstyrken (utdanning, hjemmeværende, trygdet, etc.) eller de er arbeidsledige. *Arbeidsledigheten* i kommunene i regionen er ikke systematisk høyere eller lavere enn landsgjennomsnittet. I 1990 var ledigheten blant menn lavere i alle kommuner enn den var for Norge, mens andelen ligger høyere blant kvinner, med unntak av Hattfjelldal. Samlet sett gir dette et nivå som ikke skilte seg vesentlig fra det nasjonale gjennomsnittet i 1990. På den annen side er det ikke slik at ledigheten generelt sett er høyere for kvinner enn menn. I år 2000 er de systematiske forskjellene mellom kvinner og menn i sammenlikningen med landet som helhet også borte. Arbeidsledigheten skiller seg generelt lite fra verdiene for Norge som helhet, og det betyr at ledigheten generelt har sunket fra 1990 til 2000, i takt med høykonjunktoren og veksten i økonomien, med unntak av Hattfjelldal.

Som i resten av landet, har imidlertid ledighetstallene steget etter år 2000, men veksten har generelt vært mindre i Nordland enn for Norge som helhet. Det er likevel tegn til større problemer innenfor visse sektorer, blant annet industri og bygg/anlegg, samtidig som ungdom, langtidsledige og eldre arbeidssøkere har de største problemene med å skaffe seg jobb fra en posisjon som ledig. I vår analyseregion er utviklingen generelt bedre enn for fylket, men Hemnes peker seg i følge Arbeidsmarkedsetaten ut med en mer bekymringsfull trend.

Den siste kategorien er *ikke i arbeidsstyrken*, og denne andelen er generelt høyere blant kvinner enn menn. Differansen varierer mer i 1990 enn i år 2000, dvs. fra ca 20 til ca 8

prosentpoeng i 1990 og mellom ett og ti prosentpoeng i år 2000. Denne reduksjonen skyldes at kvinner i større grad enn menn i regionen har gått inn i arbeidsstyrken i løpet av høykonjunkturen. Det er mindre forskjell for landet som helhet. Blant menn er ikke nivået i 2000 vesentlig forskjellig fra 1990-nivået. Det har gått opp litt i noen kommuner og gått ned litt i andre kommuner. Blant kvinner er det nedgang i alle kommuner, men fortsatt er det altså flere kvinner som er utenfor arbeidsstyrken. Dette mønsteret kan skyldes at kvinner i større grad enn menn trekker seg ut av arbeidsstyrken når det er dårlige tider i økonomien, og at dette i større grad skjer i denne regionen enn i landet som helhet.

Sysselsettingsandelen varierer imidlertid med utdanningsnivå. Den er lavest blant dem med grunnskoleutdanning, og så lavt som rundt 40 prosent i alle fem kommuner. Andelen øker med stigende utdanningslengde. Den er ca 70 prosent for videregående skole, men varierer mer for midlere og full høyskole-/universitetsutdanning, dvs. fra ca 80 til 95 prosent og 88 til 100 prosent. Mønsteret blir mer sammensatt hvis vi også trekker inn fagfelt.

Blant dem med lengst utdanning skiller Rana seg ut med de laveste sysselsettingsandelene, og det kan ha sammenheng med at dette er det største arbeidsmarkedet for høyere utdannet arbeidskraft i denne regionen. For videregående og midlere høyskole/universitet er sysselsettingsandelen gjennomgående lavest i Hemnes, med unntak av fagfeltene helse/sosial og primærnæringsfag.

Hovedmønsteret i arbeidsmarkedet er således at sysselsettingsandelen i kommunene i regionen ligger lavere enn landet som helhet. Det gjelder spesielt lønnstakerandelen, mens andelen selvstendige generelt er høyere enn i landet ellers. Disse verdiene er også generelt høyere blant menn enn kvinner. Det motsatt er tilfellet for andelen som er utenfor arbeidsstyrken, og til dels arbeidsledighetsandelen, men for begge disse størrelsene synes de økonomiske konjunkturerne å ha mer å si for kvinner enn menn, og på en sterkere måte enn i landet som helhet. Samtidig er sysselsettingsandelen lav blant dem med grunnskole som høyeste utdanning, og den stiger med økende lengde på utdanningen, iallfall fram til høyskole/universitet.

Pendling og egedekning av arbeidsplasser

I denne delen vil vi beskrive arbeidsmarkedet i regionen ved hjelp av et sett indikatorer: hvor mange av de sysselsatte i kommunen som jobber i hjemkommune; hvor stor andel av arbeidsplassene i kommunen som er besatt av bosatte i kommunen; hvilke kommuner folk pendler til; hvilke kommer innpendlerne kommer fra. Dette gir et bilde som viser om arbeidsmarkedet i kommunene er lukket eller åpent, og eventuelt hvor strømmene går.

Generelt har andelen som jobber i hjemkommunen sunket i perioden 1980 – 2000. Bildet er ikke like entydig for andelen av arbeidsplasser i kommunen som er besatt av kommunens beboere, men trenden peker nedover. Vi kan oppsummere variasjoner mellom kommunene slik:

Med hensyn til andelen sysselsatte som jobber i hjemkommunen, skiller Vefsn og Rana seg ut med de høyeste andelene, dvs. ca 95 prosent i 1980 og ca 89 prosent i 2000. Hemnes og Grane ligger lavest på begge tidspunkter, med ca 80 prosent i 1980 og 67 – 70 prosent i år 2000. Det er dermed en forholdsvis stor utpendling i de to sistnevnte kommunene, et forhold som også gjelder Hattfjelldal i år 2000 (76 prosent egedekning).

Med unntak av Grane var ca 95 prosent av arbeidsplassene i kommunene besatt kommunens egne innbyggere i 1980, mens det i år 2000 er et todelt mønster: Vefsn og Grane ligger lavest med en andel på ca 88 prosent, mens andelen i Hemnes, Rana og

Hattfjelldal er omtrent 92 prosent. Dette betyr at arbeidsplassene i kommunene i det store og hele er besatt av folk bosatt i de samme kommunene, og at dette i litt større grad gjelder Hemnes, Rana og Hattfjelldal enn Vefsn og Grane.

Når vi ser de to målene i sammenheng, får vi dermed et mønster der bosatte i for eksempel Hemnes i stor grad har besatt arbeidsplassene i kommunen, samtidig som en forholdsvis stor andel av sysselsatte som er bosatt i kommunen pendler ut til arbeidsstedet. På den annen side har vi Rana der utpendlingen ikke er så stor samtidig som de fleste av jobbene i kommunen er besatt av kommunens egne beboere. Det betyr at arbeidsmarkedet i Rana i større grad er lokalt. Vefsn likner mest på Rana, men har litt større innpendling, mens Hattfjelldal og Grane er mer lik Hemnes.

Hvor går så pendlingsstrømmene?

For **Hemnes** sin del går hovedtyngden av pendlingen til Rana. I 1980 dreide det seg om nesten 70 prosent av utpendlingen, mens andelen i år 2000 er ca 62 prosent. Deretter følger Vefsn, med i underkant av ti prosent. For **Grane** sin del er det Vefsn som er hovedmålet, og rundt 60 prosent av utpendlingen i hele perioden går dit, mens i underkant av ti prosent pendler til Hattfjelldal. Vefsn er også et viktig pendlingsmål for beboerne i **Hattfjelldal**, men andelen varierer mye i perioden, fra under 20 prosent til over 50 prosent. Det samme gjelder andelen som pendler til Grane, dvs. andelen varierer fra et par prosent til 28 prosent i perioden. **Vefsn** og **Rana** skiller seg ut fra de øvrige kommunene ved at hovedtyngden av utpendlingen går ut av regionen. I år 2000 er det Oslo, Bodø, Trondheim som er det dominerende mål for utpendlerne. For Vefsn sin del er kontinentalsokkelen også viktig, mens Vefsn også figurerer blant utpendlerne fra Rana.

Når det gjelder innpendlingen til kommunene skiller Vefsn seg ut med større spredning på innpendlingen enn de andre kommunene. For **Hemnes** sin del domineres innpendlingen av Rana (nesten 60 prosent), samtidig som innpendlingen til **Rana** domineres av beboere i Hemnes (ca 50 prosent). For **Grane** sin del dominerer Hattfjelldal (nesten 50 prosent) innpendlingen, mens det motsatt er Grane som dominerer for **Hattfjelldal** (48 prosent). De største enkeltkommunene for **Vefsn** er Grane og Rana, som til sammen dekker ca 34 prosent av innpendlingen i år 2000.

Selv om innpendlingen til Hemnes og Rana domineres av de to samme kommunene, er det ikke slik at størrelsen på strømmene er like store. Mens det i år 2000 var ca 370 som pendlet fra Hemnes til Rana, var det kun ca 70 som pendlet motsatt vei. Dette skyldes selvsagt at arbeidsmarkedet i Rana er mye større enn i Hemnes. Tilsvarende gjelder for Grane og Hattfjelldal, selv om forskjellen i antall der er liten, dvs. det var ca 30 som pendlet fra Hattfjelldal til Grane og ca 20 i motsatt retning.

Vi har dermed et mønster der bosatte i Hemnes, Grane og Hattfjelldal pendler til regionsentrene Mosjøen og Mo, mens beboere i disse to kommunene i større grad pendler ut av regionen. Samtidig er det en utveksling av pendlere mellom Hemnes og Rana, og Hattfjelldal og Grane, mens mønsteret i Vefsn er mer variert.

2.4 Næringsstruktur

Det avtegner seg to hovedmønstre når vi ser på næringsstrukturen etter arbeidsplasser lokalisert i de fem kommunene. På den ene side finner vi Hattfjelldal, Grane og Hemnes med et høyt innslag av arbeidsplasser i primærnæringene, produksjon av trevarer, samt offentlig sektor. På den annen side er næringsstrukturen mer variert i Vefsn og Rana, selv

om offentlig sektor også der er stor. Disse mønstrene er stabile over tid, selv om primærnæringsandelen går jevnt og trutt nedover.

I år 2000 utgjorde primærnæringene ca 14 prosent av arbeidsplassene i Hemnes og Grane, mens det var ca 23 prosent i Hattfjelldal. Produksjonen av trevarer varierte fra seks prosent i Hemnes til 14 og 17 prosent i Hattfjelldal og Grane. Disse to sektorene sto i år 2000 dermed for 20 prosent av arbeidsplassene i Hemnes, 30 prosent i Grane og 37 prosent i Hattfjelldal. Offentlig sektor (administrasjon, undervisning og helse/sosial) utgjorde på samme tid rundt 30 prosent av arbeidsplassene i de tre kommunene.

Til sammen omfatter offentlig, primær og trevare ca 50 prosent av arbeidsplassene i Hemnes, ca 60 prosent av arbeidsplassene i Grane og ca 70 prosent av arbeidsplassene i Hattfjelldal. Dette er nivåer som forteller oss om en ensidig næringsstruktur. For øvrig kan vi merke oss at kraft/vann utgjør ca fem prosent av arbeidsplassene i Hemnes, og at det er et større innslag av anleggsvirksomhet i alle kommuner, med unntak av Hattfjelldal, enn i landet som helhet. Grane hadde et stort innslag av arbeidsplasser i landtransport i 1990, men dette er utradert i løpet av 1990-årene. Hemnes hadde et forholdsvis stort innslag av arbeidsplasser i bergverk i 1990, men dette er også forsvunnet i løpet av 1990-årene.

Når det gjelder Vefsn og Rana er det forholdsvis høye andeler i produksjon av metaller, ca ti prosent i år 2000. Det er forholdsvis høye andeler i både bygg og anlegg, og detaljhandel (spesielt i år 2000). Vefsn har et forholdsvis høyt innslag av landtransport i hele perioden, mens Rana har et stort innslag av eiendom og forretningsmessig tjenesteyting, og innslaget av kulturtjenester er også relativt høyt i Rana.

Vi kan generelt si at næringsstrukturen i tre av kommunene (Hemnes, Hattfjelldal og Grane) har et utkantpreg, mens de øvrige i større grad har senterpreg (Vefsn og Rana), selv om det er et forholdsvis stort innslag av industri og bygg/anlegg.

Nedgangen i jordbruket har fortsatt etter år 2000, og de politiske signalene går i samme retning. Det skal bli færre og større bruk. Dette vil bidra til å svekke sysselsettingen i Hemnes, Hattfjelldal og Grane. Samtidig vet vi at konkurransen er blitt sterkere i industrinæringene de siste årene på grunn av høyt lønnsnivå, sterk krone og høy rente, og offentlig sektor er under press.

2.5 Den generelle strukturen og premisser for utviklingen

Foran har vi sett at regionen generelt preges av en svak utvikling i folketallet, en forsterket aldrende befolkning og negativ flyttebalanse. Men regionen har på samme måte som landet som helhet, nytt godt av en generell vekst i utdanningsnivået, men veksten er mindre enn i landet som helhet. Næringsstrukturen i Hemnes, Hattfjelldal og Grane har et utkantpreg, med et høyt innslag av primærnæringer og trevareproduksjon, mens Vefsn og Rana i større grad har senterpreg. Sysselsettingen er generelt lavere enn i landet som helhet, og det gjelder spesielt andelen lønnstakere, mens derimot andelen selvstendige er høy, spesielt i Hemnes, Grane og Hattfjelldal. Arbeidsledigheten er på den annen side ikke spesielt høy. Derimot er andelen utenfor arbeidsstyrken forholdsvis høy. Dette varierer med de økonomiske konjunktorene, og det er spesielt kvinner som er ute av arbeidsstyrken når økonomien går dårlig. I tillegg øker andelen i arbeidsstyrken systematisk med stigende utdanningslengde, fra ca 40 prosent blant dem med grunnskole til ca 90 prosent blant dem med universitet. Beboere i Hemnes, Grane og Hattfjelldal pendler til regionsentrene i Vefsn og Rana, mens beboere i disse to kommunene i større

grad pendler ut av regionen. Samtidig er det en utveksling av pendlere mellom Hemnes og Rana, og Hattfjelldal og Grane, mens mønsteret i Vefsn er mer variert.

Det bildet som framkommer ved en gjennomgang av befolkning, utdanning, næringsstruktur, arbeidsmarked og pendling, avdekker at Hemnes, sammen med Grane og Hattfjelldal, strir med typiske utkantproblemer. Det er ikke radikalt bedre i senterkommunene Vefsn og Rana, og blant annet effekten av en ung befolkning er i ferd med å uttømmes.

Sysselsettingsmessig og økonomisk sett vil Hemnes og regionen for øvrig trenge den sysselsettingen og de økte skatteinntekter som en utbygging av Kjensvatn vil bringe med seg.

3 Kraftsektoren i Norge

3.1 Organisering og restrukturering

I perioden etter omkring 1985 og fram til i dag er rammevilkårene for kraftsektoren i Norge endret på vesentlige områder. Fram til midten av 1980-tallet hadde utviklingen av vannressursene stort sett vært håndtert som offentlig forvaltningsvirksomhet. Bortsett fra egenforsyningen til noen større kraftintensive industriforetak, ble så godt som alle større utbygginger utført i offentlig regi, enten av staten selv eller av kommuner og fylkeskommuner. Kraft til husholdningsforsyning ble omsatt til regulerte priser og kundene var bundet til å kjøpe fra produksjonsselskapet i sitt område. Større industribedrifter hadde en noe friere stilling og kunne inngå kontrakter med produsentene eller alternativt handle kraft på en egen børs for tilfeldig kraft. For en stor del av industrikontraktene var prisene regulert ved særskilte avtaler fastsatt av myndighetene.

Opptakten til endringene i kraftpolitikken kom i 1986, med utskillelsen av Statskraftverkene fra Norges vassdrags- og elektrisitetsvesen (NVE). Formålet med denne endringen var i første rekke å skape et klarere skille mellom staten som stor aktør i kraftnæringen og statens kontroll- og overvåkingsoppgaver. Dette kontroll- og overvåkingsorganet har fått navnet Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE). I 1992 ble også ansvaret for arbeidet med energiøkonomisering og ny miljøvennlig energi – blant annet administrasjonen av flere tilskuddsordninger - skilt ut fra NVE. Disse oppgavene ble overført til det nystiftede Enova SF, som ble lokalisert til Trondheim. Endringene har bidratt til å reddyke NVEs oppgave som sentral faginstans i forvaltningen av vannressursene. Direktoratet har tilsynsansvaret både i forhold til kraftproduksjon og linjenett, forsyningssituasjon og flomforebygging. Direktoratet er også en sentral saksbehandlingsinstans, og skal påse at lovverket følges ved søknad om nye kraftanlegg. I slike saker vil NVE vanligvis skrive innstilling til Olje- og Energidepartementet (OED). Departementet kan gjøre vedtak i byggesaker av begrenset omfang, mens større kraftutbygginger blir forelagt Stortinget til godkjenning. Som statlig fagmyndighet, skal NVE vurdere kommuneplaner og reguleringsplaner som berører dets fagområder, og NVE har innsigelsesrett etter plan- og bygningsloven.

Etter at den nye Energiloven ble vedtatt i 1991, ble Statskraftverkene i 1992 oppdelt i et eget produksjonsselskap (Statkraft SF) og et nettselskap (Statnett SF). Omorganiseringen skjedde samtidig som markedsbasert kraftomsetning ble introdusert for å stimulere til en mer effektiv utnyttelse av kraftressursene. Konkurransenutsetting av den statlige produksjonsvirksomheten kom som en naturlig del av denne omstillingen.

Et optimalt fungerende marked forutsetter at alle aktørene har lik tilgang til overføringssystemet. Dette var bakgrunnen for at en måtte legge den statlige nettvirksomheten til et eget selskap. Samtidig ble det stilt krav til alle de andre kraftselskapene om at de måtte lage klare skiller mellom konkurransevirkomhetene:

produksjon og salg av strøm, og egen nettvirksomhet. Disse kraftforetakene trenger likevel ikke å gjennomføre full organisatorisk oppsplitting. Det er nok at organisasjonen er oppdelt i egne avdelinger som fører egne regnskaper.

Nettselskapene har monopol på overføring av kraft i sitt forsyningsområde, og siden 1997 har NVE regulert nettselskapenes inntekter ved såkalte "inntektsrammer". Slik regulering skjer periodevis, etter bruk av modeller og gjelder for femårs-perioder.

3.2 Vannkraftlovgivningen

Norsk lovgivning er svært restriktiv når det gjelder hvem som får adgang til å utnytte vannkraftressursene i Norge. Hovedtrekkene i lovgivningen fra tidlig på 1900-tallet består den dag i dag. Reglene om overtagelse og utnyttning av fallrettigheter og vannkraftanlegg er regulert i Industrikonsesjonsloven (Lov 1917 14. des. Nr. 16, som også går under navnet ervervsloven).

For utbygging av en vannkraftressurs kreves i tillegg konsesjon enten etter Vassdragsreguleringsloven (Lov 1917 14. des. Nr. 17) eller Vannressursloven (Lov 2000 24. nov. Nr. 82).

Ervervsloven fastsetter at alle andre enn staten må ha konsesjon for å foreta rettsgyldig erverv av eiendoms- eller bruksrett til vannfall med produksjonspotensial over en viss størrelse (736kW). Ved større utbygginger (14,71 MW) blir konsesjonsspørsmålet også forelagt Stortinget. Lovgivningen på dette området tar utgangspunkt i at vannkraft er en viktig nasjonal ressurs med utpreget lokal forankring. Det er derfor strenge begrensninger i muligheten til varig privatisering av slike naturressurser. Dessuten blir den som får konsesjon (konsesjonæren), pålagt forskjellige motytelser til såvel kommunen(e) hvor kraftverket mv. ligger og til staten. De viktigste virkemidlene er:

- *Hjemfall:* ervervskonsesjoner til fallrettigheter og kraftanlegg gis i hovedregelen for en periode på inntil 60 år. Ved utløpet av denne perioden skal anleggene leveres tilbake vederlagsfritt til staten, inkludert alt utstyr som inngår i driften (dammer, tunneler, aggregater osv.). Konsesjonæren plikter å tilbakelevere anleggene i full driftsmessig stand.

For foretak organisert etter lov om statsforetak, norske kommuner og fylkeskommuner, eller når noen av disse eier minst 2/3 av kapitalen, kan konsesjonen tildeles på ubestemt tid. I praksis betyr dette at statlige og kommunale kraftselskap ikke er underlagt hjemfall for sine anlegg. Hjemfall gjøres gjeldende dersom den offentlige eierandelen ved nedsalg kommer under 2/3-delsgrensen. Da har staten forkjøpsrett til de eierandelene som selges ut.

- *Konsesjonsavgift:* alle konsesjonærer blir pålagt å betale en årlig avgift til staten og til de berørte kommunene og fylkeskommunene. Avgiften beregnes for hvert kraftanleggssystem med utgangspunkt i den gjennomsnittlige kraftmengden som kan forventes produsert. Avgiften til kommunene skal avsettes på et fond som primært skal benyttes til næringsutvikling. Som andre kommunale fondsavsetninger, kan ikke pengene brukes til driftsformål. Fylkesmannen skal godkjenne fondets vedtekter.
- *Konsesjonskraft:* alle konsesjonærer blir pålagt å avstå inntil ti prosent av gjennomsnittlig kraftmengde til de kommuner og fylkeskommuner som anlegget ligger i. I tillegg kan konsesjonæren bli pålagt å avstå inntil 5 prosent av kraftproduksjonen til staten. Olje- og energidepartementet (OED) bestemmer hvor

mye kraft som skal avstås, og hvordan den skal fordeles. Grunnlaget for dette pålegget er den enkelte kommunes behov for strøm "til den alminnelige elektrisitetsforsyning". Begrepet "den alminnelige elektrisitetsforsyning" tolkes ganske vidt, i praksis er det nesten bare kraftkrevende industri (som smelteverk og treforedling) som faller utenom. Departementet fastsetter den prisen som kommunene skal betale for konsesjonskraften. Dette gjelder for konsesjoner som er gitt etter 1959, og grunnlaget for prisfastsettingen er gjennomsnittlig selvkost for et representativt utvalg vannkraftverk. Kommunene står fritt i å disponere den kraften de får tildelt. Noen bruker konsesjonskraften til å sørge for at egne innbyggere sikres rimelig strøm, mens andre fyller opp i kommunekassen med inntektene de får ved å selge kraften til markedspris.

3.3 Skatte- og avgiftssystemet i kraftsektoren

Fra midt på 1990-tallet og fram til i dag er det gjort store endringer i reglene for beskatning av kraftsektoren. Dette har blant annet sammenheng med omleggingen av reguleringssystemet i 1992. Hovedhensikten var å få klarere presisert særtrekkene ved kraftvirksomhet slik at regelverket bedre reflekterte den rådende oppfatningen av hvorfor man skattlegger, og hva man ønsker å skattlegge. For noen av omleggingene har dessuten hensynet til effektiviteten i sektoren og de praktiske styringsmessige konsekvensene vært viktige motiver. Lovgiverne har vært særlig opptatte av at ikke beskatningsmåten skal ødelegge investeringsinsentivene til aktørene. Samtidig har det vært viktig å sikre kommunene forutsigbarhet ved at reglene utformes på en slik måte at de utjevner virkningene av årlige prisvariasjoner på skatteinngangen.

Etter gjeldende regler skal alle kraftforetak, både private og offentlige, betale ordinær overskuddsskatt på 28 prosent til staten.

Av anlegg for kraftproduksjon skal det også betales grunnrenteskatt til staten, mens det svares naturressursskatt til kommunene og fylkeskommunene. Kommunene har i tillegg adgang til å utskrive eiendomsskatt på installasjoner og anlegg både i kraftproduksjonen og i overføringssystemet.

Både grunnrente- og naturressursskatten er særegne skatter for kraftanlegg, og skal betales av alle som eier kraftverk eller som er berettiget til uttak av kraft i produksjonsanlegg med merkeytelse⁴ større enn 1500 kVA. Begge skattene utlignes særskilt for det enkelte anlegg og kan ikke overføres eller koples opp mot skatteberegningen på andre anlegg med samme eier.

- *Naturressursskatten* er begrunnet i utnyttelsen av en naturressurs og bygger på den produserte eller innvunne energimengden. Denne skatten beregnes pr. kraftverk på grunnlag av gjennomsnittlig oppnådd produksjon over sju år. Naturressursskatten utgjør 1,1 øre/kWh til kommunen, og 0,2 øre/kWh til fylkeskommunen. Totalt utgjør dette omkring 1,3 milliarder kroner årlig til kommunene og ca. 230 mill. kr. til fylkeskommunene. For kommunesektoren samlet utgjør dette et beløp som er nær tre ganger så stort som konsesjonsavgiften. Imidlertid inngår denne skatten i beregningsgrunnlaget for inntektsutjevningen i inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner slik at de største "kraftkommunene", som f.eks. Bykle, enkelte år kommer ut med negativt statlig rammetilskudd. Rammetilskuddet settes da til null.

⁴ Dette begrepet refererer til installert turbinkapasitet/-ytelse.

Naturressursskatten ble opprettet i forbindelse med et nytt system for beskatning av kraftforetak som ble innført pr. 1.1997. Ved innføringen ble naturressursskatten satt til 1 øre pr kWh til kommunene. I forbindelse med avviklingen av selskapskatten ble naturressursskatten økt med 0,1 øre for at kraftkommunene skulle kompenseres for halvparten av inntektsbortfallet. Denne skatten betaler energiverkene til de kommuner og fylkeskommuner hvor kraftanleggene er skattepliktige. I prinsippet skal formuesverdien settes lik anleggets antatte salgsværdi. Naturressursskatten kan kreves som fradrag i utlignet fellesskatt til staten.

Inntekter fra eiendomsskatt og konsesjonskraftsinntekter blir ikke medregnet i inntektsgrunnlaget når KRD beregner de årlige rammetilskuddene til kommunesektoren via inntektssystemet. Naturressursskatten inngår derimot i dette skattegrunnlaget på lik linje med ordinær for- og etterskuddspliktig skatt på inntekt og formue.

”Kraftkommuner” som har inntekter fra skatt på inntekt og formue som overstiger en viss prosent av landsgjennomsnittet, blir trukket en viss prosent av det overskytende beløp på samme måte som andre ”rike” kommuner som har høye skatteinntekter fra andre kilder.

Skatteloven gir spesielle anvisninger om formuesfordelingen i de tilfeller hvor et kraftanlegg berører flere kommuner eller fylkeskommuner, for eksempel når vannfall og kraftverk ikke ligger i samme kommune. Tilsvarende er det også gitt egne regler for beregning og fordeling av formuesverdien av reguleringsanlegg for flere kraftverk.

- *Grunnrenteskatten* beregnes som en bestemt andel av grunnrenteinntekten, hvor Stortinget årlig fastsetter hvilken sats som skal benyttes. Satsen er for tiden 27 prosent. For å komme fram til grunnrenteinntekten tar en som hovedprinsipp, utgangspunkt i normerte brutto salgsinntekter og trekker fra påløpte produksjonskostnader inkludert konsesjons- og eiendomsavgifter samt årets skattemessige avskrivninger. I tillegg gis fradrag for en friinntekt for å hindre at normalavkastningen blir beskattet med grunnrenteskatt. Den normerte salgsinntekten settes lik den verdi som verkets faktiske kraftomsetning ville hatt om den ble priset etter timeprisene i spotmarkedet.
- *Eiendomsskatteloven* gir kommunene anledning til å skrive ut eiendomsskatt på verk og bruk. Dette inkluderer blant annet utbygde vassfall, vassfallsstykker, demningsverk og overførings- og distribusjonssystemer og tilhørende bygninger og anlegg. Kommunen bestemmer selv om det skal utskrives eiendomsskatt og kan gjennom egne vedtak variere skattenivået innenfor intervallet 0,2 til 0,7 prosent av den skattemessige verdien som anleggene har. Reglene for fastsetting av formuesverdiene er de samme som brukes til fordeling av naturressursskatten. For å hindre at eiendomsskattegrunnlaget reduseres for sterkt i lite lønnsomme verk, setter Eiendomsskatteloven en nedre grenseverdi.

Ifølge Ljøgodt-utvalget var samlet kvantum uttatt konsesjonskraft i 2001 på ca. 8,5 TWh. Tildelt konsesjonskraft omfatter mer enn 250 kommuner og 15 fylkeskommuner. Konsesjonsordningene dekker følgelig store deler av landet og et flertall av Norges kommuner og deres økonomiske basis. Indirekte vil de tilskudd til kommunekassene rundt omkring i landet som konsesjonsordningene gir, påvirke såvel nivået som kvaliteten på det tjenestetilbudet som kommunens politikere og ansatte kan tilby innbyggerne.

3.4 ”Kraftinntekter” og kommunal økonomi

I rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) våren 2001 (KRD; Rundskriv H-06/01) er det en tabell som viser sammensetningen av kommunenes inntekter. Denne gir oss en pekepinn på den betydningen ”kraftinntektene” – naturressursskatt, eiendomsskatt fra kraftverkene og konsesjonskraftinntekter – har for kommunesektorens inntekter.

Tabell 3.1 *Sammensetningen av kommunenes inntekter. Mill. kr, prosent og kr. pr. innbygger. 1998. Kilde: KRD/TBU (2001): Rundskriv H-06/01*

Inntektsart	Totalt	Prosent	Pr. innb.
Skatt på inntekt og formue	55493	44,3	12581
- derav naturressursskatt	1097	0,9	249
- derav personskatter	54396	43,4	12338
Statlige overføringer	43602	34,8	9889
- derav rammetilskudd	30306	24,2	6874
- derav øremerkede tilskudd	13296	10,6	3016
Gebyrinntekter	22965	18,3	5209
Eiendomsskatter i alt	2562	2,1	581
- derav fra kraftverk	922	0,7	209
Konsesjonskraftinntekter	627	0,5	142
I alt	125249	100	28409

Energiverkene er en viktig bidragsyter til kommunale inntekter både regionalt og lokalt. Men dette gjelder bare et mindre antall kommuner. For kommunesektoren som helhet utgjør ”kraftinntektene” ganske beskjedne beløp. De utgjør faktisk ikke mer enn vel ti prosent av kommunesektorens samlede gebyrinntekter. Energiverkene betaler skatter og avgifter til de lokalsamfunnene de driver sin virksomhet i.

”Kraftkommuner” er en velkjent betegnelse på distriktskommuner med stor skatteinngang fra energiverk.⁵ Kraftstasjoner, magasiner og overføringslinjer berører et stort antall kommuner i distrikts-Norge, iflg. Ljøgodtutvalget har omkring 250 kommuner ”kraftinntekter”. De fleste forbrukerne bor i de sentrale, mer tettbygde delene av landet. Kraftverkene og nettselskapenes inntekter hentes dermed i de sentrale strøk, mens en stor del av skattene og avgiftene går til kommuner og fylkeskommuner i mer perifere strøk av landet.

Omfanget av en del av denne pengestrømmen vises i tabellen nedenfor. Her er det vist tall for de ti kommunene som mottar mest i skatter og avgifter fra Statkraft SF i år 2000.

⁵ At begrepet er velkjent betyr ikke nødvendigvis at det er presist. Vi bruker det her i betydningen kommuner som mottar særlig store inntektsstrømmer fra energiverk som er lokalisert i kommunen. Dette betyr at f. eks. at vi ikke regner Hattfjelldal som ”kraftkommune” selv om kommunen har svært store dammer og kraftmagasiner innenfor sine grenser.

Tabell 3.2 Årlige konsesjons- og reguleringsavgifter i Norges 10 "største" "Statkraft SF-kommuner"; år 2000 (Kilde: Statkraft SF)

Kommune	'Kraft-inntekter' (mill. kr. (2000))	Befolkning (ant. innb. 1.1. 2003)	'Kraft-inntekter' (kr. pr innb. (2000/2003))	'Frie inntekter' ⁶ (kr. pr. innb. (2001))
Vinje	66	3812	17326	31060
Suldal	60	3923	15295	34404
Hemnes	57	4551	12525	26259
Rana	49	25313	1936	20398
Tokke	43	2454	17522	22306
Eidfjord	38	915	41530	49128
Luster	37	4926	7511	28663
Meløy	33	6845	4821	23628
Narvik	32	18470	1733	22115
Nore og Uvdal	28	2703	10359	32797
Sum de 10 "største"	442	73912	5980	-

Tabellen illustrerer det velkjente faktum at "kraftkommunene" er småkommuner når det gjelder innbyggertall, og at mange av dem nok også fortjener karakteristikken utkant- eller periferikommuner. Mediankommunen(e)⁷ i Norge – Åmot, Lindesnes og Gol – hadde hhv. 4398, 4413 og 4415 innbyggere i 2002.

Hemnes og Luster ligger så vidt over mediankommunen(e), mens de andre, bortsett fra Meløy, Rana og Narvik, ligger under.

Hemnes og Rana er henholdsvis tredje og fjerde viktigste Statkraft SF-kraftkommuner. Men ingen av dem befinner seg i det ypperste tetskiktet blant "kraftkommunene". Dette består av en gruppe kommuner (Bykle, Øygarden, Sirdal, Eidfjord, Modalen og Forsand) hvor "kraftinntektene" pr. innbygger utgjør over 100 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger (Oslo ikke medregnet). "Kraftinntektene" i disse kommunene varierer mellom Bykles 24176 kr./innb. og Forsands 15475 kr./innb.

⁶ 'Frie inntekter' er den delen av kommunebudsjettens inntektsside som kommunene har tilnærmet full disposisjonsrett over innenfor rammen av gjeldende lover og forskrifter. Motsatsen til kommunenes 'frie inntekter' er de statlige, målrettede – "øremerkede tilskudd" - midler som kommunene mottar for å utføre visse tjenester. Ifølge KRD: Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi, juni 1999 (Rundskriv nr. H-23/99) omfatter dette inntektsbegrepet summen av ordinære skatter på inntekt og formue og rammetilskudd. "Viktige inntekts-komponenter som øremerkede tilskudd, gebyrinntekter, eiendomsskatt, konsesjons- og reguleringsavgifter m.v. er holdt utenfor" [vår understreking]. I St.prp. nr. 66 (2002-2003) – den såkalte "kommunøkonomiproposisjonen" – skriver KRD at "omlag ¾ av kommunesektorens inntekter [blir] fordelt som frie inntekter". Det heter videre at regjeringen ønsker å redusere antallet og omfanget av øremerkede tilskudd til kommunesektoren. På denne måten skal kommunenes handlefrihet styrkes vesentlig, ifølge regjeringen.

⁷ Det var 434 kommuner i Norge dette året. Mediankommunen er den som befinner seg midt på lista som rangerer kommunene etter innbyggertall. Nederst finner vi Utsira med 233 innbyggere og øverst Oslo med 512589.

Tabell 3.3 *Eiendomsskatt, konsesjonskraftinntekter m.v., kr. pr. innb. Kilde: KRD, TBU april 2003*

Kommune	Folke- tall 1.1. 2002	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms- skatt og konsesjons- kraftinntekt	Sum skatt	Ramme- tilskudd	Sum inn- tekter
Hemnes	4580	16806	5046	21852	9452	31305
Grane	1569	11684	1225	13089	21517	34605
Hattfjelldal	1603	10795	2137	12933	21505	34437
Vefsn	13484	12322	1369	13690	10585	24275
Rana	25350	11563	1736	13299	8835	22134

Røssåga-anleggenes betydning for kommuneøkonomien i Hemnes vises likevel tydelig. År om annet tilfører Statkraft SF kommunen beløp som utgjør over kr. 5 000 pr. innbygger i eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter. Samlede, årlige "konsesjonsinntekter" var i 2000 i størrelsesorden 12 500 kroner pr. innbygger. Dette er vel seks ganger nivået i Rana.

Disse inntektene gir gir Hemnes store, varige og relativt forutsigbare inntektsstrømmer over lang tid. Det samlede inntektsnivået i Hemnes, målt som kr. pr. innbygger, ligger godt over både Rana og Vefsn, men noe under Grane og Hattfjelldal. Dette skyldes inntektsutjevningen som foretas gjennom inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner.

3.5 "Kraftkommunenes" økonomi

Kraftkommunene blir ofte trukket fram i debatter om kommunaløkonomiske forhold. Det har sammenheng med at en rekke kraftkommuner har svært høye inntekter, og at en vesentlig del av disse inntektene ikke omfattes av inntektsutjevningen i inntektssystemet. Mange kraftkommuner kan derfor holde en høyere standard på tjenestetilbudet enn andre kommuner.

Uttrykket "kraftkommune" er – som allerede nevnt - ikke noe entydig begrep. Dette viser seg f.eks. ved at hele 380 kommuner hadde inntekter fra prosentlignede kraftverk og/eller nettanlegg i 1993. En stor del av inntektene fra kraftvirksomheten tilfaller likevel relativt få kommuner. Førte prosent av inntektene tilfalt i 1993 tjue kommuner med til sammen omkring 100 000 innbyggere. De typiske "kraftkommunene" er i hovedsak distriktskommuner med ensidig næringsstruktur og relativt få innbyggere. "Kraftutbygging gir få faste arbeidsplasser etter utbyggingsfasen, og inntektene fra kraftverket utgjør hoveddelen av kommunens samlede inntekter. I mange tilfeller er det også en nær sammenheng mellom industri og kraftutbygging. I noen av disse kommunene er kraftverket en integrert del av en kraftintensiv industri med samme eier. Kommuner med store kraftverk og stor industriproduksjon har gjennomgående høyere innbyggertall enn kommuner der kraftproduksjonen ikke benyttes til industrivirksomhet på stedet". (NOU 1992:34).

Kraftvirksomheten påvirker kommunenes og fylkeskommunenes økonomi på flere måter:

- offentlige og private kraftforetak betaler ordinær inntektsskatt til kommuner og fylkeskommuner. I tillegg betalte offentlig eide kraftforetak t.o.m. inntektsåret 1996 formuesskatt til kommunen. Private kraftforetak regnskapslignes på samme måte, og etter samme satser, som andre etterskuddspliktige skattytere. De betaler

skatt på alminnelig inntekt til kommuner og fylkeskommuner, mens formuen beskattes på aksjonærenes hender

- kommunene har, som nevnt, anledning til å skrive ut eiendomsskatt på kraftverk innenfor intervallet 0,2 til 0,7 prosent av den takserte verdien av anlegget. Som fast eiendom regnes kraftstasjoner, reguleringsdammer, overføringsanlegg medregnet tunneler og verdien av reguleringsretter som er knyttet til vannfall. Eiendomsskatten skrives ut på grunnlag av kommunal takst over eiendommen
- utbyggingskommunene har inntekter fra salg av konsesjonskraft. Bakgrunnen for reglene om konsesjonskraft er ønsket om å sikre utbyggingskommunene tilstrekkelig kraft til den alminnelige elektrisitetsforsyning til en rimelig pris. Ordningen er en del av den kompensasjonen som utbyggingskommunen får for å stille naturressurser til disposisjon for kraftutbygging og derigjennom for ”storsamfunnet”. Inntil 10 prosent av kraftmengden kan kreves avstått som konsesjonskraft. Dersom konsesjonskraftkvantumet på 10 prosent ikke fullt ut kan tas ut av de aktuelle kommunene, blir resten av konsesjonskraften fordelt til fylkeskommunen. Den enkelte kommunes konsesjonskraftinntekter er avhengig av konsesjonskraftprisen, markedsprisen på kraft og mengden uttatt konsesjonskraft. I tillegg påvirkes inntektene av om kommunene velger å selge konsesjonskraften til markedspris. En del ”kraftkommuner” velger f.eks. å selge kraft til egne innbyggere til selvkostpris
- utbyggingskommunene får også konsesjonsavgifter i forbindelse med vassdragsprosjekter. Konsesjonsavgiften til kommunene ble innført av hovedsaklig to grunner, den er dels ment å kompensere for ”allmenne interesser” som skyldes forringelse av natur og miljø som følge av inngrep i forbindelse med kraftutbygging. Avgiften er også begrunnet i en rimelighetsbetraktning som tilsier at utbyggingskommunene gis en andel av den verdiskapning som skjer gjennom naturressursutnyttningen. Ved fastsetting av avgiftssatsene legges det vekt på hvor store miljøulemper utbyggingen medfører samt lønnsomheten av utbyggingen. Kommunenes inntekter fra konsesjonsavgift kan ikke disponeres fritt, men er, som nevnt, bundet til kommunale næringsfond (eller andre fond)
- fortsatt står kommuner og fylkeskommuner som eiere av en betydelig del av kraftforetakene, men andelen er synkende. ECON (2001) har beregnet at norske kommuner ved utgangen av 2001 hadde nettoverdier⁸ for rundt 76 milliarder kroner i kraftsektoren. I prinsippet, skriver ECON, ”bør kraftverkene kunne gi eierkommunene en normal kapitalavkastning, dvs. den avkastningen som eieren kunne oppnådd ved alternativ bruk av kapitalen. I tillegg kan grunnrenten i kraftproduksjon gi eierne større avkastning enn det som er vanlig i andre næringer. Deler av grunnrenten skattes imidlertid bort og tilfaller dels utbyggingskommunen og dels staten”

Alle inntekter fra eiendomsskatt og konsesjonsinntekter får kommunene beholde uten trekk i inntektssystemet. Naturressursskatten regnes som skatt på inntekt og formue og omfattes derfor av inntektsutjevningen i inntektssystemet. Med virkning fra inntektsåret 1997 gjelder nye regler for inntekts- og formuesbeskatning av kraftverk gjennom innføring av naturressursskatten. I 1996 ble det også vedtatt endringer i takseringsgrunnlaget for eiendomsskatten (Eiendomsskattelovens § 8). Disse endringene trådte i kraft f.o.m. 2001. Etter det nye regelverket skal ligningstakstene, og ikke kommunenes egne takster, være grunnlaget for utskriving av eiendomsskatt.

⁸ Dette beløpet framkommer etter at gjeld er trukket fra. Fylkeskommunenes eierandeler var på samme måte og til samme tidspunkt verdt rundt 20,5 milliarder kroner.

Stortingets flertall la i behandling av kraftskattereformen til grunn at "kraftkommunene" samlet sett ikke skulle tape på omleggingene i eiendomsbeskatningen. I komiteinnstillingen til Nasjonalbudsjettet for 2000 sto det bl.a. at ved innføring av de nye reglene skulle det legges til rette for "at kraftkommunenes samlede proveny fra eiendomsskatten også i 2001 blir anslagsvis 1 milliard kr." Det vises videre til at det i Nasjonalbudsjettet for 2000 anslås en nedgang i det samlede provenyet på nærmere 500 millioner kroner i forhold til inntektene i 1998 om eiendomsskattelovens § 8 hadde trådt i kraft i 2000. Etter Stortingets endelige vedtak til regelendringer høsten 2000 anslås de samlede inntekter til 925 mill.kr i 2001. Dette bekrefter at Stortingets flertall ikke ønsker vesentlige endringer i "kraftkommunenes" inntektsgrunnlag.

3.6 "Kraftkommunene" og inntektssystemet

I inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner foretas det en inntektsutjevning⁹ mellom kommunene etter et slags "Robin Hood-prinsipp". Kommunal- og regionaldepartementet tar fra de "rike" eller "skattesterke" kommunene og gir til de "fattige", "skattesvake" kommunene. Dette skjer ved det såkalte "inntektsutjevningstilskuddet" som fordeles som tilskudd eller trekk i forhold til skatteinntekter pr. innbygger. Fordelingen bygget fram til 1. 1. 1997 på siste tilgjengelige og pålitelige tall for bokført skatt. Dermed ble det noen tids etterslep i statens beregning av rammetilskuddet. Gjeldende fra 1. 1. 1997 har en ordning med såkalt "løpende inntektsutjevning" vært i bruk. Det innebærer at skatteinngangen registreres og bearbeides (av Skattedirektoratet og Statistisk sentralbyrå) månedlig. KRD er dermed i stand til å beregne størrelsen på det inntektsutjevningstilskuddet, foreta avregning og utbetale den terminvise delen av rammetilskuddet en drøy måned etter den aktuelle skattemånedden.

Det inntektsutjevningstilskuddets formål er å sørge for at alle kommuner og fylkeskommuner har en minsteinntekt som tilsvarer en av sentrale myndigheter fastsatt prosent av gjennomsnittlig skatteinntekt pr. innbygger i hele landet. I 1995 var denne andelen 96,2 % for kommunene og 113,25 % for fylkeskommunene.

For inneværende år – 2003 – gjelder følgende:

- kommuner med skatt under 110 prosent av landsgjennomsnittet (referansenivået) får kompensert 90 prosent av forskjellen mellom egen skatt og referansenivået
- kommuner som har en skatteinntekt på over 136 prosent av landsgjennomsnittet (trekknivået) trekkes 50 prosent av det overskytende beløpet. Dette skjer ved bruk av det inntektsutjevningstilskuddet. I de tilfeller dette fører til at en kommune får et negativt beregningsresultat – et negativt rammetilskudd – settes tilskuddet til null.

Naturressursskatten ble opprettet i forbindelse med at nytt system for beskatning av kraftforetak ble innført fra og med 1.1.1997. Ved innføringen ble naturressursskatten satt til 1 øre pr kWh til kommunene. I forbindelse med avviklingen av selskapskatten ble naturressursskatten økt med 0,1 øre for at "kraftkommunene" skulle kompenseres for halvparten av inntektsbortfallet. Naturressursskatten inngår som en del av innteks- og formuesskattegrunnlaget og bidrar dermed eventuelt til at en del "kraftkommuner"

⁹ Fra og med år 2000 skjer inntektsutjevningen løpende med beregninger sju ganger i løpet av året (månedene januar, februar, mars, mai, juli, september og november). Beregningene gjennomføres i takt med at data over skatteinngangen foreligger.

trekkes for 50 prosent av den delen av den samlede skatteinntekten som overstiger 136 prosent av landsgjennomsnittet (for 2003).

Blant inntektene fra kraftforetak er det bare skatt på inntekt og formue som omfattes av inntektsutjevningen i inntektssystemet. Verken eiendomsskatt, konsesjonskraftinntekter, konsesjonsavgifter eller eierinntekter kommer i betraktning ved beregning av rammetilskudd eller trekk i inntektsutjevningen.

For kommunene i analyseregionen fordelte rammetilskuddene i 2002 seg på en måte som framgår av tabellen nedenfor.

Tabell 3.4 *Endelig rammetilskudd 2002 inkl. justeringer (hele kr). Kilde: KRD*

Kommune	Folketal 1.1. 2002	Rammetilskudd etter saldert statsbudsjett	Tillegg i Rev. nasjonalbudsj.	Netto inntektsutjevning	Trekk i innbyggertilskuddet	Sum rammetilskudd 2002 (ekskl. spesielle saker)	Rammetilskudd 2002 kr./innb.
Hemnes	4580	55964000	886000	- 7843077	- 8182	48998741	10698
Grane	1569	31096000	341000	3881566	- 2827	35315739	22508
Hattfjelldal	1603	30667000	333000	5855223	-2864	36852359	22990
Vefsn	13484	125898000	2249000	21681313	- 23689	149804624	1111
Rana	25350	200463000	3945000	32680979	- 44353	237044626	935
"Vår region"	46586	-	-	-	-	508016089	10905

Hemnes sin karakter av "kraftkommune" vises tydelig i tabellen. Kommunen avkortes med nesten 8 millioner kroner i 2002 gjennom inntektsutjevningen. Alle de fire andre kommunene er netto mottakere av to-sifrede millionbeløp. Høyest ligger Hattfjelldal som ble tilført vel 5,8 mkr., mens Grane mottok nesten 3,8 mkr. over inntektsutjevningen i 2002. Alle kommunene, unntatt Hemnes, tjener på de tilleggene til kommuneøkonomien som kom i forbindelse med behandlingen av revidert nasjonalbudsjett våren 2002. Alle kommunene – unntatt Hemnes – tjener på ordningen med netto inntektsutjevning. Grane og Hattfjelldal skiller seg ut med de høyeste rammetilskuddene pr. innbygger. Nivået i disse to kommunene ligger godt og vel på det dobbelte av gjennomsnittet for analyseregionen, og det hver av de tre andre kommunene "har å rutte med" – pr. innbygger.

I et eget vedlegg til Det tekniske beregningsutvalgs april-rapport 2003 behandles kommunenes inntekter fra konsesjonskraft (definert som: konsesjonskraftinntekter pluss hjemfallsinntekter) og eiendomsskatt. Rapporten gir tall for utviklingen i perioden 1996 til 2001. I rapporten er (primær)kommunene delt inn i sju grupper etter nivået på inntektene fra eiendomsskatt og konsesjonskraft målt som prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt på inntekt og formue pr. innbygger i 2001.¹⁰

Begrepet "kraftkommune" er, som vi allerede har nevnt, ikke særlig presist, men det må i alle fall kunne brukes om de seks kommunene (i 2001) hvor "kraftinntektene" (summen av eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger målt som andel av landsgjennomsnittet for ordinær skatt på inntekt og formue) overstiger ett hundre prosent. Dette er kommunene: Bykle i Aust-Agder, Øygarden i Hordaland, Sirdal i Vest-Agder, Eidfjord, Modalen i Hordaland og Forsand i Rogaland. "Kraftinntektene" i disse

¹⁰ Oslo inngår ikke i rangeringen/sammenlikningen. Grupperingen er slik: >100 %, 50 – 100 %, 25 – 50%, 10 – 25 %, 0-5 % og 0 %.

kommunene varierer mellom Bykles 24176 kr./innb. og Forsands 15475 kr./innb. Ingen av kommunene i analyseregionen befinner seg i dette ypperste tetskiktet blant ”kraftkommunene”.

Tabell 3.5 *Eiendomsskatt, konsesjonskraftinntekter m.v. pr. innb. Kilde: KRD, TBU april 2003*

Kom-mune	Folke-tall 1.1. 2002	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms- skatt og konse- sjons- kraft-inntekt	Sum skatt	Ramme- tilskudd	Sum inn- tekter
Hemnes	4580	16806	5046	21852	9452	31305
Grane	1569	11684	1225	13089	21517	34605
Hattfjelldal	1603	10795	2137	12933	21505	34437
Vefsn	13484	12322	1369	13690	10585	24275
Rana	25350	11563	1736	13299	8835	22134

Heller ikke i neste gruppe i (mellom 50 og 100 prosent av landsgjennomsnittet: 18 kommuner) finner vi noen kommune fra vår region. I denne gruppa varierer ”kraftinntektene” mellom Aurlands 11930 kr./innb. og Vinjes 6629 kr./innb.

Vi finner Hemnes i neste gruppe (25 – 50 prosent: 21 kommuner) på en fjerdeplass hvor Odda topper med 5867 kr./innb. og Nissedal ligger nederst med 3383 kr./innb.

Hattfjelldal, Rana og Vefsn finner vi gruppen 10 til 25 prosent: 51 kommuner med Rennebu øverst – 3158 kr./innb. og Halden nederst med 1260 kr./innb.

Grane befinner seg i gruppen 5 – 10 prosent blant 65 kommuner hvor Kristiansand topper med 1243 kr./innb. og Hamar ligger nederst med 619 kr. innb.

3.6.1 Betydningen av nytt Kjensvatn kraftverk for Hemnes kommunes økonomi

Vi viste innledningsvis til at et eventuelt nytt Kjensvatn kraftverk ifølge Statkraft SFs egne beregninger vil gi et årlig tilskudd til kommunekassa i Hemnes i størrelsesorden 1 til 2 mill. kr. Det minste Kjensvatn-alternativet – Alt. A - beregnes – på nærmere gitte forutsetninger - å gi Hemnes kommune en årlig økning i ”brutto kraftinntekter”¹¹ på en snau million kroner. Inntektsøkningen fordeler seg på naturressursskatt med 349 000 kr., eiendomsskatt med 417 000 kr. og konsesjonsavgift på 183 000 kr. Dette alternativet tilfører også Nordland fylkeskommune en årlig, brutto merinntekt på kr. 155 000.

Det mest omfattende alternativet – Alt. B - beregnes å gi en samlet årlig økning i ”brutto kraftinntekter” i Hemnes og Rana kommuner samt fylkeskommunen på snaut 2,4 millioner kroner. Av dette vil drøye to millioner tilfalle Hemnes, Rana vil få 65 000 kroner mer hvert år, mens Nordland fylkeskommune årlig tilføres 264 000 kroner. I dette regnestykket er ikke verdien av konsesjonskraft tatt med. Vi viste foran – i avsnitt 3.2 - til at det er den enkelte kommunes behov for strøm ”til den alminnelige forsyning” som styrer fordelingen mellom kommune(r) og fylkeskommune av konsesjonskraftuttaket

¹¹ Det er korrekt å kalle dette ”brutto kraftinntekter” fordi beregningene ikke tar hensyn til at naturressursdelen vil inngå i inntektsutjevningen i inntektssystemet. Det vil være den samlede årlige skatteinngangen i Hemnes relativt til landsgjennomsnittet som avgjør hvor mye Hemnes kommune må ”avstå” av denne delen av skatteinntektene – om noe.

under taket på ti prosent av kraftmengden. Vi viste også til at OED som står for fordelingen, har lagt en vid fortolkning til grunn.

For Hemnes kommune sin del er situasjonen den at det som godkjennes som ”strøm til allminnelig forsyning”, utgjør omkring 70-73 GWh hvert år. Dette ligger, etter det kommunen selv oppgir, betydelig under det kommunen maksimalt (inntil ti prosent av den kraften som konsesjonæren produserer ved sine energiverk i kommunen) kunne tatt ut. Mellomlaget – differansen mellom det Hemnes kommune får lov til å ta ut og det de ”teoretisk” kunne tatt ut – tilfaller Nordland fylkeskommune. Vi har ikke data som gjør det mulig for oss å anslå hvor store årlige kraftmengder dette dreier seg om. Vi kan følgelig heller ikke anslå hvor mye fylkeskommunen tjener på evt. videresalg av kraften.

Dette forholdet innebærer at utbyggingen av Kjensvatn kraftverk ikke vil gi merinntekter på grunn av konsesjonskraftsalg i Hemnes kommune. Denne gevinsten vil i tilfelle tilfalle Nordland fylkeskommune. Det dreier seg da om verdien av inntil ti prosent av en midlere årsproduksjon på henholdsvis 32 GWh (Alt. A) og 67 GWh (Alt. B).

Hemnes kommune selger år om annet konsesjonskraft for mellom 3 og vel 5,5 millioner kroner. Vi har ikke opplysninger om hvilken pris kommunen årlig betaler for konsesjonskraftkjøpene. Inntektene fra salg av konsesjonskraft utgjør i størrelsesorden ti prosent av det rammetilskuddet kommunen mottar fra staten. Det er følgelig ingen ubetydelig inntektskilde for Hemnes kommune.

Hvor stor betydning et nytt Kjensvatn kraftverk vil få for kommuneøkonomien i Hemnes, får en et inntrykk av ved å sammenligne med kommunens regnskapstall for perioden 1997 til 2002.

Tabell 3.6 ”Kraftinntekter” Hemnes kommune 1997 – 2002, kr. Kilde: Hemnes kommune

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Skatt på formue og inntekt inkl. naturressursskatt (f.o.m. 1998)	47 972 955	71 110 764	71 315 571	70 915 638	76 972 679	79 759 000
Rammetilskudd	41 737 000	48 498 000	52 071 000	41 947 139	43 292 000	48 999 000
Konsesjonskraftsalg	5 336 000	5 764 760	3 191 673	4 227 014	4 838 304	4 343 695
Konsesjonsavgift	7 327 616	7 326 915	7 554 118	21 729 925	23 109 907	23 993 121
Eiendomsskatt	21 989 727	21 935 146	21 732 235	21 729 925	23 109 907	23 993 121
Utbytte (Helgelandskraft AS)	688 500	1 001 000	1 127 304	1 626 738	1 378 938	2 313 938
Utbytte (Helgelandskraft inkl.ansv. lån)					5 157 065	4 342 000
Naturressursskatt, andel Hemnes kommune		30 585 863	29 964 715	30 252 178	30 297 025	
Naturressursskatt, Hemnes i alt (inkl. statens andel)		36 146 929	35 412 845	35 412 845	35 805 575	

Hemnes kommunes andel av naturressursskatten utgjør betydelige inntektsbeløp hvert år selv om en del av denne inntektsposten – som nevnt – avkortes gjennom inntektsutjevningen i inntektssystemet. Vi viste foran at avkortingene i 2002 beløp seg til nesten åtte millioner kroner. Hvor stor del av kommunens naturressursskatt som ”inndras” hvert år, avhenger av den øvrige skatteinngangen i kommunen. Det er summen av disse to komponentene som bestemmer kommunens posisjon i forhold til landsgjennomsnittet for skatt pr. innbygger.

Ifølge dokumentasjon fra Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) hadde Hemnes i 2002 et skattenivå (samlet skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt) tilsvarende 107,0 prosent av landsgjennomsnittet for skatt pr. innbygger. Det tilsvarende tallet for perioden januar – juli i inneværende år (2003) var 112,7 prosent. I samme periode ble rammetilskuddet avkortet gjennom netto inntektsutjevningen med 6,3 mill. kr.

Det er ingen tvil om at "kraftinntektene" spiller en svært stor rolle for kommuneøkonomien i Hemnes kommune. Uten den store og vedvarende pengestrømmen som energiverkene mv. tilfører kommunekassa ville Hemnes utvilsomt ha vært i samme situasjon nabokommunene Grane og Hattfjelldal. Det vil si å være svært avhengig av de årlige rammetilskuddene fra staten gjennom inntektssystemet. "Kraftinntektene" gjør Hemnes kommunes økonomi mer robust enn andre kommuners som er avhengige av skiftende regjeringers og stortingsflertalls årlige håndtering av kommunesektorens økonomi.

Selv om den årlige pengestrømmen fra Kjensvatn kraftverk til kommunekassa i Hemnes er ganske beskjeden i forhold til de "kraftinntektene" kommunen allerede disponerer, gjelder vel det gamle ordtaket like fullt: "mange bekker små, gjør en står å". I tillegg kommer det faktum at denne inntektsstrømmen er både forutsigbar, langvarig og nærmest kontinuerlig. Kjensvatn-utbyggingen vil både bidra til å befeste Hemnes sin posisjon som en av Nortges viktigste "kraftkommuner", og til at kommunens økonomi blir enda mer robust.

3.7 Nasjonale virkninger og verdiskapning over "livsløpet"

3.7.1 Virkninger og ringvirkninger i resten av Norge

Etter denne redegjørelsen for hvilken betydning et nytt Kjensvatn kraftverk – slik det er planlagt – vil komme til å ha for lokaliseringssammenheng – Hemnes, er det naturlig å avslutte dette kapitlet med å vende blikket ut over Hemnes og analyseregionen. Det vil framgå av rapportens kapittel 5 som presenterer ringvirkningsanalysen og de resultater den har gitt, at vi har brukt ulike forutsetninger om lokale/regionale leveranser av arbeidskraft og investeringsvarer. I lavalternativet har vi latt PANDA-modellen beregne ringvirkninger på grunnlag av en lokal/regional andel på bare tretten prosent. I høyalternativet er basis lagt på 66 prosent.

I begge disse alternativene vil altså Kjensvatn-utbyggingen gi direkte virkninger og ringvirkninger utenfor analyseregionen. Disse (ring)virkningene vil trolig for det meste komme resten av Norge til gode, men Statkraft SF regner med at noen innsatsvarer må importeres til landet. Dette gjelder hovedleveransene til den elektrotekniske delen av prosjektet, som generator og transformatorer. For øvrige leveranser av elektromekanisk utstyr antar utbygger at disse sannsynligvis kan produseres av bedrifter i Norge (mulige leverandører er her: GE Hydro AS, Sørumsand (gamle Kværner), VA TECH Hydro AS, Jevnaker, Alstom Power AS, Drammen og Voith Siemens AS, Oslo). Det samme gjelder den 22 kV linjen som skal bygges som en del av Kjensvatn-prosjektet.

Når det gjelder hovedleveransen til den maskintekniske delen – francisturbinen -, antar Statkraft SF at GE Hydro AS sannsynligvis kan produsere en turbin av denne størrelsen,

men det forutsetter at bedriften er konkurransedyktig i forhold til andre, utenlandske leverandører. Mindre leveranser, som luker etc., kan produseres i Norge.

Hvor store deler av virkninger og ringvirkninger av Kjensvatn-utbyggingen som oppstår andre steder enn i analyseregionen, er altså dette en del av forutsetningsunderlaget i bruken av PANDA-modellen slik det redegjøres for i kapittel 5. Vi har imidlertid ikke hatt anledning til å gå så grundig inn på dette at vi er i stand til å lokalisere disse virkningenes nedslagsfelt.

3.7.2 Krafttransport og inntektsstrømmene til nettselskapene

Statkraft SFs kostnader ved å transportere strømmen fra Kjensvatn kraftverk, blir til inntekter for nettselskapene, dvs. de som eier og driver overføringslinjene i regionen og andre steder i landet (og i utlandet). Produktet – elektrisk energi – leveres vanligvis ved et avtalt leveringssted som er et tilknytningspunkt på sentralnettet (som Statnett eier og driver). Fram til dette punktet vil strømmen bli transportert på den tidligere nevnte 22 kV-linja som er en del av utbyggingsprosjektet.

Nettselskapene eier og driver overføringslinjene i sine forsyningsområder og har monopolrettigheter i disse områdene, og de eier og driver lokal- og regionalnett hvor det er størrelsen på forsyningsområdet og spenningen i overføringslinjene som definerer hvilken betegnelse som anvendes. Virksomheten til nettselskapene er – på grunn av deres lokale/regionale monopolstilling - styrt gjennom et komplisert og detaljert regelverk som administreres av Norges Vassdrags- og energidirektorat (NVE). Regelverket er blant annet bygget opp med et prinsipp om ”normalavkastning”, og det fastsettes årlige ”inntektsrammer” med innlagte krav om årlige effektivitetsforbedringer for hvert enkelt selskap.

Etter de endringer som kraftsektoren gjennomgikk på 1990-tallet, og som vi har skissert tidligere i dette kapitlet, er det umulig å stedfeste hvor inntektsstrømmen som Kjensvatn-kraften genererer i overføringssystemet, til slutt ender. Det eneste vi med stor grad av sikkerhet kan vite, er at strømmen og inntektsstrømmene vil gå over lang tid – i hele kraftverkets operative levetid. Statkraft SF regner femti år som et normalliv for moderne kraftverk – med god drift og godt vedlikehold kan livet forlenges, trolig en god del. Med et kalkulert livsløp for Kjensvatn kraftverk tilsvarende 50 år, viser Statkrafts egne beregninger at nåverdien (i 2002 års kroneverdi) av nettleie og kraftoverføring for nettselskapene vil beløpe seg til rundt regnet tjue millioner kroner for det før omtalte Alternativ A med 32 GWh, og 55 millioner kroner for det største utbyggingsalternativet (Alt. B) med 67 GWh

3.7.3 Nasjonale skatter og avgifter over kraftverkets livsløp

I 2001 betalte Statkraft-konsernet 2,5 milliarder i skatter og avgifter.¹² Kraftskatten til kommuner og fylkeskommuner er en kompensasjon for at naturressurser i disse områdene er stilt til disposisjon for kraftproduksjon med dammer, demninger, rørgater, mindre vannføring i elver og fosser som resultat. Den elektriske kraften blir dessuten stort sett forbrukt i byer og tettsteder, men produsert i distriktskommuner.

¹² Det følgende bygger i stor grad på Statkraft SFs egne opplysninger. Hovedkilden er: Ueland, K. M. og K. Rønningsbakk (2003): Kraftmarkedet og Elforsyningen – en innføring. Statkraft SF, Lysaker.

Statkraft betaler kraftskatter til 124 av landets 154 kraftkommuner. Statkraft er tyngst inne i Nordland. Til sammen fikk kommuner og fylkeskommunen i Nordland 224,5 millioner kroner fra Statkraft i 1999. Også Nordland fylkeskommune får klart mest blant fylkeskommunene med 162,2 millioner kroner. Vinje i Telemark er den kommunen som mottar mest kraftskatt fra Statkraft, og i 1999 fikk kommunekassereren i Vinje overført 65,5 millioner kroner. Suldal i Hordaland kom på andreplass i 1999, med 59,3 millioner. På tredje plass blant "Statkraft-kommunene" finner vi Hemnes. De siste årene har overføringene til Hemnes økt kraftig: fra 35,3 millioner kroner i 1996 til en topp på 59,9 millioner kroner i 1997, 57,4 millioner kroner i 1998 og 59,3 millioner kroner i 1999. På neste plass kommer den gamle kraftkommunen Rana som i 1999 mottok 48,8 millioner kroner fra Statkraft.

Nye skatteregler begynte å gjelde fra 1997. Det nye skattesystemet er i hovedsak likt for offentlige og private verk, og det tar utgangspunkt i kraftselskapenes økonomiske resultat. Det er imidlertid fremdeles et ikke ubetydelig innslag av overskuddsuvhengige skatter. Energiloven av 1991 med overgang til markedsbasert kraftomsetning krevde både en større likebehandling av offentlige og private kraftverk og at skatleggingen ble knyttet opp mot de økonomiske resultatene også for kraftverk eid av det offentlige. Skatleggingen av offentlig eide kraftverk var før basert på taksert formue i kraftverket. Dette innebar at skatten ble avhengig av formuen i kraftverket og følgelig uavhengig av det økonomiske resultatet som kraftselskapene har oppnådd i det enkelte året.

Den nye kraftverksbeskatningen inneholder disse skatteartene:

Overskuddsskatten innebærer at Statkraft blir underlagt regnskapsligning som for andre regnskapspliktige virksomheter. På det som utgjør skattemessig resultat skal Statkraft betale 28 prosent skatt. For å komme frem til et skattemessig resultat må man justere regnskapsmessig resultat for enkelte poster. Den viktigste er at det benyttes skattemessige avskrivninger i stedet for regnskapsmessige, samt at visse kostnader ikke er fradragsberettiget.

Naturressursskatten skal sikre kommuner og fylkeskommuner en minsteinntekt uavhengig av kraftverkets økonomiske resultat. Skattesatsen er satt til 1,2 øre/kWh, og skal beregnes på grunnlag av et gjennomsnitt av kraftverkets produksjon de siste 7 år. Denne skatten blir dermed overskuddsavhengig (slik den gamle kraftverksbeskatningen var), men den skal kunne regnes krone for krone mot fellesskatt. Fellesskatt er statens andel av overskuddsskatten, og utgjør for tiden 21,25 prosent.

Grunnrenteskatten representerer en skatt på den del av inntekten fra det enkelte kraftverk som overstiger en "normal" avkastning. Grunnrente er definert som den ekstra avkastning man oppnår fordi man disponerer en knapp ressurs. Grunnrenteskatten beregnes ut fra en beregnet grunnrenteinntekt, som det skal betales 27 prosent skatt av. Utgangspunktet er en taksert inntekt med fradrag for faktiske driftsomkostninger for verket, og for skattemessige avskrivninger. Før man kommer til grunnrenteinntekten trekker man ut en "friinntekt", som representerer en normalavkastning.

Friinntekten fremkommer ved å multiplisere kraftverkets skattemessige verdi med en normrente. Denne grunnrenteinntekten skal det betales 27 prosent grunnrentesskatt av. Grunnrenteskatten representerer den mest kompliserte av skatteartene, spesielt ved hovedregelen om beregning av taksert inntekt. Denne skal fastsettes til timesoppløste spotpriser multiplisert med produksjonen de enkelte timene i året. Unntak fra spotmarkedsprisen er knyttet til konsesjonskraft, kraft levert i henhold til langsiktige – 7 år eller mer – kontrakter, leieavtale, samt forbruk i egen virksomhet. Grunnrenten skal beregnes på det enkelte kraftverk, og man har anledning til å fremføre eventuell negativ

grunnrente mot senere positiv grunnrente i det samme kraftverket. Det betyr at det ikke er anledning til å fremføre eventuell negativ grunnrente mot senere positiv grunnrente i det samme kraftverket. Det betyr at det ikke er anledning til å utligne negativ og positiv grunnrenteskatt mellom ulike kraftverk.

Eiendomsskatten medfører at kraftselskapene betaler eiendomsskatt til kommunene hvor kraftverket ligger. Beregningene av eiendomsskatt-taksten er delvis basert på verkets reelle fortjenestemulighet, og ikke som tidligere hvor man så kraftverket isolert fra de forpliktelsene som påhviler verket. Inntektsansettelsen er basert på et gjennomsnitt over 5 år av taksert inntekt ved grunnrente beregningen, slik at eiendomsskatten vil variere mindre enn hva grunnrenteskatten og overskuddskatten vil gjøre.

Statkraft SF har gjort beregninger tilsvarende de vi gjenga for den merverdien som Kjensvatn-utbyggingen forventes å tilføre nettselskapene, for det som tilføres nasjonen, dvs. staten, på lang sikt. Også disse beregningene er gjort med femti års tidshorisont og viser følgende resultat for nåverdiene (i 2002 års kroneverdi)¹³:

- Alt A. (utbyggingskostnad lik ca. 50 mill. kr.): nåverdi av nasjonale skatter og avgifter: 15 millioner kroner og det samme beløp for lokale skatter og avgifter
- Alt. B (utbyggingskostnad lik ca. 150 mill. kr.): nåverdi av nasjonale skatter og avgifter: 30 millioner kroner, lokale skatter og avgifter tilsvarende 35 millioner kroner.

Hvor store eller betydningsfulle en vurderer disse nåverdibeløpene til å være, krever en målestokk som vi ikke er i besittelse av. Men det er vel her – for statskassa – som med kommunekassa i Hemnes: ”alle monner drar”.

I tillegg kommer at kommunen gjennom de inntekter de får fra kraftbeskatning over tid kan bygge opp midler i fond som gjør at deres lånebetingelser blir gunstigere enn de ellers ville blitt. På den måten kan mer ressurser tilføres lokale aktiviteter, og på den måten bidra til økte ringvirkninger. Innenfor rammene av foreliggende prosjekt har det ikke vært mulig å gå nærmere inn på dette, og det vil uansett være en komplisert oppgave.

Helt til slutt må nevnes det eventuelle bidraget som produksjonen ved Kjensvatn kraftverk vil gi til Statkraft-konsernets årlige overskudd. Og dermed til det utbytte som den norske stat som eier kan hente ut. I statsbudsjettet for 2002 var utbytteanslaget stipulert til ca. 94 prosent. I 2001 hentet staten ut et utbytte fra konsernet på 3,6 milliarder kroner. Dette utgjorde 84 prosent av Statkrafts resultat etter skatt dette året. Det samme året – 2001 – betalte Statkraft 2, 5 milliarder kroner i skatter og avgifter. I år 2000 var utbytteprosenten på 74 %.

Omfanget av Kjensvatn kraftverks framtidige bidrag, og den eventuelle nåverdien av bidragets andel av framtidig statlig utbytteinnhenting kjenner vi ikke. Det gjør heller ikke Statkraft SF – såvidt vi vet.

¹³ Statkrafts beregninger viser også nåverdien av de lokale skatter og avgifter, og vi har tatt med disse for sammenlikningens skyld.

4 Potensialet for lokal/regional dekning av underleveranser

4.1 Hatlestad/E-CO Partners as' anslag for lokale/regionale leveranser

Som en del av arbeidet med konsekvensutredningen for Kjensvatn kraftverk er det utarbeidet en fagrappport om de – antatte – samfunnsmessige virkninger av tiltaket (Hatlestad, 2003).

Hatlestad etter vår vurdering har gjort et hederlig forsøk på å beskrive og tallfeste ringvirkninger av utbyggingen, men oversikten over mulige leverandørbedrifter i aktuelle bransjer i ”Hemnes og omegn” (Tabell 1, s. 8) er likevel summarisk når det gjelder de to store kommunene/sentrene i regionen: Mo/Mo i Rana og Mosjøen/Vefsn. Generelt kommer hun, muligens i samråd med Statkraft SF¹⁴, fram til svært lave anslag for lokale/regionale andeler av de totale investeringene: bare ca tretten prosent for det mest omfattende prosjektalternativet – Alt. A. Det vil si at Hatlestad/Statkraft SF antar at omkring 20 millioner kroner av totalinvesteringen på ca. 150 mill. kr. vil bli brukt i Hemnes og de andre kommunene i regionen. Det antas videre at denne andelen av investeringene vil fordele seg med omkring en halvpart hver på henholdsvis varekjøp og arbeidslønn. Imidlertid mener også Hatlestad at de lokale/regionale leveransene av innsatsvarer og arbeidskraft kan bli høyere: **”Den lokale og regionale andelen[e] av totale investeringer kan trolig økes betraktelig gjennom god planlegging og tilrettelegging i forkant av utbyggingen.”** (s. 10), og det blir i så henseende gitt gode råd til de lokale aktørene.

Vi mener – som det vil framgå av de følgende avsnittene – at Hatlestad/Statkraft SFs anslag for lokale/regionale leveranser er pessimistisk. Vi har likevel valgt å bruke dette anslaget – 13 prosent lokal/regional andel – som det ene av de to alternativene som vi bruker i PANDA-beregningene. Dette alternativet vil da beskrive noe som vanligvis kalles et ”worst case scenario”, det vil si en situasjon som kan bli en realitet dersom alt, eller nesten alt, ”går galt” når utstyr og varer skal kjøpes og arbeidsfolk ansettes i anleggsperioden for Kjensvatn-utbyggingen. På samme måte som Hatlestad, *vet* vi ikke at

¹⁴ Det er litt uklart i rapporten om dette anslaget er basert på Hatlestad's egen undersøkelse og faglige skjønn, eller om det er en gjengivelse av Statkraft SF ”skjønn”. I rapportens sammendrag (s. 3) heter det bl.a. ”(...) Av dette [total investering ekskl. planlegging og finansiering lik 150 mill. kr.] anslår Statkraft at den lokale og regionale andelen vil være ca. 20 mill. kr, dvs. 13 % av de totale investeringene.” I rapportens konkluderende kapittel – 7 Sammenfattende konklusjoner – gjentas anslaget i et kulepunkt på denne måten: ”Av totale investeringer i anleggsperioden anslås det i dag at den lokale og regionale andelen vil være ca. 20 mill. kr, dvs 13 % av de totale investeringene.”

det vil gå slik eller slik. Dette lavalternativet er kun med for å avgrense den ene enden av det handlingsrommet og det mulighetsområdet som Kjensvatn-utbyggingen representerer for lokaliseringkommune og -region.

4.2 Kartlegging av det lokale/regionale leveransepotensialet

Vi har kartlagt det lokale/regionale¹⁵ leveransepotensialet ved hjelp av to kilder:

- Statistisk sentralbyrås bedrifts- og foretaksregister
- BizKit (reg. trademark)-katalogens bransjeregister 2002¹⁶. Dette er en oversikt over leverandører i hele Norge innenfor 446 ”business – to – business-bransjer”

Begge kilder dokumenterer etter vår vurdering at det finnes et forholdsvis rikt tilfang av bedrifter i analyseregionen innen praktisk talt alle de relevante bransjene. Ved utvalget av aktuelle bransjer har vi tatt utgangspunkt i Statkraft SFs mest detaljerte kostnadssammenstilling for alternativet Kjensvatn B2 + overføringer, datert pr. oktober 2000.

4.2.1 Bedrifts- og foretaksregisteret (SSB)

For bedrifts- og foretaksregisteret gir dette til sammen 31 aktuelle bransjer (for en del bransjer så detaljert som på 5-siffernivå som er den mest detaljerte bransjestatistikken som finnes i Norge). Utvalget vårt inneholder til sammen 559 bedrifter i analyseregionen.

De bransjene som har flest bedrifter, er disse:

60.240: Godstransport på veg: 133 bedrifter,

45.110: Grunnarbeider¹⁷: 60 bedrifter,

55.301: Drift av restauranter, kafeer m.v.: 50 bedrifter,

52.110: Detaljhandel med bredt vareutvalg: 46 bedrifter,

45.330: VVS-arbeid: 29 bedrifter,

74.202: Byggeteknisk konsulentarbeid: 24 bedrifter,

45.310: Elektrisk installasjonsarbeid: 24 bedrifter,

50.500: Bensinstasjoner: 23 bedrifter,

¹⁵ Med ’lokale’ leveranser mener vi at det er bedrifter med adresse i vertskommunen – Hemnes kommune – som deltar i prosjektet. Begrepet ’regionale’ beskriver hele analyseregionen.

¹⁶ Dette bransjeregisteret utgis av Findexa AS og er beskyttet mot bruk, ettertrykk, kopiering, annen gjengivelse etc av opphavsrettslovens § 43. Vi har innhentet skriftlig tillatelse til å bruke data fra katalogen.

¹⁷ Denne bransjen omfatter ifølge Statistisk sentralbyrås ”Standard for næringsgruppering (Oslo-Kongsvinger 1994) bedrifter som utfører ” Riving av bygninger og flytting av masse. Omfatter rydding av byggeplasser, utgraving av tomter, sprengning, drenering av landbruks- og skogbruksareal m.m.” Anleggsgartnervirksomhet er plassert i 01.41: tjenester tilknyttet planteproduksjon.

55.110: Drift av hoteller, pensjonater m.v. med restaurant: 19 bedrifter,
45.441: Malerarbeid: 15 bedrifter,
74.700: Rengjøringsvirksomhet: 14 bedrifter,
20.101: Saging og høvling av tre: 13 bedrifter,
20.302: Produksjon av bygningsartikler: 11 bedrifter.

De øvrige atten bransjene har fra en til ni bedrifter representert.

De to største kommunene – Rana og Vefsn – dominerer naturlig nok på denne lista.

Rana er representert med en eller flere bedrifter i alle bransjer unntatt tre:

14.110: Bryting av stein til bygge- og anleggsvirksomhet,
26.630: Produksjon av ferdigblandet betong,
62.200: Annen flyging inkl. chartervirksomhet.

Vefsn har en eller flere bedrifter innen i alt 24 bransjer. De sju bransjene som mangler i Vefsn, er:

14.210: Utvinning fra grus- og sandtak,
20.200: Produksjon av finér, sponplater m.v.,
20.301: Produksjon av monteringsferdige hus,
26.610: Produksjon av betongvarer for B/A-virksomhet,
31.100: Produksjon av elektromotorer, generatorer, tårnformatorer m.v.,
31.620: produksjon av elektriske artikler ellers,
74.203: Geologiske undersøkelser.

Hemnes har minst en bedrift innen 17 bransjer, dvs. vel halvparten av de bransjene vi vurderer som relevante i forhold til Kjensvatn-utbyggingen. Bedriftene fordeler seg på: grus- og sandtak, sagbruk/høvlerier, bygningsartikler, ferdigbetong, elektrisitetsproduksjon og –distribusjon, grunnarbeider, elektroinstallasjon, oppføring av andre konstruksjoner (bruer, tunneler, rørgater m. v.), VVS-arbeid, malerarbeid, bensinstasjoner, detaljhandel, hotell/ pensjonat med restaurant, restauranter og kafeer, godstransport på veg og geoteknisk konsulentvirksomhet.

Hattfjelldal har minst en bedrift i til sammen 11 bransjer: grus- og sandtak, sagbruk/høvlerier, finér-/sponplateproduksjon, grunnarbeider, VVS-arbeid, bensinstasjoner, detaljhandel, hotell/ pensjonat med restaurant, restauranter og kafeer og godstransport på veg.

Grane har minst en bedrift representert i 9 bransjer: sagbruk/høvlerier, produksjon av bygningsartikler, detaljhandel, grunnarbeider, VVS-arbeid, bensinstasjoner, detaljhandel, hotell/pensjonat med restaurant, restauranter og kafeer og godstransport på veg.

4.2.2 BizKit(R)-katalogens bedriftsoversikt

BizKit(R)-katalogen har en annen bransjeinndeling enn den Statistisk sentralbyrå bruker i bedrifts- og foretaksregisteret. Vi har funnet i alt 22 bransjer som vi vurderer kan inneholde potensielle leverandører til Kjensvatn-utbyggingen. Ved utvalget har vi her holdt utenfor vanlig detaljhandel, bensinstasjoner, hotell- og pensjonatdrift samt restaurant- og kafedrift.

Våre 22 bransjer inneholder dermed i alt 135 bedrifter¹⁸. Dette er vesentlig færre enn det kartleggingen på grunnlag av bedrifts- og foretaksregistret, ga. Vi har allerede nevnt en forklaring på hvorfor det er slik: BizKit(R)-utvalget vårt er eksklusive: bensinstasjoner (23 bedrifter), vanlig detaljhandel (73 bedrifter) og hotell-, pensjonat-, restaurant- og kafevirksomhet (69 bedrifter). Til sammen blir dette 165 ekskluderte bedrifter. I utvalget har vi heller ikke med bedrifter innen rengjøringsvirksomhet og vaskeri-/renserivirksomhet med 18 bedrifter. Til sammen "forklarer" dette en differanse på 183 bedrifter.

Korrigert for dette, blir det reelle BizKit(R)-utvalget omtrent halvparten (52,4 %) av utvalget fra bedrifts- og foretaksregistret. Vi antar derfor at BizKit(R)-utvalget gjennomgående inneholder større bedrifter enn det b-/f-registeret gjør¹⁹.

Rana og Vefsn, med Mo-området og Mosjøen, dominerer også i dette utvalget. I bransjene: Aggregater, anleggsgartnertjenester, anleggsmaskiner og –utstyr, betongarbeid, betongmaskiner og –utstyr er bare Mo- og Mosjøen-bedrifter representert i utvalget.

I bransjen: Bygg- og anleggsleverandører dominerer også Rana og Vefsn, men her finner vi også et par Trofors-bedrifter.

I byggevarebransjen er det 17 bedrifter i regionen, og det er leverandører i alle kommunene, unntatt Hemnes.

Det er tolv bygningshåndverker-firmaer i analyseregionen. Mo og Mosjøen dominerer kraftig. Kjell Arne Sjøfors fra Korgen er den eneste som er representert utenom Vefsn- og Rana-bedriftene.

Cateringbransjen inneholder fem bedrifter, alle fra Mo eller Mosjøen.

Elektroentreprenørbransjen er forholdsvis stor og variert i regionen. Her er det 14 bedrifter, også i denne bransjen flest i Rana og i Vefsn, men ABB AS er representert både i Hattfjelldal og i Trofors. På Hemnesberget er to bedrifter i denne bransjen.

Entreprenørbransjen er også stor og variert med til sammen 22 bedrifter. Rana dominerer, men vi finner entreprenørbedrifter både i Korgen, Bleikvasslia og i Hattfjelldal.

Nexans Distribusjon AS på Mo er den eneste bedriften i regionen som står oppført i bransjen kabler og kraftledninger.

I kran- og løfteutstyrbransjen finner vi ti bedrifter: Ranas dominans er nesten total, Mosjøen har en bedrift, Mo-området de øvrige ni.

¹⁸ Dette tallet er antagelig noe høyt da det forekommer dobbeltinnføringer i katalogen for noen bedrifter. Dette gjelder særlig de to byggevarebransjene.

¹⁹ Så vidt vi har brakt i erfaring, må bedriftene betale et visst beløp for å komme med i BizKit(R)-katalogen.

Maskinentreprenørbransjen er stor og relativt variert i analyseregionen. Bransjen teller 25 bedrifter, Mo-/Ranaområdet har 13 bedrifter, Vefsn/Mosjøen har ni bedrifter, mens de resterende tre er lokalisert til Bjerka i Hemnes, Trofors i Grane og i Hattfjelldal.

Det er fem pumpeleverandører i regionen, alle i Mo-området.

Det er (overraskende?) få bedrifter notert innen sand-, pukk- og grusleverandørbransjen i regionen. Vi finner bare to: Kolo-Veidekke as i Mosjøen og Alterskjær Transport AS på Båsmoen i Rana.

Sprengningstjenester og –utstyrbransjen har en – 1 - bedrift i regionen: Dyno Nobel på Storforshei i Rana.

Transporttjenestebransjen er den overlegent største og mest varierte i regionen. Her er i alt 41 bedrifter representert. Både Mo og Mosjøen er tungt inne i dette markedet. Det er tre bedrifter i Hemnes kommune: en i Korgen og to i Finnfjordeid. Grane kommune har en bedrift i Trofors, mens Hattfjelldal mangler bedrift(er) i denne bransjen.

Også trevarebransjen er relativt stor i regionen med 11 bedrifter. Tre av bedriftene ligger i Grane kommune, i Trofors. Mo-området har fem bedrifter, Mosjøen to, mens Hemnes har en: Rana Trevarefabrik AS på Hemnesberget.

Siste bransje i utvalget er undervannsarbeid hvor vi finner regionens eneste bedrift i denne bransjen i Korgen, nemlig Rana dykkerselskap.

4.3 Kvalitet og mangler ved våre to bransjekilder

Det er klare mangler ved de to datakildene vi har brukt til å kartlegge analyseregionens beholdning av mulige leverandørbedrifter som kan være i stand til å konkurrere om anbud og underleveranser ved Kjensvatn-utbyggingen. Vi mangler f.eks. opplysninger om slike sentrale faktorer som: bedriftsstørrelse og –kapasitet, bedriftenes erfaring, kompetanse og referanser²⁰, kvaliteten på mannskap, personell og maskin-/utstyrspark, lønnsomhet og egenkapitalbase, anbuds- og regnskapserfaring, kontakter, nettverk og organisasjonsmessig kompetanse m.v.

Slike opplysninger finnes ikke systematisert eller tilgjengelig noe sted i landet, og det ville ikke vært mulig å gjennomføre selv en svært begrenset kartlegging av slike forhold innenfor dette prosjektets tids- og kostnadsrammer.

Vi mener likevel at de to datakildene vi har brukt, dokumenterer på en god nok måte at det finnes et stort og bredt utvalg bedrifter innen de aller fleste relevante bransjer i analyseregionen. Bortsett fra hovedleveransene innen kategori 5a. Kraftstasjon, maskin: francisturbin m/tilbehør og 5b Kraftstasjon, elektro med generator, transformatorer m.v., ledninger/kabler til de 22 Kv-linjene som skal bygges/opprustes inkl. trafokiosk²¹, har

²⁰ For eksempel er Leonhard Nilsen og sønner AS i Risøyhamn den eneste vi har sett i Nordlandsdelen av BizKit(R)-katalogen som oppgir at firmaet har kvalitetsgodkjenning fra det sentrale godkjenningsregisteret for ansvarsrett for foretak i byggebransjen. Denne ordningen ble innført i forbindelse med reformene av Plan- og bygningsloven i 1997. Dette betyr selvsagt ikke at det ikke finnes bedrifter med den samme godkjenningen i utvalget vårt. Det er likevel bemerkelsesverdig at bedrifter som har slik godkjenning, ikke tar en såvidt sentral opplysning om et firmas kompetanse når de blir oppført i katalogen.

²¹ Opplysningene refererer til den forannevnte Kostnadssammenstilling, Statkraft SF pr. okt. 2000. 5a utgjør leveranser for ca 11,3 mill. kr. og 5b tilsvarende ca. 20 mill. kr. Kabel- og ledningsleveranser (22 Kv-linjer) er kalkulert til ca. 6,3 mill. kr. Til sammen utgjør dette ca. 37,6

regionen etter vårt skjønn nok bedrifter som er potensielt konkurranse- og leveringsdyktige til Kjensvatn-utbyggingen²².

4.4 Noenlunde ferske erfaringstall/-anslag

Erfaringer fra andre, større utbyggingsprosjekter²³ i området, både nylig gjennomførte og igangværende, gir noe sprikende anslag på omfanget av lokale/regionale underleveranser. Vi nevnte foran at Statkraft SF/Hatlestad (2003) anslø en lokal/regional andel på omkring 20 mill. kr. eller 13 prosent for Kjensvatn-prosjektet.²⁴

Vi har innhentet noen erfaringstall fra det pågående Korgfjell-prosjektet som Statens vegvesen, Nordland driver med Mesta som entreprenør fra sørsida og Leonhard Nilsen & sønner AS som driver tunnelen fra Hemnessida. Her anslås de lokale leveransene å utgjøre anslagsvis 20 til 30 prosent av en samlet investering på omkring 435 mill. kr. Vegvesenets prosjektleder har senere nedjustert dette anslaget til 15-20 prosent.

For Sundøybrua som bygges i Leirfjorden av entreprenørselskapet AF, er anslagene for lokale leveranser vesentlig høyere, omkring 50 prosent.

Ved Elkem aluminiums modernisering av produksjonsanleggene sine i Mosjøen ligger anslagene for de samlede lokale leveranseandelene på ca. 15 prosent. Det hevdes at lokalandelen er vesentlig høyere – i overkant av 30 prosent – for de bygge- og anleggsmessige delene av utbyggingen.²⁵ En analyse av de samfunnmessige virkningene i forkant av moderniseringen (Karlstad 2000) ga som resultat et anslag på de lokale leveransene på 30-40 prosent for den delen av investeringene som gikk på ombygging og utvidelse, men vesentlig mindre for utstyrsinnkjøp og spesialistarbeider (0-2 %). Samlet sett lå anslaget for lokale leveranser på mellom 10 og 20 %²⁶.

Ett problem med alle disse erfaringsbaserte anslagene er at de er forholdsvis upresise i den geografiske begrepsbruken. Det er ikke godt å vite hva som ligger bak begrepene 'lokale' og 'regionale'. En kan lett mistenke at 'lokale' i de fleste tilfeller bare omfatter

mill. kr., eller omkring 28 prosent av de kalkulerte kostnadene pr. oktober 2000 før tillegg av byggherrekostnader (7 % investeringsavgift, planlegging, grunnerverv/erstatning etc og byggetidsrenter).

²² Kostnader til helikoptertransport er beregnet til 1,3 mill. kr. BizKit(R)-katalogen inneholder ingen slike firma i regionen, men b-/f-registeret har ett firma (kategori 62.200) i Vefsn/Mosjøen.

²³ Dette er imidlertid ikke kraftutbyggingsprosjekter, og erfaringstallene kan knapt brukes/overføres direkte. Men (store) deler av disse prosjektene inneholder vareinnkjøp, arbeid og tjenester som har mange likhetstrekk med deler av den planlagte Kjensvatn-utbyggingen.

²⁴ Det framgår ikke helt klart av Hatlestads rapport om dette virkelig også innbefatter regionale underleveranser. På side 8 gjengir hun en tabell med tittelen "Oversikt over firma innenfor aktuelle bransjer i Hemnes og omegn". Tabellen er relativt detaljert når det gjelder Hemnes kommune, men svært summarisk for resten av regionen (bl.a mangler det helt opplysninger om både Grane og Hattfjelldal).

²⁵ Det vil si de delene av moderniseringsprosjektet som ikke hadde med de innsatsfaktorene: maskiner, spesialutstyr, spesialmontasje etc. å gjøre,

²⁶ Karlstads analyse gjorde bruk av det samme modellverktøyet – PANDA – som vi har brukt i vårt prosjekt. Karlstads beregninger tok utgangspunkt i det samme investeringsbeløp som ser ut til å bli det realiserste nå rett før moderniseringen avsluttes, dvs. 1 700 mill. kr.

den kommunen hvor utbyggingen foregår/har foregått. Dette kan være én mulig forklaring på at andelene er såvidt lave.²⁷

4.5 Sammenfatning: de lokale/regionale muligheter for leveranser

Vi kan sammenfatte det vi har funnet om potensialet for lokale/regionale leveranser i forbindelse med Kjensvatn-utbyggingen på følgende måte: vi står fast på at resultatene fra PANDA-beregningene, som bygger på en lokal/regional leveranseandel på omkring 100 mill. kr., representerer et realiserbart framtidsscenario. Det finnes mange og varierte underleverandørbedrifter i analyseregionen som bør kunne være, eller oppgraderes til å bli, potensielle underleverandører for Kjensvatn-utbyggingen. Hvorvidt en lykkes i å ta ut dette potensialet fullt ut, avhenger imidlertid av mange forhold – ikke minst av en aktiv og tilretteleggende innsats fra utbyggers side. Det er en del som tyder på at mange av de lokale/regionale bedriftene er relativt små slik at det trengs koordinert arbeid for å lage nettverk og effektive allianser – kanskje også på tvers av bransjegrensener. Her har også kommunen(e)s næringssetater og –konsulenter, næringslivsorganisasjoner og bransesammenslutninger en oppgave å gjøre.

Kjensvatn-utbyggingen kan bli det første større kraftutbyggingsprosjektet i regionen på mange år. Dette er en god anledning for det lokale og regionale næringslivet til å posisjonere og ”prekvalifisere” seg for kommende og større oppdrag. Vi tenker da på de muligheter som kan åpne seg dersom Statkraft SF vinner fram med sine planer under tittelen ”Muligheter Helgeland”. Derfor avslutter vi dette kapitlet med en enkel, men krevende, oppfordring til alle de aktuelle aktører i regionen: Grip sjansen som ”Muligheter Helgeland” kan gi!”

²⁷ Denne kritikken rammer ikke Karlstads analyse. Hans geografiske virkningsområde – ”Vefsn-regionen” – er klart definert. Det er kommunene Vefsn, Grane, Hattfjelldal og Leirfjord.

5 Ringvirkninger knyttet til utbygging av Kjensvatn kraftverk

Når et investeringsprosjekt startes opp, vil det virke positivt inn på den samlede økonomiske aktiviteten i regionen. I første rekke kommer effektene som direkte prosjektrelatert etterspørsel knyttet til prosjektering, tilrettelegging, anleggsarbeid, transport, administrasjon osv. Denne etterspørselsveksten vil igjen generere økt etterspørsel i form av ringvirkninger. Hvor sterk aktivitetsveksten vil kunne ventes å bli, vil avhenge av investeringsprosjektets omfang i forhold til regionens samlede aktivitetsnivå (produksjon), samt i hvilken utstrekning regionen kan yte leveranser til prosjektet (arbeidskraft og vareinnsats). De lokale leveransene vil begrenses av regionens evne til å tilby den type vare- og arbeidsinnsats som prosjektet etterspør, og av eventuell mangel på ledig kapasitet til å påta seg oppdrag knyttet til investeringen. Oftest er det behov for spesialkompetanse og investeringsvarer som ikke produseres i regionen, som bidrar til å redusere den lokale innsatsen. Deler av investeringsaktiviteten må derfor importeres i form av varer og arbeidskraft, noe som isolert sett virker begrensende på de lokale effektene av prosjektet. Importen vil imidlertid også kunne gi lokale ringvirkninger, blant annet fordi den importerte arbeidskraften vil etterspørre varer og tjenester lokalt i den tiden de oppholder seg i regionen, og fordi bedrifter som har oppdrag på investeringsprosjektet kan benytte lokale aktører som underleverandører.

Vi måler vanligvis ringvirkninger i form av produksjon²⁸ og sysselsetting. Kort forklart vil ringvirkningene være den *meraktiviteten* som oppstår som følge av den initiale aktivitetsveksten (investeringen). Denne meraktiviteten kommer som følge av at anleggsarbeidet vil gi økt etterspørsel etter varer og tjenester lokalt/regionalt. For eksempel vil det være behov for overnattings- og bespisningstilbud til anleggsarbeidere som kommer utenfra regionen. Hvor store ringvirkningene blir, vil avhenge av størrelsen på multiplikatorene. Dersom vi har en multiplikatoreffekt for sysselsettingen på f.eks. 1,5 vil det innebære at hver anleggsarbeider som ansettes på anlegget, vil bidra til å skape en halv ny arbeidsplass i regionen.

Formålet med ringvirkningsanalysen er å undersøke hvilken aktivitetsvekst som genereres i regionen som følge av en utbygging av Kjensvatn kraftverk. Det foreligger to alternativer for denne oppgraderingen med investeringskostnader på henholdsvis 50 og 150 mill. kr. Vi vil kun gjennomføre ringvirkningsanalysen for det mest omfattende investeringsalternativet. Fordi et slikt investeringsprosjekt vil ha en viss grad av import i underleveransene, mener vi at usikkerheten ved beregningene blir for stor for det minste investeringsprosjektet på 50 mill. kr. Vi kommer tilbake til denne diskusjonen senere i kapitlet.

²⁸ Vi vil i dette kapitlet benytte begrepene produksjon og produksjonsverdi om hverandre. I begge tilfeller omtaler vi verdien av samlet produksjon i regionen (eventuelt fordelt på næringsgrupper) målt i mill. 1992-kroner.

Vi har valgt å legge vekt på å forklare oppbyggingen av det analyseverktøyet som ligger til grunn for beregningene. Dette gjør vi fordi vi ønsker å dokumentere hva vi gjør, og la leseren få anledning til å følge gangen i hvordan vi kommer fram til de resultatene som presenteres. En annen grunn til å gi en så pass grundig modellgjennomgang, er at oppdragsgiver har uttrykt interesse for modellsystemet til andre utredningsformål. Det finnes kun et svært begrenset antall makroøkonomiske modeller for å beregne regionale virkninger av politikktiltak, investeringer, nedleggelse osv. Av disse er PANDA den klart mest fleksible modellen i den forstand at den gir modellbrukeren større styringsmuligheter. Modellen har en rekke eksogene²⁹ håndtak som bl.a. gjør det mulig å ta hensyn til lokal informasjon.

For å begrense metodeframstillingens del av kapitlet, har vi likevel valgt å fokusere på de deler av modellen som er mest relevante for prosjektet. En mer utførlig presentasjon av hele modellen kan bl.a. finnes i Bjørnsen og Johansen (1998). Andre regionaløkonomiske modeller er beskrevet i Farsund og Johansen (1997).

5.1 Om modellapparatet

PANDA³⁰ er en intraregional (en-regional) økonomisk-demografisk modell som brukes til framskrivning av næringsutvikling, sysselsettingsutvikling og befolkningsutvikling. Modellsystemet inneholder et relativt stort datamateriale med tilbakegående tidsserier for ulike datatyper. Dataene hentes i hovedsak fra Statistisk sentralbyrå (registerdata) og fra fylkesfordelt nasjonalregnskap. Sysselsettings- og befolkningsdata legges inn årlig basert på oppdateringer fra SSB. Befolkningstallene i databasen stemmer overens med data fra SSBs offisielle befolkningsstatistikk, mens sysselsettingens fordeling på næringer på kommunenivå er spesialbestilt for PANDA-systemet. Det er fem hovedtyper av data i modellen: Regioninndeling, næringsdata, arbeidsmarkedsdata, demografi og boligmarked.

PANDA-systemet består av en databank (PANDA statistikk), en simuleringsdel (PANDA modeller) og en rapporteringsdel (PANDA rapporter). De tre delene er delvis uavhengige, i den forstand at de kan opereres hver for seg. Likevel er det slik at informasjonen som ligger i databanken er nødvendig for å kunne simulere (ved hjelp av PANDA modeller). Videre trenger rapporteringsdelen data fra statistikk- eller modelldelen for å ha noe å rapportere. Det er i modelldelen av systemet vi styrer for hvilken region, og på grunnlag av hvilke år et prosjekt skal genereres (hvilke data som skal hentes inn fra statistikkdelen), samt legger inn forutsetninger for modellsimuleringene (eksogene antagelser om hvordan utviklingen vil forløpe). Det er mulig å simulere flere beregningsalternativer ved å variere de forutsetninger som legges inn. Den simulerte utviklingen, basert på data fra statistikkdelen og egne forutsetninger, skrives ut ved hjelp av rapporteringsdelen for de år og (del)regioner prosjektet ble generert for.

Simuleringsdelen av systemet består av to moduler. En *næringsmodul* (REGNA) som bl.a. beregner produksjon og sysselsetting fordelt på næringer og år, og en

²⁹ Med *eksogent* mener vi noe som bestemmes utenfor modellen, og som da følgelig ikke forklares av modellen. I denne analysen vil f.eks. investeringsbeløpet være en eksogen variabel. Det at modellen har mange eksogene håndtak betyr at vi har mange muligheter til å legge inn *egne forutsetninger* om alt fra produktivitetutvikling til lokal aktivitetutvikling.

³⁰ PANDA står for Plan- og Analysesystem for Næringsliv, Demografi og Arbeidsmarked.

befolkningsmodul (REGBEF) som beregner befolkningsutviklingen. De to modulene er koplet sammen via arbeidsmarkedet.

REGNA er en kryssløpsmodell der utviklingen i sluttleveringene bestemmer produksjonsvolum og produksjonens fordeling på næringer. Kryssløpsleveranser mellom næringene bestemmes med utgangspunkt i egendekningsandeler som angir hvor stor del av underleveransene av hver vare (produksjon i andre sektorer) som leveres fra andre sektorer i fylket. Kryssløpsstrukturen estimeres med utgangspunkt i fylkesfordelt nasjonalregnskapsstatistikk (FNR) for siste tilgjengelige år (som nå er 1992/1993). Koeffisientene er faste over tid dersom ikke bruker legger inn egne forutsetninger om endringer. Har man tilstrekkelig kunnskap om framtidige (sannsynlige) strukturelle endringer i næringslivet i fylket, kan det være aktuelt å endre koeffisientene framover. Hovedregelen er imidlertid å benytte eksisterende struktur. Systemet inneholder også en egen sluttleveringskategori, kalt *aktiviteter*. Det er her vi legger inn forutsetninger om prosjektspesifikke politikktiltak, investeringer, nedleggelse osv. som kommer i tillegg til det som er registrert i FNR. Disse aktivitetene spesifiseres med egne underleveransestrukturer, produksjonsvolum og sysselsetting, hvor alt kan varieres over tid.

Endringer i sluttleveranser, inklusive aktiviteter, genererer endringer i produksjonsvolum i de ulike næringene. Dette vil igjen endre kryssløpsleveransene mellom næringene. I tillegg endres inntekten som opptjenes gjennom produksjon (avkastning på arbeid og kapital), privat konsum og dermed etterspørselen etter ulike varer produsert i fylket. Dette fører til ytterligere produksjonsendringer, endringer i kryssløpsleveranser, inntekter, privat konsum osv. Det er dette vi kaller *ringvirkninger*. Totaleffekten av en endring i sluttleveranser på 1 krone kalles *multiplikatoreffekten*. Så lenge egendekningen er større en null vil multiplikatoreffekten alltid overstige 1, dvs. at totaleffekten blir større enn den initiale endringen.

Kryssløpsmodeller er etterspørselsstyrte. Det betyr at det er etterspørselen etter sluttleveranser, og etter kryssløpsleveringer for underleveransenes del, som driver utviklingen framover. Det betyr at man implisitt antar at det er ledig kapasitet i alle sektorer, både når det gjelder arbeidskraft og kapital, slik at enhver økning i etterspørselen tilfredsstilles. Dersom man mener å ha kunnskap om at den framtidige utviklingen i noen sektorer vil være tilbudssidestyrte, eller helt eller delvis styres gjennom politiske virkemidler, har man anledning til å holde utviklingen i disse utenom kryssløpet. Dette gjøres ved at bruker selv legger inn forutsetninger om hvordan produksjonen og /eller sysselsettingen i disse næringene vil utvikle seg basert på den informasjonen man har.

Sysselsettingen i PANDA beregnes relativt enkelt som en (eksogen) sektorvis produktivitetfaktor multiplisert med produksjonsvolumet. Dette skjer på fylkesnivå. Sysselsettingen brytes ned på kommunenivå ved hjelp av et *shift and share-system*. Hver kommunes andel av sysselsettingen i fylket (share) kan endres (shift) eksogent fra år til år. Sysselsettingen i aktiviteter plasseres direkte i kommuner.

Befolkningsmodellen (REGBEF) framskriver befolkningen med utgangspunkt i registrerte befolkningstall (fra SSB), samt antakelser om fødsels- og dødsrater og inn- og utflytting. Befolkningen framskrives på kommunenivå. Modellen kan brukes til å framskrive befolkningen med utgangspunkt i rene demografiske forhold, der man kan velge å styre flytting eller totalbefolkning etter ulike kriterier på ulike nivåer. Man kan også velge å trekke inn forhold på arbeids- og boligmarkedet når befolkningen framskrives. Etterspørselen etter arbeidskraft vil da hentes inn direkte (år for år) fra næringsmodellen.

PANDA-modellen er en regional modell utviklet for fylkesnivået, men kan benyttes i flere ulike varianter. Modellen kan kjøres for enkeltkommuner alene, for kommunegrupper, på fylkesnivå og på høyere regionalt nivå i særskilt tilpassede flerfylkeversjoner. I år (2003) er modellen ytterligere utviklet med en Norgesversjon som gjør det mulig å konstruere analyseregioner på tvers av fylkesgrenser, f.eks. arbeidsmarkedsregioner. Videre kan modellen benyttes til å framskrive nærings- og sysselsetningsutviklingen alene, befolkningsutviklingen alene, eller man kan kople nærings- og befolkningsutviklingen sammen i en felleskjøring. Ved felleskjøring foregår, som nevnt, koplingen mellom nærings- og befolkningsdelen via arbeidsmarkedet.

5.2 Forutsetninger for beregningene

For å kunne gjøre en ringvirkningsanalyse av investeringen i Kjensvatn kraftverk, må vi legge prosjektspesifikke forutsetninger til grunn for beregningene. Det er viktig å huske på at de resultatene vi får ut av modellsimuleringer, aldri kan være bedre enn den teori som ligger til grunn for modellen, de data som er brukt, og de forutsetninger en har valgt. PANDA-modellen er et relativt åpent modellsystem i den forstand at bruken baseres på en rekke eksogene forutsetninger. Det innebærer at det stilles store krav til modellbrukeren når simuleringsdelen skal benyttes. Likevel er det dessverre slik at uansett hvilke forutsetninger en velger, så vil ikke resultatene klare å treffe den faktiske utviklingen framover helt eksakt. Ofte velger en derfor å simulere flere utviklingsbaner basert på ulike (fortrinnsvis partielle) forutsetninger, og på den måten avgrense et mulighetsområde for den framtidige utviklingen. Dersom vi velger å se på differanser mellom et basisalternativ og ett eller flere virkningsalternativer, i stedet for absolutte verdier, kan vi se bort fra usikkerheten knyttet til framskrevne nivåfall.

5.2.1 Regioninndeling og tidshorisont for analysen

Vi har valgt en analyseregion bestående av kommunene Vefsn, Grane, Hattfjelldal, Hemnes og Rana. Utbyggingsprosjektet er lokalisert til Hemnes kommune, men må antas å berøre omkringliggende kommuner, blant annet i form av leveranser. Vefsn og Rana er de største kommunene i regionen med nærmere 90 prosent av den samlede sysselsettingen. Det er derfor rimelig å anta at mye av de lokale leveransene vil måtte hentes fra disse to kommunene. Vi har redegjort for demografiske og næringsmessige kjennetegn ved regionen i kapittel 2.

Selv om investeringer i vannkraftverk har lang levetid, har vi valgt å sette strek for analyseperioden i år 2020. Usikkerhet knyttet til den generelle økonomiske utviklingen framover, og at vi i beregningene ikke får tatt hensyn til andre eksogene "sjokk" (andre utbyggingsprosjekter, nedleggelse osv.) som kan komme i regionen, virker sammen med denne investeringens begrensede omfang til å gjøre simuleringsresultatene usikre på lengre sikt³¹. De lokale/ regionale effektene av investeringen vil naturlig nok gjøre seg mest gjeldende i selve anleggsperioden, mens den daglige driften av anlegget samt økningen i kommunal skatteinnngang fra prosjektet vil gi relativt små, men stabile effekter gjennom hele driftsperioden. De som måtte ønske det, kan derfor enkelt vurdere effektene videre framover på grunnlag av den utviklingen som er simulert fram til 2020.

³¹ Oppdragsgiver ønsket i utgangspunktet at beregningene skulle gjøres med en tidshorisont på 50 år, sammenfallende med investeringens forventede levetid. Vi ble imidlertid på et tidlig tidspunkt enige om å stoppe framskrivningene i år 2020.

Siden sysselsettingstall på kommunenivå for 2002 foreløpig ikke foreligger, vil modellen benytte 2001 som basisår (siste statistikkår) for beregningene. Første beregningsår blir følgelig 2002. Aktivitetsimpulsen fra investeringen er lagt til kalenderåret 2003. Hvilket investeringsår vi velger, vil ikke ha noen betydning for resultatene så lenge vi kun ser på differanser (fra basisalternativet). Det er derfor uproblematisk å forskyve de beregnede effektene fram i tid avhengig av når investeringen faktisk finner sted.

5.2.2 Forutsetninger for modellsimuleringene

Siden vi kun ser på ringvirkninger for produksjon og sysselsetting, har vi valgt å gjøre beregningene utelukkende ved bruk av næringsmodellen (REGNA). Vi har med andre ord ikke tatt hensyn til virkninger som kommer gjennom befolkningsutviklingen. En forutsetning er at vi har ledig kapasitet i økonomien, både når det gjelder arbeidskraft og kapital. Dette er en helt uproblematisk forenkling siden omfanget av prosjektaktiviteten er av såpass begrenset karakter, samtidig som en god andel av leveransene i investeringsfasen må forventes å komme i form av import fra andre deler av landet, eller fra utlandet.

For utbyggingen av Kjensvatn kraftverk er det utarbeidet to investeringsalternativer, A og B. Alternativ A omfatter kun bygging av Kjensvatn kraftstasjon hvor investeringen er anslått til 50 millioner kroner. Alternativ B er en vesentlig større investering, anslagsvis 150 mill. kr., og innebærer i tillegg en ny overføringstunnel til Durmålsvatnet.

Begge disse investeringene må betegnes som små aktiviteter som input i det regionaløkonomiske modellsystemet PANDA. Det skyldes i første rekke at investeringen utgjør en marginal andel av den totale produksjonen i regionen (omlag 1 prosent for alternativ B), at en andel av investeringen vil komme i form av import og at ringvirkningene derfor ikke kan antas å bli særlig høye. En annen forklaring ligger i at modellen er utviklet for å opereres på fylkesnivået og at en del av dataene i statistikkbanken (i første rekke næringsdata) kun finnes for hele fylket samlet. Når beregningene skal brytes ned på kommunenivå (eller regioner under fylkesnivå) via modellens *shift and share-modul*, vil det ved små aktiviteter (som denne investeringen), lett kunne oppstå feil i resultatrapporteringen som følge av avrundingsfeil. Vi har derfor valgt å kun gjøre beregninger for alternativ B. Totale investeringer for dette alternativet er, som nevnt, beregnet til omlag 150 mill. kr.

Vi har valgt å kjøre to beregningsalternativer for å vurdere lokale og regionale effekter av investeringen. Det ene alternativet er basert på et anslag om 20 mill.kr., eller omlag 13 prosent, i lokal/regional investeringsandel som skissert i Hatlestad (2003). Det andre alternativet er basert på et langt mer optimistisk anslag med lokal leveranseandel på 100 mill. kr (2/3 av investeringsbeløpet). Begrunnelsen for disse valgene er nærmere beskrevet i kapittel 4.

Det vil rimeligvis være en betydelig importandel i vareleveranser så vel som i spesialisert arbeidsinnsats til investeringsprosjekter av denne typen. Generatorer, turbiner, transformatorer m.v. må kjøpes inn fra andre deler av landet eller fra utlandet. Utbyggingen vil også kreve spesialkompetanse innen områder som fjellarbeider, maskin, elektro, transport og linjearbeider, som avhengig av lokal/regional tilgang og kapasitet, vil måtte hentes inn utenfra. Basert på blant annet erfaringstall fra andre, større utbyggingsprosjekter i området (se avsnitt 4.4) kan Hatlestads anslag for lokale leveranser likevel virke noe lavt. Dette anslaget ser da også ut til i hovedsak å være basert på mulige leverandører i Hemnes kommune, mens de største arbeidsmarkedene er å finne i nabokommunene Rana og Vefsn. Vi mener derfor at de samlede regionale leveransene til

anlegget vil bli høyere enn 13 prosent og vurderer – som nevnt - Hatlestads anslag som et 'worst case'-scenario.

Kartleggingen av potensialet for lokale/regionale leveranser til anlegget (jf. kapittel 4), og har funnet at det eksisterer mulige lokale leverandører for det meste av investeringsinnsatsen (de 2/3-delene av totalinvesteringen). Naturlig nok er det de to største kommunene, Rana og Vefsn, som stiller sterkest, men også lokaliseringskommunen Hemnes er godt representert innen mange av de næringer investeringsetterspørselen retter seg mot. Høyalternativet vårt er basert på at de store investeringsvarene slik som turbiner, generatorer osv. importeres, men at en stor del av det øvrige arbeidet, slik som tunnelarbeider, kan utføres av bedrifter i regionen.

Faktiske lokale leveranser vil komme til å ligge et sted mellom disse to ytterpunktene, og hvor nær en kommer høyalternativet vil avhenge av hvor godt en klarer å utnytte de regionale ressursene.

De to virkningsalternativene blir beregnet og analysert med utgangspunkt i et *basisalternativ* (også kalt nullalternativ). Basisalternativet forteller oss om den økonomiske utviklingen modellen vil predikere *uten* investeringen, og sikrer oss en referanseramme for virkningsalternativene, hvor de samme underliggende forutsetninger ligger til grunn for utviklingen framover. Effektene av investeringen finner vi da ved å se på differansen mellom basis- og virkningsalternativene.

Forutsetningene for basisalternativet er knyttet opp mot en regionalisering av beregningsgrunnlaget (nasjonale prognoser) som Regjeringen la til grunn for forrige langtidsprogram (LTP 1998-2001). Dette sikrer at forutsetningene for beregningene er konsistente med de forutsetninger fylkeskommunene bruker for sine analyser av næringsutviklingen, og i tillegg konsistente med forutsetningene for nasjonale beregninger. Næringsutviklingen i PANDA er basert på eksogene vekstrater for sluttleveringer og på sammenhengene i modellens kryssløp³². Hovedantagelsen er at etterspørselen styrer produksjonen, og at det ikke er kapasitetsskranker i noen næringer. Vi vet imidlertid at produksjonsutviklingen i en rekke næringer styres av helt andre forhold, dvs. forhold utenfor kryssløpet. Vi velger derfor å styre utvalgte næringer eksogent, og vi kan da velge å styre etter produksjons- eller årsverksutviklingen. Innenfor *ressursbasert virksomhet* (primærnæringer, bergverk), produksjon av skip og oljeplattformer, utvinning av olje og gass, samt utenriks sjøfart har vi valgt å la disse være etterspørselsstyrt. Når det gjelder *statlig og kommunal virksomhet*, er denne aktiviteten i stor grad politisk styrt, og det er mer naturlig å styre utviklingen etter årsverksutviklingen.

Felles for de to virkningsalternativene er at vi har lagt inn en årlig aktivitet på 1 mill. kr. i Hemnes kommune for driften av anlegget. Vi har forutsatt 100 prosent egendekning i underleveransene fra sektoren for kraft- og vannforsyning for denne aktiviteten. Det innebærer at lokale leveranser følger egendekningsandelene til denne sektoren i kommunen.

Videre har vi lagt inn en aktivitet på 2 mill. kr. årlig for økt skatteinngang i Hemnes. Vi har valgt å se bort fra en eventuell økning i skatteinngangen i Rana kommune siden tilbakebetaling av naturressursskatt til staten, gjennom inntektssystemet, likevel utligner størsteparten av endringen. Skattegevinsten i Rana vil uansett bli marginal³³. For denne

³² Kryssløpsstrukturen estimeres med utgangspunkt i fylkesfordelt nasjonalregnskapsstatistikk for siste tilgjengelige år, som foreløpig er 1992/1993.

³³ Statkraft SF anslår en økning på 42 000 kr. i naturressursskatt og 23 000 kr. i konsesjonsavgift pr. r år i Rana kommune som følge av utbyggingen.

aktiviteten forutsetter vi egendekning som innen kommunal sektor. Siden kommunal sektor er en av de sektorene vi har valgt å styre eksogent i modellen, har vi i tillegg lagt inn en årlig aktivitetssysselsetting i sektoren lik fem årsverk. Dette gjør vi fordi modellen ikke genererer økt sysselsetting i denne sektoren gjennom kryssløpet så lenge vi velger å styre den eksogent.

Så langt er forutsetningene for de to virkningsalternativene identiske. Det eneste som skiller alternativene er lokal/regional andel av investeringsbeløpet på henholdsvis 20 og 100 mill. kr. Vi har latt hele investeringsbeløpet følge egendekningen i underleveranser som innen sektor for bygg- og anleggsvirksomhet. Framstillingen med to virkningsalternativer er godt egnet til å illustrere *mulighetsrommet* for lokal aktivitetsvekst i og kort tid etter anleggsfasen. Hvilket anslag man velger å feste mest lit til, vil avhenge av hvor optimistisk man er med hensyn på lokale leveranser til utbyggingen. På sikt vil betydningen av aktiviteten i anleggsfasen avta, og da er det heller driftsutgiftene, og spesielt veksten i kommunale inntekter, som vil ligge til grunn for ringvirkningene. Mellom- og langtidseffektene vil være så godt som identiske for de to alternativene, siden de bygger på like forutsetninger for drift og kommunal skatteinngang.

5.3 Beregningsresultater

5.3.1 Produksjon

Bruttoproduksjonen i regionen er lik summen av leveranser til investeringer, forbruk og vareinnsats innen regionen, samt leveranser til eksport til landet for øvrig og til utlandet.

Basisalternativet gir en relativt jevn, årlig produksjonsvekst på litt under 1 prosent fra første beregningsår (2002), og i 2020 ligger produksjonen på drøyt 114 prosent av nivået i 2001. Vi ser av tabellen at den sterkeste produksjonsveksten (på hele 67 prosent i forhold til 2001) finner sted innen sektor for kraft- og vannforsyning, selv for basisalternativet hvor det ikke er tatt høyde for byggingen av Kjensvatn kraftstasjon. Denne utviklingen ligger inne i de nasjonale prognosene for Regjeringens Langtidsprogram for 1998-2001 og er basert på antagelser om årlig vekst på omlag fem prosent i produksjonsverdien av innenlands eksport av kraft. Bruttoproduksjonsverdien av primærnæringer og industri endres lite i løpet av beregningsperioden, mens for øvrige næringsgrupper ser vi at veksten i produksjonsverdi ligger rundt 20 prosent.

Tabell 5.1 *Bruttoproduksjon målt i prosentvis endring fra basisåret (2001). Basisår er oppgitt i mill. 1992-kroner³⁴.*

Hele regionen	2001	2003	2009	2015	2020
Primær, bergverk	389	99	98	98	97
Industri	4590	101	103	103	103
Bygg og anlegg	721	102	108	114	119
Kraft- og vannforsyning	347	105	120	143	167
Transport	345	103	110	116	121
Privat tjenesteyting	3564	102	109	115	119
Offentlig tjenesteyting	2075	102	110	116	121
Samlet bruttoproduksjon	12031	102	107	111	114

³⁴ Data for produksjon er basert på siste tilgjengelige fylkesfordelte nasjonal regnskap (FNR), som er 1992/1993. Produksjonen er følgelig oppgitt i 1992-kroner.

Kjensvatn-utbyggingen vil ikke føre til vesentlige endringer i produksjonsutviklingen på sikt. Vi ser at det kun er sektoren for kraft- og vannforsyning som opplever en varig produksjonsendring. Innen øvrige sektorer blir effekten marginal så tidlig som i 2005. Produksjonstillene i regionen domineres av aktiviteten i de store kommunene Rana og Vefsn, men inntektene fra driftsperioden vil gi aktivitetsvekst i Hemnes kommune også på sikt (selv om denne veksten ikke er synlig på regionnivå). For øvrig ser vi at produksjonseffekten av investeringen naturlig nok kommer best til uttrykk innenfor bygg- og anleggsnæringen. I høyalternativet, der vi antok at 2/3 av investeringen kan leveres lokalt, ser vi at produksjonen stiger med 15 prosent i anleggsperioden, sett i forhold til nullalternativet.

Tabell 5.2 *Produksjonsendring i forhold til basisalternativ.*

Hele regionen	2003		2009		2020	
	Lavalt.	Høyalt.	Lavalt.	Høyalt.	Lavalt.	Høyalt.
Primær, bergverk	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Industri	100,1	100,3	100,0	100,0	100,0	100,0
Bygg og anlegg	103,0	114,7	100,0	100,0	100,0	100,0
Kraft- og vannforsyning	100,0	100,3	100,2	100,2	100,2	100,2
Innenlands transport	100,0	100,6	100,0	100,0	100,0	100,0
Privat tjenesteyting	100,1	100,3	100,0	100,0	100,0	100,0
Offentlig tjenesteyting	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Samlet bruttoproduksjon:	100,2	101,2	100,0	100,0	100,0	100,0

5.3.2 Sysselsetting

Sysselsettingen i regionen ligger an til å holde seg forholdsvis stabil i løpet av analyseperioden med en svakt stigende tendens fram mot 2010 (på to prosent) med påfølgende nedgang til 98 prosent av nivået i 2001.

Tabell 5.3 *Samlet sysselsetting i regionen i prosent av nivået i 2001. Antall sysselsatte i basisalternativet.*

Næringsgruppe	2001	2003	2009	2015	2020
Primær, bergverk	826	96	87	78	71
Industri	3405	100	100	92	85
Kraft- og vannforsyning	358	102	111	125	142
Bygg og anlegg	1518	101	102	100	99
Varehandel	2211	101	105	104	103
Privat tjenesteyting	4700	100	98	94	90
Offentlig tjenesteyting	6158	101	106	109	111
SUM	19176	100	102	100	98

Ved å splitte sysselsettingen på næringsgruppenivå som vist i tabell 4.3, ser vi at beregningsforutsetningene for basisalternativet gir betydelig sysselsettingsvekst innen sektor for kraft- og vannforsyning i regionen. Sysselsettingen innen primærnæringer og industri reduseres betraktelig, et resultat som er helt i tråd med de nasjonale forutsetninger og prognoser som ligger i regjeringens langtidsprogram (LTP 1998-2001).

Også private, tjenesteytende næringer, ekskl. varehandel viser nedgang i løpet av perioden. Den sterkeste nedgangen ser her ut til å komme innen forretningsmessig tjenesteyting. Offentlig, og da spesielt kommunal sysselsetting, ser derimot ut til å øke gjennom hele perioden, både i absolutte tall og som andel av samlet sysselsetting i regionen. Varehandel og hotell- og restaurantnæringen får en svak vekst i sysselsettingen, mens bygg- og anleggsnæringen viser en stabil utvikling.

Ser vi på kommunefordelt sysselsetting, finner vi at det kun er Hemnes som vil få vekst i sysselsettingen gjennom hele perioden, dvs. også utover 2010. Hemnes har dermed den mest positive utviklingen selv uten investeringen i Kjensvatn. Forskjellene er likevel ikke store kommunene imellom. Dette gjelder også for næringsfordelt sysselsetting. Med unntak av Hattfjelldal finner vi ingen vesentlig forskjeller i næringsutviklingen mellom kommunene. Nedgangen i regionens samlede sysselsetting kan i stor grad tilskrives utviklingen i Rana hvor mer enn halvparten av regionens sysselsetting er lokalisert. Og som for hele regionen, er det spesielt industri og forretningsmessig tjenesteyting som trekker ned.

Tabell 5.4 *Samlet sysselsetting i prosent av nivået i 2001 fordelt på kommuner. Basisalternativet.*

	2001	2003	2009	2015	2020
Vefsn	6059	101	102	101	99
Grane	507	100	102	101	100
Hattfjelldal	560	100	101	99	98
Hemnes	1357	100	102	102	102
Rana	10693	100	101	99	97
SUM	19176	100	102	100	98

Tabellen nedenfor viser sysselsettingseffekten av investeringen i Kjensvatn kraftverk for begge beregningsalternativene. Høyalternativet beskriver utviklingen der vi antar at 100 mill. kr. av investeringen kan leveres lokalt i regionen, mens lavalternativet har en egendeckning på 20 mill. kr. Forskjellen mellom de to alternativene vil naturlig nok være størst i anleggsperioden. Vi ser at høyalternativet gir en sysselsettingseffekt på 285 personer i investeringsåret, mens lavalternativet gir 59 sysselsatte. Effekten av høy egendeckning i leveransene i investeringsfasen taper seg imidlertid raskt, og så snart man er over i regulær drift vil de to alternativene gi lik sysselsettingseffekt på mellom 6 og 9 sysselsatte årlig. Det eksogent innlagte anslaget på fem sysselsatte i kommunal sektor i Hemnes inngår i disse tallene. Dette anslaget illustrerer kommunens mulighet til å øke sitt velferdstilbud som følge av økte skatteinntekter, og er nødvendig for å kunne beregne ringvirkninger av økt skatteinnang. Den sysselsettingen som genereres i modellens kryssløp, ligger mellom en og fire sysselsatte.

Tabell 5.5 *Mersysselsetting i regionen som kan tilskrives Kjensvatn-utbyggingen. Antall sysselsatte som avvik fra basisalternativet.*

	2003	2004	2005	2006	2007	2010	2015	2020
Høyalternativ	285	18	6	9	8	6	9	7
Lavalternativ	59	10	6	9	8	6	9	7

Siden vi har forutsatt 100 prosent underleveranse fra bygg- og anleggssektoren, vil vi i anleggsperioden finne den største sysselsettingseffekten her. Aktivitetsveksten vil gjennom modellens kryssløp generere ringvirkninger innen flere næringer som vist i

tabellen nedenfor. Vi har valgt å slå sammen primærnæringene, og ser bort fra utenriks transport, skipsbygging og olje- og gassvirksomhet for å gjøre tabellen mer oversiktlig. Ingen av disse sektorene vil påvirkes av investeringen.

I investeringsåret ser vi at ringvirkningene hovedsaklig kommer til syne innenfor tjenesteytende næringer, og vi ser at det er store forskjeller mellom de to beregningsalternativene. Ser vi bort fra bygg- og anlegg, finner vi den største effekten innen varehandel, men også transportnæringen og privat og forretningsmessig tjenesteyting vil få betydelig etterspørselsvekst som følge av investeringsprosjektet. Dette er spesielt tydelig i høyalternativet. I dette alternativet ser vi at også flere industrinæringer vil kunne øke sysselsettingen.

Impulsen av investeringsprosjektet vil i noen grad gjøre seg gjeldende i det påfølgende året, men siden avtar effekten. Driften av anlegget gir en arbeidsplass i kraftsektoren og sammen med sysselsettingsveksten i kommunen, vil det gi ringvirkninger på en til tre arbeidsplasser årlig fordelt på bygg og anlegg, varehandel, transport og privat eller forretningsmessig tjenesteyting.

Tabell 5.6 *Generert sysselsetting fordelt på næringer som avvik fra basisalternativet. Antall sysselsatte.*

Næring/Beregningsalt.	2003		2004		2009		2020	
	H*	L	H	L	H	L	H	L
Primær, bergverk								
Fiskeforedling								
Annen næringsm.prod.	1							
Prod. av tekstiler	1	1						
Prod. av trelast	6	1						
Grafisk produksjon	1							
Kjemisk produksjon	1							
Mineralsk produksjon	3	1						
Prod. av jern og ferroleg.								
Verkstedproduksjon	6	2						
Møbler og annen industri								
Kraft og vannforsyning	1		2	1	1	1	1	1
Bygg og anlegg	225	45	1	1			1	1
Varehandel	13	3	2	1				
Hotell og restaurant	3	1	2					
Innenriks transport	7	1	1					
Post og telekomm.	2	1						
Bank og forsikring								
Forretningsm.tj.yting	8	1	2	1				
Annen privat tj.yting	7	2	3	1				
Kommunal tj.yting								
Statlig tjenesteyting								
SUM	285	59	13	5	1	1	2	2
Aktivitetssysselsetting**	0	0	5	5	5	5	5	5
Total sysselsetting	285	59	18	10	6	6	7	7

• *Kolonnene merket H og L viser effekter i henholdsvis høy- og lavalternativet.

** Aktivitetssysselsettingen er de fem kommunale årsverkene vi forutsatte ville komme i Hemnes som følge av økt skatteinngang, jf. kap. 5.2.2.

Fordi investeringsprosjektet er av et såpass begrenset omfang, blir det misvisende å presentere disse virkningstallene på kommunenivå. Det skyldes at det oppstår avrundingsfeil i nedbrytingen av regiontallene (i shift share-modellen). Når vi ser på større aktivitetsendringer, er dette sjelden problematisk, men siden vi i dette tilfellet har totaleffekter ned mot en sysselsatt vil modellen ha problemer med å fordele denne effekten mellom kommunene. Dette problemet forsterkes når arbeidsmarkedet i kommunene er av såpass ulik størrelse. Grovt sett kan vi likevel konkludere med at ringvirkningene i stor grad fordeles etter størrelsen på arbeidsmarkedet³⁵, dvs. at vi finner størst absolutt effekt i Rana og Vefsn, og en høy relativ effekt i Hemnes.

5.3.3 Konklusjon

PANDA-beregningene viser at investeringen i Kjensvatn kraftstasjon vil generere positive ringvirkninger i regionen både målt i antall sysselsatte og i produksjonsverdi. Effektene er naturlig nok størst i anleggsfasen. Vi finner at effektene vil fordeles etter kommunenes betydning i regionen, med sterkest absolutt effekt i Rana og Vefsn, men med relativt høy effekt i Hemnes hvor kraftverket blir lokalisert.

Det er kun i, og kort etter, investeringsfasen at de to beregningsalternativene gir ulike sysselsettingseffekter, men da er til gjengjeld forskjellen betydelig. Basert på de undersøkelser vi har gjennomført for å identifisere mulige regionale leverandører til anleggene (se kapittel 4) mener vi at det finnes potensial for regional investeringssysselsetting opp mot høyalternativets anslag. Erfaringer fra andre utbyggingsprosjekter i regionen viser imidlertid en noe lavere lokal leveranseandel.

Modellberegningene er gjennomført på regionnivå, og vi har derfor ikke anledning til å anslå effekter på høyere regionalt nivå (fylkeskommunalt og nasjonalt nivå). Prosjektet vil ha positive ringvirkninger ut over regionen i form av innenlands import til utbyggingen (maskiner, utstyr og arbeidskraft) og i form av økte skatter og avgifter. Statskraft SF har anslått nåverdien av økt statlig skatteinntang til 30 mill. kr i et 50-årsperspektiv, mens fylkeskommunale inntekter fra naturressursskatt og konsesjonsavgift er anslått til omlag 250 000 kr årlig. Basert på disse anslagene er det liten grunn til å tro at Kjensvatn-utbyggingen gir vesentlige effekter på produksjon og sysselsetting utover den regionen vi har analysert.

³⁵ Størrelsen på arbeidsmarkedet kan dessuten ofte ses som en indikator for bredden i bransjesammensetningen og antall bedrifter som er lokalisert i de enkelte kommunene.

6 Oppsummering og råd på veien videre

6.1 Kjensvatn-prosjektet

Statkraft SF planlegger tiltak for ”å utnytte en større del av det energipotensialet som finnes i allerede regulerte og overførte vassdrag som i dag nyttes i Rana kraftverk.” (Statkraft SF, 2002a). Et nytt Kjensvatn kraftverk er under planlegging. De to viktigste formålene med tiltaket er å utnytte en større del av det energipotensialet som fins i området, på en bedre, mer energieffektiv måte.

Tiltaket planlegges i to alternativer med investeringskostnader i størrelsesorden hhv. 50 (Alt. A) og 150 mill. kr. (Alt. B). Midlere kraftproduksjon i alternativ A er beregnet til 67 GWh med en vinterproduksjon tilsvarende 104 GWh (Statkraft SF, 2002b). Prosjektet planlegges bygget i løpet av knappe to år inklusive planlegging og prosjektering. Selve anleggsfasen vil strekke seg fra våren ett år til utpå høsten neste år.

Prosjektet er av et slikt omfang at det kommer inn under bestemmelsene om konsekvensutredninger i plan- og bygningsloven. Statkraft SF har sendt melding om oppstart av planarbeid, det er utarbeidet en melding med forslag til utredningsprogram (november 2002) i henhold til bestemmelsene om konsekvensutredninger i pbl. Denne har nå – høsten 2003 – vært ute til høring.

Det minste Kjensvatn-alternativet - Alt. A - beregnes – på nærmere gitte forutsetninger - å gi Hemnes kommune en årlig økning i ”kraftinntekter” på en snau million kroner. I begrepet ”kraftinntekter” her inngår ikke verdien av den konsesjonskraft som eventuelt vil tilfalle Hemnes kommune eller Nordland fylkeskommune.

Det mest omfattende alternativet – Alt. B – beregnes tilsvarende å gi en samlet årlig økning i ”kraftinntektene” i Hemnes og Rana kommuner samt fylkeskommunen på omkring 2,5 millioner kroner. Av dette vil drøye to millioner tilfalle Hemnes.

6.2 Analyseregionen: demografi, næringsliv, utdanning

Analyseregionen – kommunene Hemnes Rana, Vefsn, Grane og Hattfjelldal - preges av en svak utvikling i folketallet, en sterkt aldrende befolkning og negativ flyttebalanse. Men regionen har på samme måte som landet som helhet, nytt godt av en generell vekst i utdanningsnivået, men veksten er svakere enn i landet som helhet. Næringsstrukturen i Hemnes, Hattfjelldal og Grane har utkantpreg, med et høyt innslag av primærnæringer og trevareproduksjon, mens Vefsn og Rana i større grad har senterpreg. Sysselsettingen er generelt lavere enn i landet som helhet, og det gjelder spesielt andelen lønnstakere, mens derimot andelen selvstendige er høy, spesielt i Hemnes, Grane og Hattfjelldal. Arbeidsledigheten er på den annen side ikke spesielt høy. Derimot er andelen utenfor

arbeidsstyrken forholdsvis høy. Dette varierer med de økonomiske konjunktorene, og det er spesielt kvinner som er ute av arbeidsstyrken når økonomien går dårlig. Beboere i Hemnes, Grane og Hattfjelldal pendler til regionsentrene i Vefsn og Rana, mens beboere i disse to kommunene i større grad pendler ut av regionen.

Kort sagt, statistikken viser at Hemnes, sammen med Grane og Hattfjelldal, strir med typiske utkantproblemer. Situasjonen er likevel ikke særlig mye bedre i senterkommunene Vefsn og Rana, og blant annet effekten av en ung befolkning er i ferd med å uttømmes.

Sysselsettingsmessig og økonomisk sett vil Hemnes og regionen for øvrig trenge de arbeidsplassene de økte skatteinntekter som en utbygging av Kjensvatn vil bringe med seg.

6.3 ”Kraftinntekter” og kommunal økonomi

Hemnes og Rana er henholdsvis tredje og fjerde viktigste Statkraft SF-kraftkommuner. Men ingen av dem befinner seg i det ypperste tetskiktet blant ”kraftkommunene. Røssåga-anleggenes betydning for kommuneøkonomien i Hemnes og Rana er tydelig. År om annet tilfører Statkraft SF Hemnes kommune beløp som utgjør over kr. 5 000 pr. innbygger i eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter. Samlede, årlige ”konsesjonsinntekter” var i 2000 i størrelsesorden 12 500 kroner pr. innbygger. Dette er vel seks ganger nivået i Rana.

Disse inntektene gir gir Hemnes store, varige og relativt forutsigbare inntektsstrømmer over lang tid. Det samlede inntektsnivået i Hemnes, målt som kr. pr. innbygger, ligger godt over både Rana og Vefsn, men noe under Grane og Hattfjelldal. Dette skyldes inntektsutjevningen som foretas gjennom inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner.

Hemnes sin karakter av ”kraftkommune” vises tydelig i tallunderlag for inntektssystemet. Kommunen avkortes med nesten 8 millioner kroner i 2002 gjennom inntektsutjevningen. Alle de fire andre kommunene er netto mottakere av to-sifrede millionbeløp. Høyest ligger Hattfjelldal som ble tilført vel 5,8 mkr., mens Grane mottok nesten 3,8 mkr. over inntektsutjevningen i 2002. Alle kommunene – unntatt Hemnes – tjener på ordningen med netto inntektsutjevning. Grane og Hattfjelldal skiller seg ut med de høyeste rammetilskuddene pr. innbygger. Nivået i disse to kommunene ligger godt og vel på det dobbelte av gjennomsnittet for analyseregionen, og det hver av de tre andre kommunene ”har å rutte med” – pr. innbygger.

Det mest omfattende alternativet – Alt. B - beregnes å gi en samlet årlig økning i ”brutto kraftinntekter” i Hemnes og Rana kommuner samt fylkeskommunen på snaut 2,4 millioner kroner. Av dette vil drøye to millioner tilfalle Hemnes. I dette regnestykket er ikke verdien av konsesjonskraft tatt med.

For Hemnes kommune sin del er situasjonen den at det som godkjennes som ”strøm til allminnelig forsyning”, utgjør omkring 70-73 GWh hvert år. Dette ligger, etter det kommunen selv oppgir, betydelig under det kommunen maksimalt (inntil ti prosent av den kraften som konsesjonæren produserer ved sine energiverk i kommunen) kunne tatt ut. Mellomlaget – differansen mellom det Hemnes kommune får lov til å ta ut og det de ”teoretisk” kunne tatt ut – tilfaller Nordland fylkeskommune. Vi har ikke data som gjør det mulig for oss å anslå hvor store årlige kraftmengder dette dreier seg om. Vi kan følgelig heller ikke anslå hvor mye fylkeskommunen tjener på evt. videresalg av kraften.

Dette forholdet innebærer at utbyggingen av Kjensvatn kraftverk ikke vil gi merinntekter på grunn av konsesjonskraftsalg i Hemnes kommune. Denne gevinsten vil i tilfelle tilfalle Nordland fylkeskommune. Det dreier seg da om verdien av inntil ti prosent av en midlere årsproduksjon på henholdsvis 32 GWh (Alt. A) og 67 GWh (Alt. B). Hemnes kommune selger år om annet konsesjonskraft for mellom 3 og vel 5,5 millioner kroner. Vi har ikke opplysninger om hvilken pris kommunen årlig betaler for konsesjonskraftkjøpene. Inntektene fra salg av konsesjonskraft utgjør i størrelsesorden ti prosent av det rammetilskuddet kommunen mottar fra staten. Det er følgelig ingen ubetydelig inntektskilde for Hemnes kommune.

Hemnes kommunes andel av naturressursskatten utgjør betydelige inntektsbeløp hvert år selv om en del av denne inntektsposten – som nevnt – avkortes gjennom inntektsutjevningen i inntektssystemet. Vi viste foran at avkortingen i 2002 beløp seg til nesten åtte millioner kroner. Hvor stor del av kommunens naturressursskatt som ”inndras” hvert år, avhenger av den øvrige skatteinngangen i kommunen. Det er summen av disse to komponentene som bestemmer kommunens posisjon i forhold til landsgjennomsnittet for skatt pr. innbygger.

Ifølge dokumentasjon fra Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) hadde Hemnes i 2002 et skattenivå (samlet skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt) tilsvarende 107,0 prosent av landsgjennomsnittet for skatt pr. innbygger. Det tilsvarende tallet for perioden januar – juli i inneværende år (2003) var 112,7 prosent. I samme periode ble rammetilskuddet avkortet gjennom netto inntektsutjevningen med 6,3 mill. kr.

Det er ingen tvil om at ”kraftinntektene” spiller en svært stor rolle for kommuneøkonomien i Hemnes kommune. Uten den store og vedvarende pengestrømmen som energiverkene mv. tilfører kommunekassa ville Hemnes utvilsomt ha vært i samme situasjon nabokommunene Grane og Hattfjelldal. Det vil si å være svært avhengig av de årlige rammetilskuddene fra staten gjennom inntektssystemet. ”Kraftinntektene” gjør Hemnes kommunes økonomi mer robust enn andre kommuners som er mer avhengige av skiftende regjeringers og stortingsflertalls årlige håndtering av kommunesektorens økonomi.

Selv om den den årlige pengestrømmen fra Kjensvatn kraftverk til kommunekassa i Hemnes er ganske beskjeden i forhold til de ”kraftinntektene” kommunen allerede disponerer, gjelder vel det gamle ordtaket like fullt: ”mange bekker små, gjør en står å”. I tillegg kommer det faktum at denne inntektsstrømmen er både forutsigbar, langvarig og nærmest kontinuerlig. Kjensvatn-utbyggingen vil både bidra til å befeste Hemnes sin posisjon som en av Nortges viktigste ”kraftkommuner”, og til at kommunens økonomi blir enda mer robust.

6.3.1 Potensial for lokale/regionale underleveranser mv.

Vi har gjort systematiske forsøk på å kartlegge analyseregionens beholdning av mulige leverandørbedrifter som kan være i stand til å konkurrere om anbud og underleveranser ved Kjensvatn-utbyggingen. Det var likevel ikke rom for grundige, detaljerte undersøkelser innenfor de rammene prosjektet hadde. Det er klare mangler ved de to datakildene vi har brukt til. Vi mangler for eksempel opplysninger om slike sentrale faktorer som: bedriftsstørrelse og –kapasitet, bedriftenes erfaring, kompetanse og referanser, kvaliteten på mannskap, personell og maskin-/utstyrspark, lønnsomhet og egenkapitalbase, anbuds- og regnskaps erfaring, kontakter, nettverk og organisasjonsmessig kompetanse m.v. Slike opplysninger finnes ikke systematisert eller

tilgjengelig noe sted i landet, og det ville ikke vært mulig å gjennomføre selv en svært begrenset kartlegging av slike forhold innenfor dette prosjektets tids- og kostnadsrammer.

Vi mener likevel at de to datakildene vi har brukt, supplert med ganske ferske erfaringsdata fra nylig gjennomførte anleggsprosjekter i regionen, dokumenterer på en god nok måte at det finnes et stort og bredt utvalg bedrifter innen de aller fleste relevante bransjer i analyseregionen. Bortsett fra hovedleveransene innen kraftstasjonsmaskineri: francisturbin m/tilbehør og elektroteknisk utstyr: med generator, transformatorer m.v., ledninger/kabler til de 22 Kv-linjene som skal bygges/oppustes inkl. trafokiosk, har regionen etter vårt skjønn nok bedrifter som er potensielt konkurranse- og leveringsdyktige til Kjensvatn-utbyggingen.

6.4 PANDA-kjøringer og ringvirkninger

PANDA-beregningene viser at investeringen i Kjensvatn kraftstasjon vil generere positive ringvirkninger i regionen både målt i antall sysselsatte og i produksjonsverdi. Effektene er naturlig nok størst i anleggsfasen. Vi finner at effektene vil fordeles etter kommunenes betydning i regionen, med sterkest absolutt effekt i Rana og Vefsn, men med relativt høy effekt i Hemnes hvor kraftverket blir lokalisert.

Det er kun i, og kort etter, investeringsfasen at de to beregningsalternativene gir ulike sysselsettingseffekter, men da er til gjengjeld forskjellen betydelig. Basert på de undersøkelser vi har gjennomført for å identifisere mulige regionale leverandører til anleggene mener vi at det finnes potensial for regional investeringssysselsetting opp mot høyalternativets anslag. Erfaringer fra andre utbyggingsprosjekter i regionen viser imidlertid en noe lavere lokal leveranseandel.

Modellberegningene er gjennomført på regionnivå, men prosjektet vil ha positive ringvirkninger ut over regionen i form av innenlands import til utbyggingen (maskiner, utstyr og arbeidskraft) og i form av økte skatter og avgifter.

Høyalternativet beskriver utviklingen der vi antar at 100 mill. kr. av investeringen kan leveres lokalt i regionen, mens lavalternativet har en egendekning på 20 mill. kr. Forskjellen mellom de to alternativene vil naturlig nok være størst i anleggsperioden.

Høyalternativet gir en sysselsettingseffekt på 285 personer i investeringsåret, mens lavalternativet gir 59 sysselsatte. Effekten av høy egendekning i leveransene i investeringsfasen taper seg imidlertid raskt, og så snart man er over i regulær drift vil de to alternativene gi lik sysselsettingseffekt på mellom 6 og 9 sysselsatte årlig. Det eksogent innlagte anslaget på fem sysselsatte i kommunal sektor i Hemnes inngår i disse tallene. Dette anslaget illustrerer kommunens mulighet til å øke sitt velferdstilbud som følge av økte skatteinntekter, og er nødvendig for å kunne beregne ringvirkninger av økt skatteinngang. Den sysselsettingen som genereres i modellens kryssløp, ligger mellom en og fire sysselsatte.

I investeringsåret kommer ringvirkningene hovedsaklig til syne innenfor tjenesteytende næringer, og vi ser at det er store forskjeller mellom de to beregningsalternativene. Ser vi bort fra bygg- og anlegg, finner vi den største effekten innen varehandel, men også transportnæringen og privat og forretningsmessig tjenesteyting vil få betydelig etterspørselsvekst som følge av investeringsprosjektet. Dette er spesielt tydelig i høyalternativet. I dette alternativet ser vi at også flere industrinæringer vil kunne øke sysselsettingen.

Impulsen av investeringsprosjektet vil i noen grad gjøre seg gjeldende i året etter at kraftverket er satt i drift, men siden avtar effekten. Driften av anlegget gir en arbeidsplass i kraftsektoren og sammen med sysselsettingsveksten i kommunen, vil det gi ringvirkninger på en til tre arbeidsplasser årlig fordelt på bygg og anlegg, varehandel, transport og privat eller forretningsmessig tjenesteyting.

6.5 Ringvirkninger utenfor regionen over kraftverkets livsløp

Hvor store deler av virkninger og ringvirkninger av Kjensvatn-utbyggingen som oppstår andre steder enn i analyseregionen, er altså dette en del av forutsetningsunderlaget i bruken av PANDA-modellen. Vi har imidlertid ikke hatt anledning til å gå så grundig inn på dette at vi er i stand til å lokalisere disse virkningenes nedslagsfelt.

Statkraft SFs kostnader ved å transportere strømmen fra Kjensvatn kraftverk, blir til inntekter for nettselskapene, dvs. de som eier og driver overføringslinjene i regionen og andre steder i landet (og i utlandet). Produktet – elektrisk energi – leveres vanligvis ved et avtalt leveringssted som er et tilknytningspunkt på sentralnettet (som Statnett eier og driver). Fram til dette punktet vil strømmen bli transportert på den tidligere nevnte 22 kV-linja som er en del av utbyggingsprosjektet. Nettselskapene eier og driver overføringslinjene i sine forsyningsområder.

Etter de endringer som kraftsektoren gjennomgikk på 1990-tallet, er det umulig å stedfeste hvor inntektsstrømmen som Kjensvatn-kraften genererer i overføringssystemet, til slutt ender. Det eneste vi med stor grad av sikkerhet kan vite, er at strømmen og inntektsstrømmene vil gå over lang tid – i hele kraftverkets operative levetid. Statkraft SF regner femti år som et normalliv for moderne kraftverk – med god drift og godt vedlikehold kan livet forlenges, trolig en god del.

Med et kalkulert livsløp for Kjensvatn kraftverk tilsvarende 50 år, viser Statkrafts egne beregninger at nåverdien (i 2002 års kroneverdi) av nettleie og kraftoverføring for nettselskapene vil beløpe seg til rundt regnet tjue millioner kroner for det før omtalte Alternativ A med 32 GWh, og 55 millioner kroner for det største utbyggingsalternativet (Alt. B) med 67 GWh. Nasjonale skatter og avgifter over kraftverkets livsløp.

Statkraft betaler kraftskatter til 124 av landets 154 kraftkommuner. Statkraft er tungt inne i Nordland, til sammen fikk kommuner og fylkeskommunen i Nordland 224,5 millioner kroner fra Statkraft i 1999. Nordland fylkeskommune får klart mest blant fylkeskommunene med 162,2 millioner kroner.

På tredjeplass blant ”Statkraft-kommunene” finner vi Hemnes. De siste årene har overføringene til Hemnes økt kraftig: fra 35,3 millioner kroner i 1996 til en topp på 59,9 millioner kroner i 1997, 57,4 millioner kroner i 1998 og 59,3 millioner kroner i 1999. På neste plass kommer den gamle kraftkommunen Rana som i 1999 mottok 48,8 millioner kroner fra Statkraft.

Den nye overskuddsskatten far 1.1. 1997 innebærer at Statkraft blir underlagt regnskapsligning som for andre regnskapspliktige virksomheter. På det som utgjør skattemessig resultat skal Statkraft betale 28 prosent skatt.

Naturressursskatten skal sikre kommuner og fylkeskommuner en minsteinntekt uavhengig av kraftverkets økonomiske resultat. Skattesatsen er satt til 1,2 øre/kWh, og skal beregnes på grunnlag av et gjennomsnitt av kraftverkets produksjon de siste 7 år.

Denne skatten blir dermed overskuddsavhengig (slik den gamle kraftverksbeskatningen var), men den skal kunne regnes krone for krone mot fellesskatt. Fellesskatt er statens andel av overskuddskatten, og utgjør for tiden 21,25 prosent.

Grunnrenteskatten representerer en skatt på den del av inntekten fra det enkelte kraftverk som overstiger en "normal" avkastning. Grunnrente er definert som den ekstra avkastning man oppnår fordi man disponerer en knapp ressurs. Grunnrenteskatten beregnes ut fra en beregnet grunnrenteinntekt, som det skal betales 27 prosent skatt av.

Statkraft SF har gjort beregninger tilsvarende de vi gjenga for den merverdien som Kjensvatn-utbyggingen forventes å tilføre nettselskapene, for det som tilføres nasjonen, dvs. staten, på lang sikt. Også disse beregningene er gjort med femti års tidshorison og viser følgende resultat for nåverdiene (i 2002 års kroneverdi)³⁶:

- Alt A. (utbyggingskostnad lik ca. 50 mill. kr.): nåverdi av nasjonale skatter og avgifter: 15 millioner kroner og det samme beløp for lokale skatter og avgifter
- Alt. B (utbyggingskostnad lik ca. 150 mill. kr.): nåverdi av nasjonale skatter og avgifter: 30 millioner kroner, lokale skatter og avgifter tilsvarende 35 millioner kroner.

Hvor store eller betydningsfulle en vurderer disse nåverdibeløpene til å være, krever en målestokk som vi ikke er i besittelse av. Men det er vel her – for statskassa – som med kommunekassa i Hemnes: "alle monner drar".

I tillegg kommer at kommunen gjennom de inntekter de får fra kraftbeskatning over tid kan bygge opp midler i fond som gjør at deres lånebetingelser blir gunstigere enn de ellers ville blitt. På den måten kan mer ressurser tilføres lokale aktiviteter, og på den måten bidra til økte ringvirkninger. Innenfor rammene av foreliggende prosjekt har det ikke vært mulig å gå nærmere inn på dette, og det vil uansett være en komplisert oppgave.

Det må også nevnes det eventuelle bidraget som produksjonen ved Kjensvatn kraftverk vil gi til Statkraft-konsernets årlige overskudd. Og dermed til det utbytte som den norske stat som eier kan hente ut. I statsbudsjettet for 2002 var utbytteanslaget stipulert til ca. 94 prosent. I 2001 hentet staten ut et utbytte fra konsernet på 3,6 milliarder kroner. Dette utgjorde 84 prosent av Statkrafts resultat etter skatt dette året. Det samme året – 2001 – betalte Statkraft 2, 5 milliarder kroner i skatter og avgifter. I år 2000 var utbytteprosenten på 74 %.

Omfanget av Kjensvatn kraftverks framtidige bidrag, og den eventuelle nåverdien av bidragets andel av framtidig statlig utbytteinnhenting kjenner vi ikke.

6.6 Lokalt/regionalt leveransepotensial

Vi kan sammenfatte det vi har funnet om potensialet for lokale/regionale leveranser i forbindelse med Kjensvatn-utbyggingen på følgende måte: vi står fast på at resultatene fra PANDA-beregningene, som bygger på en lokal/regional leveranseandel på omkring 100 mill. kr., representerer et realiserbart framtidsscenario. Det finnes mange og varierte underleverandørbedrifter i analyseregionen som bør kunne være, eller oppgraderes til å bli, potensielle underleverandører for Kjensvatn-utbyggingen. Hvorvidt en lykkes i å ta ut dette potensialet fullt ut, avhenger imidlertid av mange forhold – ikke minst av en aktiv

³⁶ Statkrafts beregninger viser også nåverdien av de lokale skatter og avgifter, og vi har tatt med disse for sammenlikningens skyld.

og tilretteleggende innsats fra utbyggers side. Det er en del som tyder på at mange av de lokale/regionale bedriftene er relativt små slik at det trengs koordinert arbeid for å lage nettverk og effektive allianser – kanskje også på tvers av bransjegrensene. Her har også kommunen(e)s næringssetater og –konsulenter, næringslivsorganisasjoner og bransesammenslutninger en oppgave å gjøre.

Nå har kommunene, næringslivet og alle gode krefter i regionen noen år på seg til å forberede seg på Kjensvatn-utbyggingen. Det vil bli viktig å planlegge tiltak for å utnytte potensialet og at dette støttes opp av aktive og forberedende tiltak fra næringsliv, kommune(r) og tiltakshaver. Det trengs både lokal og regional samordnet innsats om en skal lykkes i arbeidet med å ta ut mest mulig av de mulighetene Kjensvatn-prosjektet kan by på for lokale og regionale bedrifter. Samtidig vil slik planlegging og kompetanseoppbygging kunne være en viktig læringsprosess og forberedelse til de oppgaver som gjennomføring av den eventuelle neste fasen i det store prosjektet ”Muligheter Helgeland” vil by på.

Kjensvatn-utbyggingen kan bli det første større kraftutbyggingsprosjektet i regionen på mange år. Dette er en god anledning for det lokale og regionale næringslivet til å posisjonere og ”prekvalifisere” seg for kommende og større oppdrag. Vi tenker da på de muligheter som kan åpne seg dersom Statkraft SF vinner fram med sine planer under tittelen ”Muligheter Helgeland”. Derfor avslutter vi denne rapporten med en enkel, men krevende, oppfordring til alle de aktuelle aktører i regionen: *Grip sjansen som ”Muligheter Helgeland” kan gi!*”.

Litteratur

Aetat Nordland (2003): Årsrapport 2002.

AS Civitas (mars 2003): Skånsomt prosjekt i verneverdig vassdrag – Evaluering av planprosessen for Statkraftprosjektet ”Muligheter Helgeland” i perioden 1998 – 2002. Oslo.

Bjørnsen, H-M og S. Johansen (1998): Regional utvikling på Østlandet. NIBR Prosjektrapport 1998:25. Oslo.

ECON AS (2002): Kommunenes og fylkeskommunenes kraftformue og kraftinntekter. ECON Rapport 101/02. Oslo.

Farsund, A. og S. Johansen m.fl. (1997): Distriktsmessige konsekvensutredninger. Konsekvenser av politikkenringer. Samarbeidsrapport NIBR/Rogalandsforskning 1997. Oslo/Stavanger.

Findexa AS (2002): BizKit 2002 (reg.trademark) – leverandører i hele Norge innenfor 446 business-to-business-bransjer. Oslo.

Hatlestad, B. (mars 2003): Samfunnsmessige virkninger av utbyggingsplanene for Kjensvatn kraftverk – Hovedvekt på næringsliv og sysselsetting. E-CO Partner as. Hasle.

<http://www.nve.no/> (udatert): Konesjonskraftpris 1998 – 2003.

<http://www.nve.no/> (udatert): Konesjonskraftpris, generelt.

Karlstad, S. (2000): Elkem Aluminium Mosjøen – Regionale konsekvenser av endringer i virksomheten. NIBR Prosjektrapport 2000:22. Oslo.

Kraftverkene i Orkla (23.12.1999): Planlagt overføring av Langvella til Innerdalen. Melding om igangsatt planlegging etter plan- og bygningsloven: Forslag til utredningsprogram.

KRD: Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi, april 2003 (Rundskriv nr. H-8/03).

KRD: Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi, juni 1999 (Rundskriv nr. H-23/99).

Ljøgodtutvalget (31.10.2002): Rapport fra arbeidsgruppe for forenkling av beregningsgrunnlag for konesjonsavgifter og konesjonskraft. NVE.

- Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE): KTØ - Notat nr. 62/2002 (07.11.2002): NVEs innstilling til forslag vedr. beregning og fordeling av konsesjonsavgifter og kraft.
- NOU 1992:34: Skatt på kraftselskap.
- NOU 1997:8: Om finansiering av kommunesektoren (delutredning II fra "Rattsøutvalget").
- NVE (2001): Forskrift om kontroll av nettvirksomhet; Del IV inntektsrammer. Oppsummering av høringsuttalelser, NVEs vurderinger og endelig forskriftstekst.
- NVE (2001): KTV-notat nr. 53/2001: Generell orientering om konsesjonskraft.
- NVE (udatert): KTV-notat nr. 52/2001: Generell orientering om konsesjonsavgifter (oppdatering av tidligere VV-notat nr. 1/87).
- NVE (udatert): V-Notat 9/98: Konsesjonsvilkår ved vassdragsreguleringer; prosedyrer for revisjon/endringer.
- OED (10. april 2003): Konsesjonskraftpris 2003; beregning av endelig konsesjonskraftpris for 2003. Konsesjoner gitt etter april 1959.
- OED (07.04 2003): Endringer av retningslinjer for beregning av konsesjonskraftprisen. Brev fra OED til NVE.
- OED (7. mai 2002): Energi- og vassdragsvirksomheten i Norge 2002; faktahefte.
- OED (udatert): Nærmere om rammevilkårene for kraftproduksjon i Norge, Sverige, Finland og Danmark.
- Ot.prp. nr. 10 (1996-97): Kraftverkbeskatning, endring av overgangsregler m.v.
- Ot.prp. nr. 22 (1996-97): Oppfølging av nye regler om kraftverkbeskatning.
- Ot.prp. nr. 23 (1995-96): Skattlegging av kraftforetak.
- Riksrevisjonen (1999): Reguleringsmodellen for monopolkontroll av nettfunksjonene i kraftmarkedet. Oslo.
- Sandvold, A. og T. Schei (2002): "Muligheter Helgeland" – Samarbeid om et fornuftig energiprojekt? Innlegg på EBL-konferanse, Trondheim 29 oktober 2002.
- Saudaprosjektet (20.02.00/29.02.00): Saudaprosjektet – søknad om konsesjon for videre utbygging av vassdragene i Saudafjella. Del A: Brev med konsesjonssøknad; del B: Konsekvensutredning (KU) og Teknisk/økonomisk plan for utbyggingen. Sauda.
- St.prp. nr 55 (2002-2003) (OED): Om fortsatt regulering av Storelvvassdregtet og videre kraftutbygging i Saudafjellene.
- St.prp. nr. 61 (1996-97) (KAD): Om kommuneøkonomien 1998 m.v.

St.prp. nr. 66 (2002-2003) (KRD): Om lokaldemokrati, velferd og økonomi i kommunesektoren 2004 (kommuneproposisjonen).

Statkraft SF (06.11.02) (brev til NVE): Forslag til supplering av Verneplan for vassdrag – høringsuttalelse. Oslo.

Statkraft SF (november 2002a): Kjensvatn kraftverk. Melding om oppstart av planarbeid. Oslo.

Statkraft SF (november 2002b): Kjensvatn kraftverk. Melding om oppstart av planarbeid; informasjonsbrosjyre. Oslo.

Stryn Energi AS (mars 2000): Innvik kraftverk. Melding etter føresegnene om konsekvensutgreiingar i plan- og bygningslova. Stryn.

Ueland, K. M. og K. Rønningsbakk (2003): Kraftmarkedet og Elforsyningen – en innføring. Statkraft SF, Lysaker.

Vedlegg 1 Tabeller til kapittel 2

Tabell v.1 *Utviklingen i folketallet i perioden 1980 til 2002, med 1980 = 100.*

ALLE	1980	1986	1989	1993	1996	1999	2002
Vefsn	100,0	99,3	100,4	102,5	103,0	102,4	101,9
Grane	100,0	101,7	100,2	97,3	95,6	95,5	90,7
Hattfjelldal	100,0	97,4	95,9	92,9	91,0	90,7	89,0
Hemnes	100,0	97,0	96,3	97,5	94,6	93,7	91,5
Rana	100,0	97,3	95,4	96,9	97,8	97,8	98,2
<i>Norge</i>	100,0	101,6	103,0	105,2	106,9	109,0	110,1
MENN							
Vefsn	100,0	99,2	99,8	101,2	101,6	101,0	100,7
Grane	100,0	100,7	99,5	98,3	97,3	96,9	93,0
Hattfjelldal	100,0	97,0	95,8	92,4	91,2	90,2	88,4
Hemnes	100,0	97,2	96,2	97,1	93,9	93,0	90,8
Rana	100,0	96,6	93,8	94,8	95,2	95,3	95,2
<i>Norge</i>	100,0	100,9	102,4	104,6	106,2	108,4	109,7
KVINNER							
Vefsn	100,0	99,4	101,0	103,8	104,5	103,8	103,1
Grane	100,0	102,7	100,9	96,3	93,9	94,0	88,3
Hattfjelldal	100,0	97,9	96,0	93,5	90,8	91,2	89,6
Hemnes	100,0	96,7	96,5	98,0	95,2	94,4	92,2
Rana	100,0	98,0	97,1	99,1	100,6	100,4	101,3
<i>Norge</i>	100,0	102,2	103,6	105,9	107,5	109,5	110,5

Tabell v.2 *Aldersstruktur 1980 og 2000. Horisontalt =100.*

MENN-1980	0-9 år	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90 +
Vefsn	13,7	18,6	15,1	14,6	11,0	10,9	9,2	5,0	1,7	0,2
Grane	12,9	16,8	12,1	11,9	10,4	10,9	11,8	8,7	4,2	0,1
Hattfjelldal	15,3	17,4	12,2	13,9	10,6	11,6	10,6	5,3	2,9	0,2
Hemnes	13,4	16,8	13,9	13,6	10,2	11,0	11,2	7,1	2,5	0,3
Rana	14,0	19,1	17,1	14,7	10,0	11,0	9,1	3,8	1,0	0,2
Norge	14,3	16,4	15,5	14,7	10,0	11,0	10,0	5,9	2,0	0,2
KVINNER-80										
Vefsn	13,2	17,8	13,7	14,3	10,9	10,8	10,1	6,1	2,7	0,4
Grane	13,1	18,1	11,9	12,4	9,3	9,9	10,5	10,4	3,7	0,8
Hattfjelldal	14,4	19,2	10,0	14,2	10,4	10,4	11,0	6,9	2,6	0,8
Hemnes	14,3	17,1	12,1	13,0	9,2	11,5	11,2	8,0	3,4	0,4
Rana	14,9	18,4	15,2	14,1	10,5	11,0	9,2	4,8	1,6	0,2
Norge	13,4	15,3	14,5	13,5	9,6	11,0	11,0	8,0	3,4	0,4
I ALT-1980										
Vefsn	13,5	18,2	14,5	14,4	11,0	10,8	9,6	5,5	2,2	0,3
Grane	13,0	17,5	12,0	12,1	9,9	10,4	11,2	9,5	3,9	0,5
Hattfjelldal	14,9	18,3	11,1	14,0	10,5	11,0	10,8	6,0	2,8	0,5
Hemnes	13,8	16,9	13,0	13,3	9,7	11,2	11,2	7,6	2,9	0,3
Rana	14,4	18,8	16,1	14,4	10,2	11,0	9,1	4,3	1,3	0,2
Norge	13,8	15,9	15,0	14,1	9,8	11,0	10,5	7,0	2,7	0,3
MENN-2000										
0-9 år	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90 +	
Vefsn	13,2	13,2	11,6	15,5	14,2	13,0	9,3	6,5	3,1	0,4
Grane	12,6	13,4	9,8	12,7	14,0	12,4	11,1	8,9	4,3	0,8
Hattfjelldal	11,8	10,5	15,0	12,8	12,4	14,4	9,9	8,4	4,0	0,7
Hemnes	13,9	12,4	12,7	14,1	13,0	13,3	9,5	6,9	3,6	0,6
Rana	14,0	12,8	12,1	15,8	14,9	13,2	8,1	6,4	2,6	0,2
Norge	14,0	12,8	13,7	15,7	14,3	12,7	7,7	6,2	2,7	0,3
KVINNER-00										
Vefsn	12,9	11,9	11,7	14,5	12,6	12,9	9,5	8,6	4,8	0,6
Grane	11,7	12,3	10,1	11,7	13,7	13,3	8,9	9,7	6,7	1,9
Hattfjelldal	12,2	14,2	11,1	13,2	9,7	14,2	9,8	8,9	5,5	1,1
Hemnes	12,9	11,7	11,4	12,2	11,8	13,5	9,2	9,8	6,6	0,9
Rana	13,5	12,4	11,9	14,5	13,5	12,1	8,8	8,0	4,6	0,7
Norge	13,0	12,0	13,0	14,7	13,5	12,0	8,0	7,9	4,9	0,9
I ALT-2000										
Vefsn	13,1	12,6	11,7	15,0	13,4	13,0	9,4	7,5	3,9	0,5
Grane	12,2	12,8	9,9	12,2	13,8	12,8	10,1	9,2	5,5	1,4
Hattfjelldal	12,0	12,3	13,1	13,0	11,1	14,3	9,9	8,6	4,7	0,9
Hemnes	13,4	12,1	12,0	13,2	12,4	13,4	9,3	8,3	5,1	0,8
Rana	13,8	12,6	12,0	15,1	14,2	12,7	8,5	7,2	3,6	0,4
Norge	13,5	12,4	13,4	15,2	13,9	12,4	7,8	7,0	3,8	0,6

Tabell v.3 *Aldersstrukturen i 1980 og 2000. Norge = 100*

MENN-1980	0-9 år	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90 +
Vefsn	95,9	113,2	97,8	99,0	110,3	98,6	92,3	84,6	83,6	126,0
Grane	90,5	102,2	78,4	81,1	104,8	99,0	118,1	147,1	212,0	60,4
Hattfjelldal	106,8	106,0	78,4	94,4	106,8	105,5	106,5	88,7	146,6	114,5
Hemnes	93,5	102,1	89,8	92,6	102,2	100,3	112,1	119,8	127,0	146,5
Rana	97,8	116,3	110,3	100,1	99,9	100,1	90,9	64,4	51,6	100,7
KVINNER-80										
Vefsn	98,5	116,4	94,8	105,4	114,0	98,7	91,8	75,9	80,2	99,2
Grane	97,6	118,6	82,0	91,3	97,2	90,2	95,6	129,7	108,4	211,9
Hattfjelldal	107,9	125,2	68,8	105,0	109,0	95,1	100,4	86,1	78,3	206,3
Hemnes	106,8	111,6	83,5	95,7	95,9	104,5	101,9	100,2	100,1	94,0
Rana	111,2	120,5	104,5	104,3	109,8	100,7	83,8	60,4	48,0	51,0
I ALT-1980										
Vefsn	97,2	114,8	96,4	102,1	112,1	98,6	92,0	79,4	81,0	107,2
Grane	93,9	110,1	80,2	86,0	101,2	94,7	106,4	136,8	146,8	160,0
Hattfjelldal	107,4	115,1	74,0	99,4	107,9	100,5	103,2	86,8	103,6	172,8
Hemnes	99,9	106,7	86,9	94,1	99,2	102,4	106,7	108,3	109,7	110,6
Rana	104,2	118,4	107,7	102,2	104,7	100,4	87,2	61,9	49,0	67,0
MENN-2000	0-9 år	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90 +
Vefsn	94,1	102,7	84,9	98,4	99,5	102,8	121,4	104,8	116,3	149,0
Grane	89,6	104,3	71,7	80,7	98,1	98,1	145,3	142,9	161,9	293,3
Hattfjelldal	84,3	81,9	109,7	81,3	87,0	113,7	129,7	135,4	151,1	248,5
Hemnes	99,2	96,7	92,7	89,9	91,2	104,7	123,7	111,2	136,7	207,3
Rana	99,9	99,3	88,2	100,5	104,4	104,5	105,8	102,5	97,2	66,9
KVINNER-00										
Vefsn	99,2	99,2	90,1	98,5	93,3	107,5	117,9	108,8	97,2	69,3
Grane	90,1	102,2	77,3	79,7	101,3	110,4	111,0	123,0	136,6	224,1
Hattfjelldal	93,7	118,8	85,0	89,8	71,6	118,4	122,1	113,2	111,4	132,6
Hemnes	98,8	97,6	87,2	83,0	87,4	112,5	114,5	123,9	134,8	105,8
Rana	103,8	103,4	91,3	98,2	99,9	100,6	110,3	101,7	93,0	77,5
I ALT-2000										
Vefsn	96,6	101,1	87,4	98,5	96,5	105,1	119,6	106,8	103,4	88,5
Grane	90,0	103,5	74,4	80,4	99,7	104,0	128,2	131,4	143,9	236,6
Hattfjelldal	88,8	99,2	98,2	85,4	79,9	116,0	125,8	122,7	124,3	159,2
Hemnes	99,1	97,2	90,1	86,7	89,5	108,5	119,0	117,9	134,5	130,0
Rana	101,8	101,3	89,8	99,4	102,2	102,6	108,1	102,0	94,3	74,7
Norge	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell v.4 *Naturlig tilvekst (fødte minus døde) og flyttebalanse i perioden 1981 til 2000. Absolutte tall.*

		1981 - 85	1986 - 90	1991 - 95	1996 - 2000	1981 -2000
Vefsn	Fødte - døde	212	285	311	182	990
	Nettoflytting	-267	-56	-107	-385	-815
	Tilvekst	-55	229	204	-203	175
Grane	Fødte - døde	6	19	-24	0	1
	Nettoflytting	22	-60	-30	-46	-114
	Tilvekst	28	-41	-54	-46	-113
Hattfjelldal	Fødte - døde	6	39	-1	-11	33
	Nettoflytting	-37	-70	-65	-21	-193
	Tilvekst	-31	-31	-66	-32	-160
Hemnes	Fødte – døde	-21	-5	45	-37	-18
	Nettoflytting	-48	-83	-99	-90	-320
	Tilvekst	-69	-88	-54	-127	-338
Rana	Fødte – døde	581	552	702	573	2408
	Nettoflytting	-1187	-1117	-102	-529	-2935
	Tilvekst	-606	-565	600	44	-527

Tabell v.5 Utdanningsstruktur 1980 og 2000. Fordeling i 1980 og 2000, og indeksert i forhold til Norge = 100.

1980	Uoppgitt	Grunnskole	Videregående	Høy-1	Høy-2
Vefsn	1,2	47,8	43,6	6,0	1,4
Grane	0,5	61,1	34,0	3,9	0,4
Hattfjelldal	1,0	62,4	31,4	4,6	0,5
Hemnes	1,1	60,3	33,5	4,7	0,4
Rana	1,2	51,5	39,9	6,1	1,3
<i>Norge</i>	2,0	43,5	43,5	8,6	2,3
2000					
Vefsn	1,4	23,9	59,5	13,0	2,2
Grane	1,2	34,8	54,2	9,1	0,7
Hattfjelldal	3,2	36,1	49,1	10,3	1,4
Hemnes	2,4	33,6	52,3	10,9	0,8
Rana	0,9	27,2	56,0	13,9	2,0
<i>Norge</i>	2,2	21,5	55,0	16,8	4,6
1980	Uoppgitt	Grunnskole	Videregående	Høy-1	Høy-2
Vefsn	60,4	109,7	100,3	70,2	57,7
Grane	26,6	140,4	78,3	45,4	16,3
Hattfjelldal	51,9	143,4	72,3	53,0	22,3
Hemnes	52,4	138,5	77,0	55,1	18,0
Rana	61,5	118,2	91,7	71,1	53,8
<i>Norge</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2000					
Vefsn	62,2	111,2	108,2	77,6	49,2
Grane	52,5	161,8	98,7	54,3	15,3
Hattfjelldal	143,7	168,0	89,3	61,2	29,8
Hemnes	108,7	156,3	95,1	65,2	17,1
Rana	43,1	126,5	101,9	82,7	43,5
<i>Norge</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell v.6 Utdanningsstruktur 1980 og 2000 for gruppen 30-44 år. Fordeling i 1980 og 2000, og indeksert i forhold til Norge = 100.

1980	Uoppgitt	Grunnskole	Videregående	Høy-1	Høy-2
Vefsn	1,4	36,9	50,4	8,7	2,7
Grane	1,3	47,7	42,4	7,6	1,0
Hattfjelldal	0,8	49,7	37,7	10,9	0,8
Hemnes	0,8	47,7	39,7	10,5	1,3
Rana	1,5	39,8	46,9	9,5	2,4
<i>Norge</i>	2,7	29,5	49,6	13,6	4,5
2000					
Vefsn	1,2	7,2	69,5	19,0	3,2
Grane	1,6	13,7	69,6	13,7	1,3
Hattfjelldal	5,5	14,2	61,5	15,9	2,9
Hemnes	3,6	12,0	67,8	15,4	1,2
Rana	1,0	9,3	67,7	19,5	2,6
<i>Norge</i>	2,6	9,4	58,7	22,6	6,7
1980	Uoppgitt	Grunnskole	Videregående	Høy-1	Høy-2
Vefsn	50,3	124,9	101,6	63,7	59,3
Grane	48,2	161,4	85,4	55,9	22,2
Hattfjelldal	30,5	168,3	76,0	80,0	18,7
Hemnes	28,3	161,6	80,0	76,8	29,8
Rana	53,6	134,6	94,5	69,9	52,7
<i>Norge</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2000					
Vefsn	44,2	76,0	118,4	84,1	47,5
Grane	62,2	145,4	118,6	60,8	19,6
Hattfjelldal	209,5	150,8	104,8	70,2	43,6
Hemnes	136,6	127,0	115,6	68,0	18,5
Rana	36,3	98,7	115,3	86,3	38,6
<i>Norge</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell v.7 Gruppen 30-66 år fordelt på arbeidsmarkeds kategorier i 1990. Prosent.
Summering horisontalt.

MENN-1990	Arbeidsledige	Ikke i arb.styrken	Lønnstakere	Selvstendige
Vefsn	2,1	21,3	67,9	8,7
Grane	2,3	19,5	62,0	16,2
Hattfjelldal	1,7	24,8	50,0	23,5
Hemnes	2,4	26,5	57,3	13,9
Rana	2,2	27,6	64,5	5,7
Norge	2,8	21,4	66,1	9,8
KVINNER-90				
Vefsn	2,0	32,1	61,2	4,7
Grane	3,2	41,9	48,2	6,7
Hattfjelldal	1,1	33,2	53,4	12,4
Hemnes	2,1	41,7	50,9	5,4
Rana	2,4	39,7	55,5	2,4
Norge	1,9	33,8	60,5	3,8
I ALT-1990				
Vefsn	2,1	26,4	64,6	6,8
Grane	2,7	30,5	55,3	11,6
Hattfjelldal	1,4	28,7	51,6	18,3
Hemnes	2,2	33,7	54,3	9,8
Rana	2,3	33,5	60,1	4,1
Norge	2,4	27,5	63,4	6,8

Tabell v.8 Gruppen 30-66 år fordelt på arbeidsmarkeds kategorier i 2000. Prosent.
Summering horisontalt.

MENN-2000	Arbeidsledige	Ikke i arb.styrken	Lønnstakere	Selvstendige
Vefsn	1,8	22,5	69,2	6,4
Grane	0,6	22,6	62,6	14,2
Hattfjelldal	1,5	26,9	53,9	17,6
Hemnes	1,6	27,7	59,2	11,6
Rana	2,3	22,7	70,8	4,2
Norge	1,6	20,5	70,1	7,8
KVINNER				
Vefsn	0,9	30,8	65,5	2,8
Grane	0,7	34,4	61,1	3,7
Hattfjelldal	2,0	27,9	60,8	9,3
Hemnes	1,1	37,2	57,3	4,4
Rana	1,4	30,5	66,3	1,8
Norge	1,2	29,6	66,0	3,2
I ALT				
Vefsn	1,4	26,5	67,4	4,7
Grane	0,7	28,2	61,9	9,3
Hattfjelldal	1,8	27,4	57,0	13,8
Hemnes	1,3	32,2	58,3	8,2
Rana	1,8	26,5	68,6	3,0
Norge	1,4	25,0	68,1	5,5

Tabell v.9 Andelen av sysselsatte i kommunen som også jobber i samme kommune.
Prosent.

	Vefsn	Grane	Hattfjelldal	Hemnes	Rana	Bodø	Nordl. rest	Norge rest
1980								
Vefsn	95,1	0,6	0,1	0,2	0,2	0,1	0,5	3,2
Grane	12,5	78,9	2,2	0,0	0,2	0,2	0,2	5,8
Hattfjelldal	1,3	2,3	92,0	0,2	0,2	0,0	0,0	4,1
Hemnes	1,9	0,1	0,0	81,0	13,2	0,1	0,7	3,0
Rana	0,2	0,0	0,0	0,3	96,4	0,1	0,3	2,7
1990								
Vefsn	89,9	0,3	0,0	0,2	0,7	0,3	1,3	7,3
Grane	16,4	72,0	1,5	0,2	0,5	0,7	1,0	7,6
Hattfjelldal	6,5	0,3	87,9	0,0	0,0	0,0	0,2	5,1
Hemnes	2,1	0,0	0,0	77,5	12,6	0,3	0,8	6,7
Rana	0,6	0,0	0,0	0,2	91,5	0,1	0,6	7,0
2000								
Vefsn	88,5	0,3	0,0	0,3	0,6	0,7	1,4	8,2
Grane	20,2	67,1	2,5	0,0	0,0	0,0	3,4	6,9
Hattfjelldal	9,0	4,2	76,6	0,0	0,0	0,9	2,1	7,2
Hemnes	2,5	0,0	0,0	70,5	18,5	0,9	2,3	5,4
Rana	1,0	0,0	0,0	0,6	89,8	1,1	1,3	6,2

Tabell v.10 Andelen av arbeidsplassene i de enkelte kommunene som er besatt med beboere i samme kommune. Prosent.

1980	Vefsn	Grane	Hattfjelldal	Hemnes	Rana
Vefsn	95,2	6,4	0,7	0,9	0,1
Grane	1,3	87,2	2,1	0,0	0,0
Hattfjelldal	0,2	2,9	96,4	0,1	0,0
Hemnes	0,6	0,2	0,0	96,2	2,3
Rana	0,4	0,0	0,0	2,3	96,9
Nordland rest	2,0	0,2	0,7	0,5	0,5
Norge rest	0,3	3,1	0,2	0,0	0,1
1990					
Vefsn	93,3	4,2	0,0	0,7	0,4
Grane	1,7	94,2	1,6	0,1	0,0
Hattfjelldal	0,7	0,4	97,9	0,0	0,0
Hemnes	0,6	0,0	0,0	95,5	2,3
Rana	0,9	0,0	0,0	1,5	96,0
Nordland rest	2,4	0,2	0,2	1,1	1,0
Norge rest	0,3	0,9	0,3	1,0	0,3
2000					
Vefsn	88,7	3,5	0,0	1,4	0,3
Grane	2,2	87,7	2,9	0,0	0,0
Hattfjelldal	1,0	5,9	93,2	0,0	0,0
Hemnes	0,8	0,0	0,0	92,2	3,2
Rana	1,8	0,0	0,0	4,7	93,6
Nordland rest	4,2	1,3	2,1	0,9	1,9
Norge rest	1,4	1,6	1,9	0,9	1,0

Tabell v.11 *Utpendlerne fordelt på tilpendlingskommune. Prosent.*

1980	Vefsn	Grane	Hattfjelldal	Hemnes	Rana	Bodø	Nordland rest	Norge rest
Vefsn		12,4	1,6	4,8	4,0	1,6	10,4	65,2
Grane	59,3		10,6	0,0	0,9	0,9	0,9	27,4
Hattfjelldal	16,3	28,6		2,0	2,0	0,0	0,0	51,0
Hemnes	10,1	0,3	0,0		69,6	0,3	3,6	16,0
Rana	6,2	0,0	0,0	9,1		1,8	8,2	74,7
1990								
Vefsn		3,2	0,0	1,7	6,5	3,4	13,2	72,0
Grane	58,8		5,5	0,6	1,8	2,4	3,6	27,3
Hattfjelldal	53,8	2,6		0,0	0,0	0,0	1,3	42,3
Hemnes	9,5	0,0	0,0		55,8	1,3	3,4	29,9
Rana	6,6	0,0	0,0	2,6		1,1	7,0	82,7
2000								
Vefsn		2,5	0,0	2,7	5,1	6,1	12,4	71,1
Grane	61,3		7,7	0,0	0,0	0,0	10,2	20,9
Hattfjelldal	38,5	17,9		0,0	0,0	3,9	8,9	30,7
Hemnes	8,5	0,0	0,0		62,6	2,9	7,7	18,4
Rana	9,6	0,0	0,0	5,8		10,7	13,1	60,9

Tabell v.12 Sammensetningen av innpendlingen til kommunene i regionen. Prosent

1980	Vefsn	Grane	Hattfjelldal	Hemnes	Rana
Vefsn		50,0	19,0	23,5	3,5
Grane	27,7		57,1	0,0	0,4
Hattfjelldal	3,3	22,6		2,0	0,4
Hemnes	12,8	1,6	0,0		74,7
Rana	8,7	0,0	0,0	60,8	
Nordland ellers	42,1	1,6	19,0	13,7	16,5
Norge ellers	5,4	24,2	4,8	0,0	4,6
1990					
Vefsn		73,1	0,0	16,4	10,7
Grane	25,5		75,0	1,6	0,8
Hattfjelldal	11,0	7,7		0,0	0,0
Hemnes	9,4	0,0	0,0		57,7
Rana	13,9	0,0	0,0	34,4	
Nordland ellers	36,2	3,8	8,3	24,6	24,0
Norge ellers	3,9	15,4	16,7	23,0	6,8
2000					
Vefsn		28,4	0,0	17,6	5,3
Grane	19,2		41,9	0,0	0,0
Hattfjelldal	9,2	47,8		0,0	0,0
Hemnes	6,7	0,0	0,0		49,7
Rana	15,6	0,0	0,0	59,7	
Nordland ellers	37,1	10,4	30,2	10,9	29,6
Norge ellers	12,3	13,4	27,9	11,8	15,4

Tabell v.13 *Antall bedrifter i et utvalg næringer lokalisert til kommunene i regionen. År 2000.*

	Vefsn	Grane	Hattfjelldal	Hemnes	Rana	SUM
Bryting av stein til bygge- og anleggsvirksomhet	1					1
Utvinning fra grus- og sandtak			1	2	4	7
Saging og høvling av tre	2	2	1	3	5	13
Produksjon av finer, etc.			1		1	2
Produksjon av monteringsferdige hus					3	3
Produksjon av bygningsartikler	3	3		1	4	11
Prod av betongvarer for bygge- og anleggsvirks.					1	1
Produksjon av ferdigblandet betong	2			1		3
Prod av elektromotorer, generatorer og transform					2	2
Produksjon av elektrisk utstyr ellers					1	1
Produksjon av elektrisitet	1			2	3	6
Distribusjon av elektrisitet	2			1	1	4
Riving av bygninger og flytting av masse	15	6	4	12	23	60
Oppføring av andre konstruksjoner (bl.a. tunnel)	2			1	2	5
Elektrisk installasjonsarbeid	7			2	15	24
Isolasjonsarbeid	1				3	4
VVS-arbeid	10	1	2	1	15	29
Gulvlegging og tapetsering	2				3	5
Malerarbeid	3			1	11	15
Detaljhandel med drivstoff til motorkjøretøy	7	1	1	3	11	23
Butikkhandel, bredt vareutvalg, mest næring/nyt.	23	6	2	8	34	73
Drift av hoteller, pensjonater og moteller m/rest.	7	2	1	3	6	19
Drift av restauranter og kafeer	15	2	1	4	28	50
Cateringvirksomhet	2				1	3
Godstransport på vei	46	5	8	15	67	141
Annen flyging	1					1
Utleie av bygge- og anleggsmaskiner	2		1		2	5
Arkitektvirksomhet	1				3	4
Byggeteknisk konsulentvirksomhet	8			1	15	24
Geologiske undersøkelser					1	1
Rengjøringsvirksomhet	5				9	14
Vaskeri- og renserivirksomhet	1				3	4
SUM	169	28	23	61	277	558

Tabell v.14 *Næringsfordelingen i kommunene og i Norge. 1990. Prosent*

1990	Vefsn	Grane	Hattfjelldal	Hemnes	Rana	Norge
Primærnæringer	6,7	19,4	27,4	14,3	3,3	7,0
Olje/bergverk	0,0	0,0	0,0	5,9	3,3	0,8
Næring/nytelsesmidler	2,6	0,0	0,6	2,1	1,7	3,5
Tekstil/bekledning	2,4	0,0	0,0	0,0	0,1	0,7
Trevarer	2,3	9,9	12,3	5,2	1,1	1,8
Grafisk	1,4	0,0	0,0	0,0	1,7	1,7
Kjemisk	0,3	0,0	0,0	0,0	1,5	1,5
Mineralsk	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,7
Metaller	15,2	0,0	0,0	0,0	4,9	1,0
Verkstedproduksjon	1,4	0,2	0,8	5,1	4,3	6,1
Annen industri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
Kraft og vann	2,0	0,4	0,6	7,8	0,9	1,2
Bygg	4,8	1,3	0,3	2,9	5,1	4,7
Anlegg	5,6	5,0	1,6	4,3	3,1	2,6
Engros	2,8	5,6	2,2	1,7	3,9	6,6
Detaljhandel	7,3	5,6	5,6	7,4	10,6	9,7
Hotell	1,6	1,1	1,6	0,3	2,0	1,6
Restaurant	1,6	1,9	0,0	0,8	1,7	1,1
Landtransport	5,7	11,2	3,2	3,2	2,9	3,1
Annen transport	1,0	0,0	0,0	0,7	1,8	2,6
Post/tele	2,5	3,2	2,6	1,7	2,5	2,3
Bank og forsikring	2,3	0,9	1,1	2,1	2,5	2,3
Eiend./f.orr.m.tjen.yting	1,1	0,9	2,7	0,5	3,6	4,1
Stat/kommadm.	5,8	5,0	4,5	5,3	6,8	7,3
Renovasjon/rengjøring	0,2	0,0	0,2	0,5	2,2	0,9
Undervisning/forskning	7,5	9,1	12,0	9,7	11,0	7,5
Helse og sosial	12,6	17,3	18,3	15,7	12,9	12,5
Organisasjoner	0,3	0,2	1,1	0,1	0,3	0,6
Kulturtjenester	0,9	0,0	0,5	0,5	1,8	1,0
Rep av kjøretøy, etc	1,0	0,9	0,3	1,9	1,2	1,0
Annen privat tj.yting	0,8	0,9	0,5	0,4	1,4	1,3

Tabell v.15 Næringsfordelingen i kommunene og i Norge. 2000. Prosent.

2000	Vefsn	Grane	Hattfjelldal	Hemnes	Rana	Norge
Primærnæringer	3,2	13,9	22,7	13,5	2,0	3,9
Olje/bergverk	0,0	0,0	0,3	0,0	0,8	1,4
Næring/nyttelsesmidler	2,6	0,0	0,7	1,8	1,0	2,5
Tekstil/bekledning	2,5	0,0	0,2	0,0	0,1	0,4
Trevarer	1,3	17,7	14,2	6,3	1,1	1,2
Grafisk	1,1	0,0	0,0	0,0	1,6	1,5
Kjemisk	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2	1,1
Mineralsk	0,3	0,0	0,0	1,4	0,7	0,5
Metaller	10,2	0,0	0,0	0,0	9,2	0,7
Verkstedproduksjon	1,1	0,0	0,0	3,3	3,7	4,9
Annen industri	0,1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,7
Kraft og vann	3,0	0,0	0,0	4,7	1,1	0,8
Bygg	5,3	2,4	1,0	3,9	4,6	5,0
Anlegg	3,5	5,9	1,8	3,6	2,6	1,8
Engros	2,2	0,8	1,7	0,1	2,2	5,2
Detaljhandel	10,3	4,5	4,7	7,8	10,2	8,9
Hotell	1,7	2,4	1,7	1,3	1,2	2,1
Restaurant	1,6	1,2	0,0	0,2	1,3	1,1
Landtransport	5,2	1,4	4,2	2,3	3,6	2,9
Annen transport	1,7	3,7	0,0	1,0	1,9	3,0
Post/tele	1,6	4,1	0,0	1,5	1,0	1,9
Bank og forsikring	2,1	0,8	0,8	1,7	1,5	2,2
Eiend./f.orr.m.tjen.yting	2,8	1,0	0,8	1,5	8,8	8,6
Stat/kommadm.	5,7	8,6	7,7	8,4	4,9	6,8
Renovasjon/rengjøring	0,9	0,2	0,2	0,5	1,7	1,1
Undervisning/forskning	9,8	9,6	12,3	10,5	8,2	8,6
Helse og sosial	17,1	20,2	21,2	22,0	17,1	16,8
Organisasjoner	0,4	1,0	2,2	0,5	0,5	1,0
Kulturtjenester	0,7	0,0	0,2	0,1	3,7	1,4
Rep av kjøretøy, etc	1,0	0,2	0,3	1,4	1,0	1,0
Annen privat tj.yting	0,8	0,4	1,3	0,6	1,2	1,1